

ΑΡΜΟΝΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

1901 — ΤΕΥΧΟΣ 11^{ον}

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΙΣ
ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 12

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 11^{ου} ΤΕΥΧΟΥΣ

Διορθώσεις εἰς Πλάτωνος Φαίδωνα, ὑπὸ Γεωργίου Δ. Ζηκίδου	Σελ. 497
Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία ἀπὸ ναυτικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως, ὑπὸ Περικλέους Δ. Ρεδιάδου	» 513
Ἀνέκδοτον ὑπόμνημα τοῦ Φιλικοῦ Ξάνθου	» 529
Τὰ τῶν Βαυαρῶν φιλελλίνων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰ ἔτη 1826—1829. (Μετάφρ. ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Κ. βαρώνου Αἰδεκ)	» 541
Ἡ ἠθικὴ ἔννοια ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Σισύφου (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ).	» 545
Περὶ δισκοβολίας πρότασις, ὑπὸ Γ. Ν. Μαυράκη	» 550
Ὁ Κλέφτης Ζαχαριάς	» 555

Κύριος καὶ πρότιτος σκοπὸς τῆς « Ἀρμονίας » εἶναι ἡ διάδοσις τῆς ἀληθείας διὰ πρωτοτύπων ἐπιστημονικῶν μελετῶν, ἀναγομένων ἰδίᾳ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν, τὴν ἐθνικὴν καὶ χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν γένει, ὡς καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας.

Κατὰ δεῦτερον λόγον σκοπεῖ νὰ καθιστᾷ προσιτὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας δι' ἐπιτυχῶν μεταφράσεων πάνθ' ὅσα γραφόμενα ξένη φωνῆ συνᾶδουσι πρὸς τὸν ἄνω σκοπὸν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀγνοίας τῶν ξένων γλωσσῶν ἢ καὶ δι' ἄλλους λόγους δὲν περιέρονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς γνῶσιν πάντων ἡμῶν.

Πρὸς ὅσον ἔνεστι τελειοτέραν ἐπίτευξιν τούτων ἡ « Ἀρμονία » μετ' ἰδίᾳ προσοχῆς θὰ παρακολουθεῖ τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῆς τε Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, οὐ μόνον ἀναγράφουσα τὰ ἐκάστοτε ἐκδιδόμενα συγγράμματα ὅσα ἀνάγονται εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀναπτύσσουσα ἢ καὶ κρίνουσα τὰ περιεχόμενα τῶν μᾶλλον ἀξίων λόγου. Ὅθεν καὶ παρακαλοῦμεν πάντα ἐκδίδοντα νέον σύγγραμμα, ὅπως πέμπῃ ἡμῖν ἐν ἀντίτυπον αὐτοῦ, ἢ ὅταν πρόκειται περὶ δαπανηροῦ πως δημοσιεύματος, ν' ἀναγγεῖλῃ ἡμῖν τούλάχιστον τὴν ἐκδοσιν.

Ἡ « Ἀρμονία » θέλει φιλοξενεῖ ἐν ταῖς στήλαις αὐτῆς πᾶσαν ἐπιστημονικὴν διατριβὴν ἐγκρινομένην προηγουμένως ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον συσταθείσης ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς καὶ μὴ προσαρούουσαν

εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ τὰ διδάγματα τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἡ « Ἀρμονία » ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἀποτελούμενα ἐκ 4 τυπογραφικῶν φύλλων εἰς μέγα 8^{ον} μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων ἐν παραρτήματι ἢ καὶ ἐντὸς τοῦ κειμένου.

Ἐκαστον τεῦχος τιμᾶται δραχμῆς (ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκου χρυσοῦ), ἢ δὲ ἔτησίᾳ συνδρομῇ δραχ. 10 (ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φρ. χρ. 10).

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς « Ἀρμονίας » παρακαλοῦνται νὰ πέμψωσι τὴν συνδρομὴν των

οἱ μὲν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀνατολῇ

πρὸς τὸν κ. ΓΟΥΛΙΕΑΜΟΝ ΜΠΑΡΤ, ἐκδότην, ἐν Ἀθήναις, ὁδ. Πανεπιστημίου 12,

οἱ δ' ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ

πρὸς τὸν HERRN CARL FR. FLEISCHER, Buchhändler, Leipzig, Salomonstrasse 16, μετὰ τῆς ἐξῆς σημειώσεως: pour compte de M. W. Barth à Athènes.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Γ. ΜΠΑΡΤ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 12

Ἐξεδόθησαν

Ν. Γ. Πολίτου Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Παροιμίαι. Τόμος Γ'. Σελ. 686. Τιμᾶται δρ. 8, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δρ. 8.50, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φρ. χρ. 8.

Ἰωάννου Βλαχογιάννη Ἀρχεῖα τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Α'. Ἀθηναϊκὸν ἀρχεῖον, δημοσιευόμενον δαπάνῃ τοῦ δήμου Ἀθηναίων. Τόμος Α'. Σελ. η', 560. Τιμᾶται δρ. 15, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φρ. χρ. 10.

Γ. Χατζιδάκι Γλωσσολογικαὶ μελέται. Σελ. 635. Τιμᾶται δρ. 15, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δρ. 15.50, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φρ. χρ. 11.

Ἑλλάς. Συλλογὴ εἰκόνων ἐξ Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Τοποθεσίαι, Ἀρχιτεκτονική, Γλυπτική κτλ. Ἐκδίδονται εἰς τεύχη εἰς σχῆμα 4^{ον}, περιέχοντα 28 - 30 εἰκόνας καὶ τιμώμενα ἕκαστον δρ. 3.50. Ἦδη ἐξεδόθησαν τεύχ. Α' καὶ Β'.

Περιεχόμενα τοῦ Α' τεύχους: Εἰκόνες ἐξ Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Ἐλευσίνας, Σουνίου, Ναυπλίου, Κορίνθου, Σπάρτης, Μεσσήνης, Ὀλυμπίας, Δελφῶν, καὶ 9 διάφορα ἔργα τῆς γλυπτικῆς.

Περιεχόμενα τοῦ Β' τεύχους: Εἰκόνες ἐξ Ἀθηνῶν, Αἰγίνης, Ἐπιδαύρου, Μυκηθῶν, Τίρυνθος, Φιγαλίας, Ὀλυμπίας, Τεμπῶν, Μετεώρων, ὡς καὶ 7 ἔργα τῆς γλυπτικῆς.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΦΑΙΔΩΝΑ

Ἐν σελ. 58, δ' γράφεται «ἀλλὰ μὴν, ὦ Φαίδων, καὶ τοὺς ἀκουσομένους γε τοιοῦτους ἐτέρους ἔχεις». Ἴσως ἀντ' αὐτοῦ γραπτέον «τοιοῦτους ἐτέρους ἔξεις».

Ἐν σελ. 59, α' γράφεται «διὰ δὴ ταῦτα οὐδὲν πάνυ μοι ἔλεεινόν εἰσῆι, ὡς εἰκὸς ἂν δόξειεν εἶναι παρόντι πένθει».

Ἀντὶ τούτου νομίζομεν ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ «πάνυ με ἔλεεινὸν εἰσῆι, ὡς εἰκὸς ἂν δόξειεν εἶναι παρόντα πένθει», πρβλ. ὅ,τι πρότερον εἶπεν «οὔτε γὰρ ὡς θανάτῳ παρόντα με ἀνδρὸς ἐπιτηδείου ἔλεος εἰσῆι» (σελ. 58, ε') καὶ «πόθος μ' εἰσέρχεται» (Εὐριπ. Ἴφ. Αὐλ. 1411) καὶ «ιδόντα τὸν Κροῖσον γέλωσ ἐσῆλθε» (Ἡροδ. 5', 125) καὶ «ἐπιθνήμια ταύτης τῆς ξυνουσίας τὸ παράπαν εἰσέρχεται τοὺς πολλοὺς» (Πλάτ. Νόμ. Η, σ. 838, β') καὶ «μᾶλλον αὐτοὺς ἐσῆι τὰ δεινά» (Θουκ. 5', 31, 1), κτλ. Κεῖται δὲ τὸ εἰσιέναι ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ καταλαμβάνειν. Φέρεται δὲ τὸ ῥῆμα καὶ πρὸς δοτικὴν σπανιώτερον ἐπὶ τοιαύτης ἐννοίας, ὡς «ἐμοὶ δέ τ' ἄλλος οὐ μικρὸν εἰσῆι φρονί» (Εὐριπ. Ἴφ. Αὐλ. 1580) καὶ «οὐκ οἶδ' ὀπόθεν μοι ἀποποιάτη τις ὑποψία εἰσῆλθεν» (Πλάτ. ἐν Λύσιδι σ. 218, γ') καὶ «εἰσέρχεται ἀπὶ δέος καὶ φροντίς» (Πλάτ. Πολιτ. Α', σ. 330, δ'). Τὰς δύο ταύτας συντάξεις μνημονεύει καὶ Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος (σελ. 141, 3): «καὶ εἰσῆι με τόδε καὶ εἰσῆι μοι. Πλάτων ἐν τῷ Φαίδωνι ἢ περὶ ψυχῆς· «διὰ δὴ ταῦτα οὐδὲν πάνυ μοι ἔλεεινὸν εἰσῆι». Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ· «οὔτε ὡς θανάτῳ παρόντα με ἀνδρὸς ἐπιτηδείου ἔλεος εἰσῆι». Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ Πλάτων μεταχειρισάμενος τὸ πρῶτον τὴν κατ' αἰτιατικὴν σύνταξιν αὐτὴν θὰ μετεχειρίζετο καὶ μικρὸν ὀπισθεν καὶ οὐχὶ τὴν κατὰ δοτικὴν, ὅπερ μόνον παίζων τις θὰ ἐποίει.

Ἐν σελ. 59, γ' γράφεται «Φαιδωνίδης». Μόνον δ' ἐνταῦθα φέρεται τοιοῦτον ὄνομα. Φαίνεται δὲ ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ «Φαιδώνδης» ἢ Βοιωτικῶς «Φαιδώνδας», ὡς φέρεται παρὰ Ξενοφῶντι (ἐν Ἀπομν. Α',

6', 48), ἐγένετο δὲ παρὰ τὸ Φαίδων δι' ἐπεκτάσεως, ὡς παρὰ τὸ Φρύνων Φρυνώνδας, Χάρων Χαρώνδας, Χαίρων Χαιρώνδας, Δίων Διώνδας, Ἐπαμείων Ἐπαμειώνδας, κτλ.

Ἐν σελ. 59, ε' ἐγράφετο «καὶ παραγγέλλουσιν ὅπως ἂν τῆδε τῆ ἡμέρα τελευτήσῃ».

Τὸ ἂν ἔχει πλημμελῶς διὸ καλῶς ἀντ' αὐτοῦ ἐγράφη ἢ πρόθεσις ἐν=«ὅπως ἐν τῆδε». Νομίζω δὲ ὅτι πλημμελῶς ἔχει καὶ ἡ ὑποτακτ. τελευτήσῃ, ἀνθ' ἧς γραπτέον τὴν ὀριστ. τοῦ μέλλοντος «τελευτήσει», πρβλ. «παραγγέλλει ὁ θεὸς ὅπως μηδενὸς οὐτω φύλακες ἀγαθοὶ ἔσονται» (Πλάτ. Πολ. Γ', σ. 415, 6'). Διότι ἐνταῦθα διὰ τοῦ «ὅπως . . . τελευτήσῃ» δὲν σημαίνεται σκοπός, ὃν ὁ Πλάτων δι' ἀπλοῦ ἀπαρεμφάτου θὰ ἐξέφερε, πρβλ. «παρηγγέλμεν ἀλλήλοις ἦκειν ὡς προαίματα εἰς τὸ εἰωθός» (Πλάτ. Φαίδ. 59, ε') καὶ «ἐπειδὴν αὐτοῖς παραγγέλλω πίνειν τὸ φάρμακον» (Πλάτ. Φαίδ. 116, γ'), κτλ., ἀλλὰ σημαίνεται ὁ τρόπος τοῦ θανάτου. Διὰ τούτου οἱ ἑνδεκα γνωρίζουσι τῷ Σωκράτει ὅτι θὰ τελευτήσῃ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ τίνι τρόπῳ θὰ τελευτήσῃ. Ὅθεν γραπτέον «καὶ παραγγέλλουσιν ὅπως ἐν τῆδε τῆ ἡμέρα τελευτήσει».

Ἐν σελ. 60, γ' γράφεται «καὶ διὰ ταῦτα ᾧ ἂν τὸ ἕτερον παραγένηται, ἐπακολουθεῖ (ἐπακολουθεῖν Hirschig) ὕστερον καὶ τὸ ἕτερον. Ὡσπερ οὖν καὶ αὐτῷ μοι ἔοικεν, ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ . . . τὸ ἡδύ».

Ἡ στίξις δὲν φαίνεται ὀρθῶς ἔχουσα. Διὸ νομίζομεν ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ ὡδε: «καὶ διὰ ταῦτα ᾧ ἂν τὸ ἕτερον παραγένηται, ἐπακολουθεῖν (δηλ. δοκεῖ) ὕστερον καὶ τὸ ἕτερον, ὡσπερ οὖν καὶ αὐτῷ μοι ἔοικεν (δηλ. τὸ ἕτερον ἐπακολουθεῖν)· ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ . . . τὸ ἡδύ» (ὅπερ εἶνε ἐπεξηγήσις). Ἄλλοτε ἐνόμιζον ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ ὡδε: «τὸ ἕτερον, ὅπερ οὖν καὶ αὐτῷ μοι ξυμβέβηκεν· ἐπειδὴ κτλ.» ἢ «τὸ ἕτερον, ὡσπερ οὖν καὶ αὐτῷ μοι [ἔοικεν], ἐπειδὴ . . . τὸ ἡδύ».

Ἐν σελ. 61, 6' γράφεται: «ἀσφαλέστερον γὰρ εἶναι μὴ ἀπιέναι, πρὶν ἀφοσιώσασθαι ποιήσαντα ποιήματα καὶ πειθόμενον τῷ ἐνυπνίῳ».

Νομίζω ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ ἀόριστος «πιθόμενον», νὰ ὀβελισθῆ δὲ καὶ ὁ σύνδεσμος καί διότι ἡ ἔννοια εἶνε ὅτι ὁ Σωκράτης ἐποίησε ποιήματα πεισθεὶς τῷ ἐνυπνίῳ.

Ἐν σελ. 61, ε' γράφεται «τί γὰρ ἂν τις καὶ ποιῶ ἄλλο;»

Ἀντὶ τοῦ τύπου «ποιῶ» γραπτέον «ποιήσῃ», ὡς εἶνε ὁ παρ' Ἀττικοῖς πεζολόγοις τύπος. Φέρονται δὲ καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι τύποι πλημμελεῖς ἐν τῷ Φαίδωνι, ὡς «ἐπιθυμοῖ» (σελ. 62, ε') ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «ἐπι-

θυμοίη» καὶ «ἐπιχειροῖ» (σελ. 66, α') ἀντὶ τοῦ «ἐπιχειροίη», καὶ «ἐυχωροῖ» (σελ. 88, α') ἀντὶ τοῦ «ἐυχωροίη», καὶ «διατελοῖ» (σελ. 90, δ') ἀντὶ τοῦ «διατελοίη», καὶ «ποιοῖς» (σελ. 102, α') ἀντὶ τοῦ ποιήσῃς. Καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων ἀντιγράφων φαίνεται ὅτι ἐν τῷ ἐνικῷ ἀριθμῷ παρ' Ἀττικοῖς πεζολόγοις ἦσαν αἱ Ἀττικαὶ λεγόμεναι καταλήξεις εὐχρηστοί, ἄλλως δ' ἔχει παρὰ ποιηταῖς (ὄρα Cobet Nov. Lect. p. 597. Mnem. 1880 p. 393. Stahl Quaest. gram. ad Thucyd. 2 p. 62. Curæ epigr. Weckl. p. 31. Gram. Kühner-Blass II, p. 72).

Ἐν σελ. 61, ε' γράφεται «ὅπερ νῦν δὴ σὺ ἤρου».

Ὁρθὴ ἐκφορὰ εἶνε τὸ μονολεκτικὸν νυνδῆ, ὅτε κείται ἀντὶ τοῦ ἀρτίως, πρὸ ὀλίγου, συντάσσεται δὲ τότε μόνον μετὰ παρωχημένου χρόνου, οὐχὶ δὲ μετὰ μέλλοντος (ὄρα Λουκιαν. Σολοικ. 9), ὅτι δὲ ὀφείλει νὰ γράφηται ἐν μιᾷ λέξει (πρβλ. ἐπεὶ καὶ δὴ ἐπειδὴ), φαίνεται ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, ὡς «νυνδῆ μὲν ὄρος βᾶσ' ἐπὶ θῆρας πόθον ἐστέλλου, νῦν δ' αὖ . . . ἔρασαι» (Εὐριπ. Ἴππολ. 233) καὶ «νυνδῆ μὲν τούτοις περιτυχόντες τοῖς λόγοις οὕτω ταῦτ' ἐτίθεμεν, νῦν δ' ἐπιλελήσμεθα» (Πλάτ. Νόμ. Γ', σ. 683, ε') καὶ «νυνδῆ μὲν ὤμνυς μὴ γεγονέναι, νῦν δὲ φῆς» (Μάγνης ἐν Τιτακίδῃ παρὰ Σουίδα σ. 749, 6'), πρβλ. «νυνδῆ· ἀντὶ τοῦ ἄρτι» (Ἡσύχ. ἐν λ.) καὶ «ἄρτι, ὃ ἐστὶ πρὸ μικροῦ, καὶ νυνδῆ, ὃ ἐστὶ ταυτόν» (Πολυδ. Α', 72). Ὅρα Γ. Ζηκίδ. Συντ. 2 § 381, 9. Πλάτ. Ἀπολογ. σ. 37, γ' σελ. 181. Cobet Var. Lect. σ. 233—4 καὶ ἐν Λογ. Ἑρμ. τόμ. Α', σ. 195. Τὸ νυνδῆ εἰσακτέον καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις τοῦ Φαίδωνος ἀντὶ τοῦ κακῶς ἔχοντος διαλελυμένου νῦν δὴ, ὡς ἐν σελ. 62, γ'. δ'. ε'. 69, α'. 71, γ'. 74, 6'. δ'. 76, 6'. 77, α'. 90, 6'. 105, δ'.

Ἐν σελ. 61, ε' γράφεται «ὅτε παρ' ἡμῖν διητᾶτο».

Ἀντ' αὐτοῦ γραπτέον «ἐδιητᾶτο» ὅτι δὲ οὕτως ὀφείλει νὰ αὐξάνηται παρ' Ἀττικοῖς τὸ ῥῆμα, φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἀναδιπλασιασμοῦ δεδιήτηκα καὶ δεδιήτημαι, τὸ δὲ διήτην, διήτησα, διητώμην, διητήθην εἶνε μόνον παρὰ μεταγενεστέροις εὐχρηστα.

Ἐν σελ. 62, α' γράφεται «ἴσως μέντοι θαυμαστόν σοι φανείται, εἰ τοῦτο μόνον τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ οὐδέποτε τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ ὡσπερ καὶ τᾶλλα, ἔστιν ὅτι καὶ οἷς βέλτιον τεθνάναι ἢ ζῆν».

ἴσως γραπτέον ὡδε: «καὶ οὐδέποτε τυγχάνει <ὄν> τῷ ἀνθρώπῳ ὡσπερ καὶ τᾶλλα, ἄλλως τε καὶ οἷς βέλτιον τεθνάναι ἢ ζῆν». Σημαίνεται δὲ διὰ τούτων ὅτι ὁ θάνατος μόνος τῶν ἄλλων ἀπάντων εἶνε ἀγαθός

και οὐδέποτε ἐπαμφοτερίζει ὦν και ἀγαθός και κακός ὡσπερ και τᾶλλα, ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, τὸ ξίφος, ἐπαμφοτερίζουσι, και μάλιστα εἰς ὄσους ὁ θάνατος εἶνε προτιμότερος τῆς ζωῆς (οὐδέποτε ἐπαμφοτερίζει).

Ἐν σελ. 63, β' φέρεται· «οἶμαι γὰρ ὑμᾶς λέγειν ὅτι χρή με πρὸς ταῦτα ἀπολογήσασθαι ὡσπερ ἐν δικαστηρίῳ».

Ἴσως ὀφείλει ἐνταῦθα νὰ γραφῆ ὡδε· «χρή με πρὸς <ὑμᾶς ἐν>ταῦθα ἀπολογήσασθαι ὡσπερ ἐν δικαστηρίῳ», πρβλ. και ὀλίγῳ ὕστερον «φέρει δὴ, ἡ δ' ὅς, πειραθῶ πιθανώτερον πρὸς ὑμᾶς ἀπολογήσασθαι ἢ πρὸς τοὺς δικαστάς».

Ἐν σελ. 64, γ' γράφεται· «ἄρα μὴ ἄλλο τι ἢ θάνατος ἢ τοῦτο ;»

Ἡ ὑποτακτικὴ δὲν ἔχει ὀρθῶς, ἂν και οἱ γραμματικοὶ πειρῶνται νὰ παράσχωσι διαφόρους ἐρμηνείας (ὄρα Ματθί. Γραμμ. § 608, 5 σημ., Κυνν. Γραμμ. § 587, 14), διὰ τοῦτο γραπτέον «ἄρα μὴ ἄλλο τι ὁ θάνατος ἢ τοῦτο ;» (ἐννοεῖται δὲ τὸ ἐστίν).

Ἐν σελ. 67, β' φέρεται· «εἰ ταῦτ' ἀληθῆ, ὦ ἑταῖρε, πολλὴ ἐλπίς ἀφικομένῳ οἱ ἐγὼ πορεύομαι, ἐκεῖ ἰκανῶς, εἴπερ που ἄλλοθι, κτήσασθαι τοῦτο κτλ.».

Νομίζω ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ «ἀφικομένῳ <τῷ>» και ἀπαρέμφατον μέλλοντος «κτῆσεσθαι».

Ἐν σελ. 67, γ' εἶνε γεγραμμένον· «ὥστε ἡ γε ἀποδημία ἢ νῦν μοι προστεταγμένη μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος γίγνεται και ἄλλῳ ἀνδρὶ, ὅς ἡγεῖται οἱ παρεσκευάσθαι τὴν διάνοιαν ὡσπερ κεκαθαρμένην».

Νομίζω ὅτι τὸ ὡσπερ τὸ πρὸ τοῦ «κεκαθαρμένην» ἔχει ἀτόπως κείμενον ἐκεῖ· ὅθεν γραπτέον «γίγνεται <ὡσπερ> και ἄλλῳ ἀνδρὶ . . . τὴν διάνοιαν [ὡσπερ] κεκαθαρμένην».

Ἐν σελ. 68, α' γράφεται· «οἱ ἀφικομένοις ἐλπίς ἐστίν οὐ διὰ βίου ἤρων τυχεῖν (ἤρων δὲ φρονήσεως), ᾧ τε διεβέβληντο, τούτου ἀπηλλάχθαι ξυνόνοτος αὐτοῖς ;»

Τὸ τυχεῖν ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ ἐλπίς ἐστίν φαίνεται οὐχὶ ὑγιῶς ἔχον· διὸ γραπτέον «ἤρων <ἂν> τυχεῖν», τὸ δὲ «τυχεῖν ἂν» = τεύξεσθαι. Ὅμοιως δὲ ἐννοητέον τὸ ἂν ἐν τῷ «ἀπηλλάχθαι» ἢ γραπτέον τὸν τετελεσμένον μέλλοντα «ἀπηλλάξεσθαι».

Ἐν σελ. 68, α' φέρεται· «ὑπὸ ταύτης ἀγόμενοι τῆς ἐλπίδος τῆς τοῦ ὄψεσθαι τε ἐκεῖ ὦν ἐπεθύμουν και ξυνέσεσθαι».

Ἴσως τὸ «τῆς τοῦ» ὀβελιστέον, πρβλ. μικρὸν ὀπισθεν «λαβὼν σφόδρα τὴν αὐτὴν ταύτην ἐλπίδα μηδαμοῦ ἄλλοθι ἐντεύξεσθαι αὐτῇ ἀξίως λόγου».

Ἐν σελ. 68, ε' γράφεται· «οἱ κόσμιοι αὐτῶν οὐ ταῦτόν τοῦτο πεπόνθασιν ἀκολασίᾳ τινὶ σώφρονές εἰσι ;»

Γραπτέον κόμμα μετὰ τὸ πεπόνθασιν, ἢ δ' ἐπομένη πρότασις κεῖται ἐπεξηγητικῶς.

Ἐν σελ. 68, ε' φέρεται· «ἀλλ' ὅμως αὐτοῖς ξυμβαίνει τοῦτῳ ὅμοιον εἶναι τὸ πάθος τὸ περὶ ταύτην τὴν εὐήθη σωφροσύνην».

Ἐν τῷ παπύρῳ γράφεται· «τοῦτο ὅμοιον τὸ πάθος τῷ ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀνδραποδῶδη σωφροσύνην». Νομίζομεν δὲ ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ ὡδε· «ἀλλ' ὅμως αὐτοῖς ξυμβαίνει τοῦτο ὅμοιον εἶναι τὸ πάθος τῷ περὶ ταύτην τὴν εὐήθη σωφροσύνην» = τοῦτο τὸ πάθος (δηλ. ἡ δι' ἀκολασίαν τινὰ σωφροσύνη) εἶνε ὅμοιον πρὸς τὸ πάθος τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν εὐήθη ταύτην σωφροσύνην· τίς δ' εἶνε ἡ εὐήθης αὕτη σωφροσύνη, ἐρμηνεύεται εὐθύς ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Ἐν σελ. 69, β' στίζεται· «και τούτου μὲν πάντα και μετὰ τούτου ὠνούμενά τε και πιπρασκόμενα τῷ ὄντι ἢ και ἀνδρεία και σωφροσύνη και ξυλλήθδην ἀληθῆς ἀρετῆ μετὰ φρονήσεως, και προσγινομένων και ἀπογινομένων . . . τῶν τοιούτων».

Νομίζομεν ὅτι ὀφείλει νὰ στιχθῆ πρὸ τοῦ «μετὰ φρονήσεως», νὰ συνάπτηται δὲ τοῦτο τοῖς ἐπομένοις· στικτέον δὲ και πρὸ τοῦ «και ἀνδρεία», διότι εἶνε ἐπεξήγησις τοῦ πάντα. Ἀντίθετον τοῦ «μετὰ φρονήσεως και προσγινομένων κτλ.» εἶνε τὸ ἐπόμενον «χωριζόμενα δὲ φρονήσεως».

Ἐν σελ. 69, β' γράφεται· «χωριζόμενα δὲ φρονήσεως . . . μὴ σκιαγραφία τις ἢ ἡ τοιαύτη ἀρετῆ και τῷ ὄντι ἀνδραποδῶδές τι και οὐδὲν ὑγιές οὐδ' ἀληθές ἔχη».

Τὸ χωρίον ὡς ἔχει οὐδαμῶς φαίνεται ὑγιές· αἱ μετοχαὶ χωριζόμενα και ἀλλαιτόμενα κεῖνται ἀπολύτως. Διὰ τοῦτο νομίζομεν ὅτι εὐοδοῦται τὸ χωρίον, ἂν γραφῆ ὡδε· «χωριζόμενα δὲ φρονήσεως και ἀλλαιτόμενα ἀπ' ἀλλήλων μὴ σκιαγραφία τις ἢ [ἡ τοιαύτη] ἀρετῆς και τῷ ὄντι ἀνδραποδῶδές τι και οὐδὲν ὑγιές οὐδ' ἀληθές ἔχη». Οὕτω δὲ ἔχομεν Ἀττικὴν σύνταξιν και ἀπαλλασσόμεθα τῆς συντάξεως τῶν ἀπολύτων μετοχῶν.

Ἐν σελ. 70, δ' γράφεται· «οὐ γὰρ ἂν που πάλιν ἐγίγοντο (αἱ ψυχαὶ) μὴ οὔσαι <που>, και τοῦτο ἰκανὸν τεκμήριον τοῦ ταῦτ' εἶναι».

Ἀντὶ τοῦ «ταῦτ' εἶναι» γραπτέον «ταύτας εἶναι» (δηλ. τὰς ψυχάς).

Ἐν σελ. 71, α' γράφεται· «οὐκοῦν κἂν ἔλαττον γίγηται». Νομίζο-

μεν ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ «κᾶν τι ἔλαττον» ἢ «κᾶν ἔλαττόν τι». Εἶνε δ' ἀναγκαῖα ἢ ἀόριστος ἀντωνυμία, πρβλ. «ὅταν μεῖζόν τι γίγνηται» (σ. 70, ε') καὶ «ἂν τι χεῖρον γίγνηται» (σ. 71, α'). Διάφορον δὲ ὅλως εἶνε τὸ «καὶ ἂν δικαιότερον» ἐν τῷ «ἂν τι χεῖρον γίγνηται, οὐκ ἐξ ἀμείνωνος, καὶ ἂν δικαιότερον, ἐξ ἀδικωτέρου;» (σελ. 71, α'). διότι ἐν αὐτῷ ἐννοεῖται καὶ ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία καὶ τὸ ῥῆμα γίγνηται ἐκ τοῦ προτέρου.

Ἐν σελ. 72, α' γράφεται: «ἐκ τῶν τεθνεώτων ἂν εἴη γένεσις εἰς τοὺς ζῶντας αὕτη, τὸ ἀναβιώσκεισθαι».

Ἴσως γραπτέον «ἂν εἴη <ἦ> γένεσις εἰς τοὺς ζῶντας αὕτη».

Ἐν σελ. 72, δ' γράφεται: «εἰ γὰρ ἐκ μὲν τῶν ἄλλων τὰ ζῶντα γίγνοιτο, τὰ δὲ ζῶντα θνήσκουσι, τίς μηχανὴ μὴ οὐχὶ πάντα καταναλωθῆναι εἰς τὸ τεθνάναι;»

Τὸ «ἐκ μὲν τῶν ἄλλων» εἶνε ἀδιανόητον· ἀντὶ τούτου δὲ ἴσως γραπτέον ὧδε: «ἐκ μὲν <ζῶν>των ἄλλων».

Ἐν σελ. 74, δ' γράφεται: «ἄρα φαίνεται ἡμῖν οὕτως ἴσα εἶναι ὥσπερ αὐτὸ δ' ἔστιν ἴσον ἢ ἐνδεῖ τι ἐκείνου τὸ μὴ τοιοῦτον εἶναι οἷον τὸ ἴσον ἢ οὐδέν;»

Νομίζομεν ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ ὧδε: «ὥσπερ τὸ δ' ἔστιν ἴσον ἢ ἐνδεῖ τι ἐκεῖνα τοῦ εἶναι οἷον τὸ ἴσον ἢ οὐδέν;» πρβλ. «τοῦ δ' ἔστιν ἴσον» (σελ. 75, β').

Ἐν σελ. 76, α' φέρεται: «Δυνατὸν γὰρ δὴ τοῦτό γ' ἐφάνη, αἰσθόμενόν τι ἢ ἰδόντα ἢ ἀκούσαντα ἢ τινα ἄλλην αἰσθησιν λαβόντα, ἕτερόν τι ἀπὸ τούτου ἐννοῆσαι ὃ ἐπελέληστο».

Τὸ «αἰσθόμενόν τι» φαίνεται ἴσως τινὲς ὑποπτον καὶ ὀβελιστέον, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐπιπροστίθεται τὸ «ἢ τινα ἄλλην αἰσθησιν λαβόντα», πρβλ. «ἢ ἐκ τοῦ ἰδεῖν ἢ ἄψασθαι ἢ ἐκ τινος ἄλλης τῶν αἰσθήσεων» (σελ. 75, α') καὶ «ἐχωρῶμέν τε καὶ ἠκούομεν καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις εἶχομεν» (σελ. 75, β') καὶ «ἢ ἰδόντα ἢ ἀκούσας ἢ τινα ἄλλην αἰσθησιν λαβόντα» (σελ. 73, γ') καὶ «κᾶν ἄψαιο κᾶν ἴδοις κᾶν ταῖς ἄλλαις αἰσθήσεσιν αἰσθοιο» (σελ. 79, α'). Τότε μόνον δύναται νὰ ὑπάρχη τὸ «αἰσθόμενόν τι», ὅταν ληφθῆ γενικῶς ἀντὶ τοῦ ἀντιλαμβάνεσθαι τινος διὰ τῶν αἰσθήσεων, τὰ δὲ ἐπόμενα τρία τὰ διὰ τοῦ ἢ συνδεόμενα νὰ ὧσι τροπικαὶ μετοχαὶ μερικῆν ἐννοίαν δηλοῦντα = εἴαν τις ἀντιλάβηται τινος ἢ διὰ τῆς ὁράσεως ἢ διὰ τῆς ἀκοῆς ἢ δι' ἄλλης τινὸς αἰσθήσεως. Τοῦτο εἶνε καὶ τὸ ὀρθότερον.

Ἐν σελ. 77, β' γράφεται: «ὅπως μὴ ἀποθνήσκοντος τοῦ ἀνθρώπου διασκεδάννυται ἡ ψυχὴ καὶ αὐτῇ τοῦ εἶναι τοῦτο τέλος ἦ».

Τὸ διασκεδάννυται εἶνε ὑποτακτικὴ, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ἐπομένου ἦ, διὰ τοῦτο τονιστέον «διασκεδαννῦται» ἢ γραπτέον «διασκεδαννῶνται». Φέρονται δὲ τοιαῦτα ἀρχαϊκώτερα ὑποτακτικά, ὡς «δτε κεν . . . ζωννῦνται» ('Οδυσ. ω, 89) καὶ «ὡς μὴ δηγνῦνται» ('Ἰππών. Ἀποσπ. 19). Ὁμοίως δὲ φέρονται καὶ ἀρχαϊκαὶ τινες εὐκτικά, ὡς «ψύχοιό τε καὶ πηγνῦτο» (Πλάτ. Φαίδ. 118, α', ἐνθα κακῶς τονίζεται «πήγνυτο», ὑπ' ἄλλων δὲ γράφεται «πηγνῶιτο») καὶ «δανῦτο» ('Ἰλ. Ω, 665, ἐνθα ὁ σχολ. λέγει «προπερισπαστέον, ὡς καὶ Φιλοξένω δοκεῖ») καὶ «δανῦντο» ('Οδ. σ, 248) καὶ «λελυῖτο» ('Οδ. σ, 238). Κάκιστα δὲ νομίζεται ὡς ὑποτακτικὴ τὸ «διασκεδάννυσιν» ἐν τῷ «δεδιέναι τὸ τῶν παίδων, μὴ ὡς ἀληθῶς ὁ ἄνεμος αὐτὴν ἐκβαίνουσιν ἐκ τοῦ σώματος διαφυσῆ καὶ διασκεδάννυσιν» (Πλάτ. Φαίδ. 77, δ'), ἐνθα ὁ Ast γράφει «διασκεδαννῶσιν» (δρα Gr. Kühner-Blass § 281, σημ. 3)· διότι εἶνε ὀριστική.

Ἐν σελ. 77, δ' γράφεται: «πῶς οὐκ ἀνάγκη αὐτήν, καὶ ἐπειδὴν ἀποθάνη, εἶναι, ἐπειδὴ γὰρ δεῖ αὐθις αὐτὴν γίγνεσθαι;»

Ἴσως γραπτέον «καὶ ἐπειδὴν ἀποθάνη <τις>, εἶναι», πρβλ. καὶ «ἄλλως τε καὶ ἔταν τύχη τις μὴ ἐν νηνεμίᾳ ἀλλ' ἐν μεγάλῳ τινὲ πνεύματι ἀποθνήσκων» (αὐτόθ. σ. 77, ε').

Ἐν σελ. 78, δ' γράφεται: «αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ ἕκαστον δ' ἔστι, τὸ ὄν, μήποτε μεταβολὴν καὶ ἡντινοῦν ἐνδέχεται;»

Τὸ «τὸ ὄν» νομίζω ὀβελιστέον καὶ ἐξ ἐρμηνείας προελθὸν τοῦ «δ' ἔστι» = αὐτὴ ἐκάστη ἢ οὐσία.

Ἐν σελ. 78, δ' φέρεται: «πότερον ὡσαύτως αἰεὶ ἔχει κατὰ ταῦτά ἢ ἄλλοτ' ἄλλως;» καὶ «ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχει» καὶ «ὡσαύτως . . . ἀνάγκη . . . κατὰ ταῦτά ἔχειν» καὶ «καὶ αἰεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχοντι» (σελ. 80, β'), δρα καὶ σελ. 79, δ'.

Ἐν πᾶσι τοῖς χωρίοις τούτοις νομίζω ὅτι ὀφείλει νὰ τεθῆ ὁ καὶ μεταξὺ τοῦ «ὡσαύτως» καὶ τοῦ «κατὰ ταῦτά» καὶ δὴ γραπτέον «ὡσαύτως αἰεὶ ἔχει <καὶ> κατὰ ταῦτά» καὶ «ὡσαύτως <καὶ> κατὰ ταῦτά ἔχειν» καὶ «ὡσαύτως . . . <καὶ> κατὰ ταῦτά ἔχειν» καὶ «ὡσαύτως <καὶ> κατὰ ταῦτά ἔχοντι», πρβλ. «οὐκοῦν ἄπερ αἰεὶ κατὰ ταῦτά καὶ ὡσαύτως ἔχει, ταῦτα μάλιστα εἰκόσ εἶναι ἀξύνθετα, ἀ δ' ἄλλοτ' ἄλλως καὶ μηδέποτε κατὰ ταῦτά, ταῦτα δὲ εἶναι τὰ ξύνθετα» (αὐτόθ. σ. 78, γ') καὶ «κατὰ ταῦτά δὲ καὶ ὡσαύτως ὄντα αἰεὶ» (Πλάτ. Φίληβ. 61, ε').

Ἐν σελ. 78, ε' γράφεται: «οὕτως αὖ, ἔφη, ταῦτα, ὁ Κέβης· οὐδέποτε ὡσαύτως ἔχει».

Ἐντὶ τούτου ἴσως γραπτέον· «οὐδαμῶς, ἔφη, ταῦτα, ὁ Κέβης, οὐδέποτε ὡσαύτως ἔχει».

Ἐν σελ. 79, δ' γράφεται: «καὶ πέπαυται γε τοῦ πλάνου καὶ περὶ ἐκεῖνα αἰεὶ κατὰ ταῦτα ὡσαύτως ἔχει, ἅτε τοιούτων ἐφαπτομένη».

Ὁ μὲν Ast γράφει «καί, ὡσπερ ἐκεῖνα, αἰεὶ», ὁ δὲ H. Schmidt «τοῦ πλάνου περὶ ἐκεῖνα καὶ αἰεὶ» μεταθεὶς τὸν καί. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τὸ ἐκεῖνα νομίζουσιν ὅτι εἶνε αἱ ἰδέαι, ὁ δὲ Schmidt τὰ αἰσθητὰ πράγματα, διὸ καὶ συντάσσει «τοῦ περὶ ἐκεῖνα πλάνου», ὡς πλανᾶσθαι περὶ τι λέγεται. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐκεῖνα εἶνε αἱ ἰδέαι, τὰ ὄντως ὄντα, ἅτινα καὶ προϊῶν λέγει τοιαῦτα, γράφομεν δὲ «καὶ περὶ ἐκεῖνα <ὄσα> αἰεὶ κατὰ ταῦτα <καί> ὡσαύτως ἔχει, ἅτε τοιούτων ἐφαπτομένη».

Ἐν σελ. 80, β' γράφεται: «ἔχομέν τι παρὰ ταῦτα ἄλλο λέγειν, ὦ φίλε Κέβης, ἢ οὐχ οὕτως ἔχει»;

Ἦπ' ἄλλων γράφεται «ὡς οὐχ οὕτως ἔχει» καὶ κατὰ τινα χειρόγραφα «ἢ ὡς οὐχ οὕτως ἔχει». Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἀρκεῖ μόνον τὸ «ἔχομέν τι παρὰ ταῦτα ἄλλο λέγειν, ὦ φίλε Κέβης»· ὑπολαμβάνομεν δὲ τὸ ἄλλο μέρος ὅτι προῆλθεν ἐκ σχολίου.

Ἐν σελ. 80, γ' γράφεται: «ἐὰν μὲν τις . . . τελευτήσῃ».

Ἐντ' αὐτοῦ γραπτέον νομίζομεν: «ἐὰν μέντοι τις . . . τελευτήσῃ».

Ἐν σελ. 80, ε' φέρεται: «καὶ συνηθροισμένη αὐτὴ εἰς αὐτήν».

Νομίζομεν ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῆ «καὶ συνηθροισμένη αὐτὴ καθ' αὐτήν», ὡς φέρεται καὶ ἐν σελ. 67, γ' καὶ 70, α' καὶ ἐν τινι χειρογράφῳ. Μετὰ τοῦ ξυλλέγεσθαι δὲ φέρεται ἢ εἰς, ὡς «αὐτὴν δὲ εἰς αὐτήν ξυλλέγεσθαι καὶ ἀθροίζεσθαι» (σελ. 83, α').

Ἐν σελ. 81, α' φέρεται: «οὕτω μὲν ἔχουσα εἰς τὸ ὅμοιον αὐτῇ τὸ αἰεὶδὲς ἀπέρχεται».

Ἐντὶ τοῦ «αὐτῇ» γραπτέον τὸ δασυνόμενον «αὐτῆ».

Ἐν σελ. 82, β' φέρεται: «εἰς δὲ γε θεῶν γένος μὴ φιλοσοφήσαντι καὶ παντελῶς καθαρῷ ἀπίοντι οὐ θέμις ἀφικνεῖσθαι ἀλλ' ἢ τῷ φιλομαθεῖ».

Ἡ κοινὴ γραφὴ ἔχει «ἄλλω ἢ τῷ φιλομαθεῖ», φέρεται δὲ καὶ γραφὴ «οὐδ' ἄλλω ἢ». Ἡ γραφὴ «ἄλλ' ἢ τῷ φιλομαθεῖ» ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, εἰ ἐγράφετο «οὐδενὶ θέμις ἀφικνεῖσθαι ἀλλ' ἢ τῷ φιλομαθεῖ». Τὰς τελευταίας τέσσαρας λέξεις ὀβελίζει ὁ Rueckert νομίζων αὐτὰς σχόλιον· τῇ γνώμῃ τούτου ἀκολουθοῦντες καὶ ἡμεῖς γράφομεν «οὐ θέμις

ἀφικνεῖσθαι<τω>» παραλείποντες τὰς ἄλλας λέξεις = οὐ θέμις τῷ ἀφικνεῖσθαι εἰς γένος θεῶν, ἐὰν μὴ φιλοσοφήσῃ καὶ παντελῶς καθαρὸς ἀπίη.

Ἐν σελ. 83, α'-β' γράφεται: «πιστεύειν (τὴν ψυχὴν) μηδενὶ ἄλλω ἀλλ' ἢ αὐτὴν αὐτῇ, ὅτι ἂν νοήσῃ αὐτὴ καθ' αὐτὴν αὐτὸ καθ' αὐτὸ τῶν ὄντων· ὅτι δ' ἂν δι' ἄλλων σκοπῆ, ἐν ἄλλοις ὄν ἄλλο, μηδὲν ἡγεῖσθαι ἀληθές».

Ἴσως γραπτέον ὦδε: «<καὶ> ὅτι ἂν νοήσῃ αὐτὴ καθ' αὐτήν, αὐτὸ καθ' αὐτὸ <ὄν>, τῶν ὄντων (δηλ. ἡγεῖσθαι)· ὅτι δ' ἂν σκοπῆ δι' ἄλλων, ἐν ἄλλοις ὄν ἄλλο, μηδὲν ἡγεῖσθαι ἀληθές» (ἐνθα τὸ μηδὲν=μηδαμῶς). Οὕτω δὲ παρατάσσονται ἀλλήλοις καὶ τὰ ἀντίθετα.

Ἐν σελ. 84, α' γράφεται: «οὕτω λογίσαιτ' ἂν ψυχὴ ἀνδρὸς φιλοσόφου καὶ οὐκ ἂν οἰηθεῖν τὴν μὲν φιλοσοφίαν χρῆναι ἑαυτὴν λύειν, λυούσης δ' ἐκείνης αὐτὴν κτλ.».

Ἴσως ἀντὶ τοῦ «ἑαυτὴν» γραπτέον «αὐτήν».

Ἐν σελ. 88, α' γράφεται: «δοὺς αὐτῷ μὴ μόνον ἐν τῷ πρὶν καὶ γενέσθαι ἡμᾶς χρόνῳ εἶναι ἡμῶν τὰς ψυχὰς, ἀλλὰ μηδὲν κωλύειν καί, ἐπειδὴν ἀποθάνωμεν, ἐνίων ἔτι εἶναι καὶ ἕσσεσθαι κτλ.».

Τὸ «μηδὲν κωλύειν» φαίνεται μοι ὑποπτον καὶ ὀβελιστέον.

Ἐν σελ. 88, δ' γράφεται: «καὶ αὐτῷ μοι ταῦτα προεδέδοκτο». Ἐντὶ τοῦ «ταῦτα» ἴσως γραπτέον «ταυτά».

Ἐν σελ. 90, α' φέρεται: «τοὺς μὲν χρηστοὺς καὶ πονηροὺς σφόδρα ὀλίγους εἶναι ἐκατέρους, τοὺς δὲ μεταξὺ πλείστους».

Γραπτέον «τοὺς μὲν <σφόδρα> χρηστοὺς καὶ πονηροὺς σφόδρα ὀλίγους εἶναι» κτλ., τὴν δὲ διόρθωσιν ταύτην κυροῖ καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Φικίνου *homines vehementer bonos et malos perpaucos esse*. Καὶ ἔτι σαφέστερον ὁ Ἀπουλήγιος: «*sed apprime bonos et sine mediocritate deterrimos paucos admodum rarioresque et, ut ipse ait, numerabiles esse· eos autem, qui nec plane optimi nec omnino deterrimi sint, sed quasi medie morati, plures esse*» (Apul. de doctr. Pl. II, p. 22).

Ἐν σελ. 90, α' φέρεται: «ἢ οὐκ ἤσθησαι ὅτι πάντων τῶν τοιούτων τὰ μὲν ἄκρα τῶν ἐσχάτων σπάνια καὶ ὀλίγα, τὰ δὲ μεταξὺ ἄφθονα καὶ πολλὰ»;

Ἴσως τὸ «τῶν ἐσχάτων» ὀβελιστέον· διότι τὸ ἄκρα = ἐσχατα καὶ ἀντιτίθεται τῷ μέσα (Πλάτ. Φαιδρ. 264, γ') καὶ ἐνταῦθα τῷ τὰ μεταξὺ.

Ἐν σελ. 90, β' γράφεται: «ἀλλὰ ταύτη μὲν οὐχ ὅμοιοι οἱ λόγοι

τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ σοῦ νῦν δὴ προάγοντος ἐγὼ ἐφespόμην, ἀλλ' ἐκείνη ἦ, ἐπειδὴν . . . καὶ ἕτερος· καὶ μάλιστα δὴ οἱ περὶ τοὺς ἀντιλογικούς λόγους διατρίψαντες οἶσθ' ὅτι τελευτῶντες οἴονται σοφώτατοι γεγονέναι κτλ.».

Γραπτέον· «ταύτη μὲν οὐχ ὅμοιοι οἱ λόγοι τοῖς ἀνθρώποις, <ἦ> σοῦ νυνδὴ προάγοντος ἐγὼ ἐφespόμην, ἀλλ' ἐκείνη [ἦ], ἐπειδὴν τις πιστεύσῃ . . . καὶ ἕτερος, καὶ μάλιστα δὴ οἱ περὶ τοὺς ἀντιλογικούς λόγους διατρίψαντες, οἶσθ' ὅτι κτλ.»· Ἐννοητέον δὲ «καὶ μάλιστα δὴ οἱ περὶ τοὺς ἀντιλογικούς λόγους διατρίψαντες (ἐπειδὴν πιστεύσωσι λόγῳ τινὶ ἀληθεῖ εἶναι ἄνευ τῆς περὶ τοὺς λόγους τέχνης, κἄπειτα ὀλίγον ὕστερον οὗτος αὐτοῖς δόξῃ ψευδῆς εἶναι, ἐνίοτε μὲν ὦν, ἐνίοτε δ' οὐκ ὦν, καὶ αὐθις ἕτερος καὶ ἕτερος), οἶσθ' ὅτι» κτλ.

Ἐν σελ. 92, γ' γράφεται· «ἀλλὰ πρότερον καὶ ἡ λύρα καὶ αἱ χορδαὶ καὶ οἱ φθόγγοι ἔτι ἀνάρμοστοι ὄντες γίνονται, τελευταῖον δὲ πάντων ζυνίσταται ἡ ἀρμονία καὶ πρῶτον ἀπόλλυται».

Ἴσως ἀντὶ τοῦ «πρῶτον» γραπτέον «πρότερον». Τοιοῦτον λάθος καὶ ἀλλαγὴ τοῦ Φαίδωνος (σελ. 86, δ') ὁ Hirschig διώρθωσε γράψας ἀντὶ τοῦ «πρῶτον» ἀπόλλυσθαι τὸ «προτέρων».

Ἐν σελ. 93, β' γράφεται· «ἐτέραν ἐτέρας ψυχῆς».

Ἀντὶ τοῦ «ψυχῆς» γραπτέον «ψυχῆν», ὅπερ φέρεται καὶ ἐν σελ. 93, δ'.

Ἐν σελ. 93, γ' φέρεται· «τῶν οὖν θεμένων ψυχῆν ἀρμονίαν εἶναι τί τις φήσει ταῦτα ὄντα εἶναι ἐν ταῖς ψυχαῖς, τὴν τε ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν; Γραπτέον «τῶν οὖν θεμένων <τὴν> ψυχῆν ἀρμονίαν εἶναι τί τις φήσει ταῦτα <τὰ> ὄντα εἶναι ἐν ταῖς ψυχαῖς, κτλ.».

Ἐν σελ. 93, δ' γράφεται· «μηδὲν μᾶλλον μηδ' ἤττον ἐτέραν ἐτέρας ψυχῆν ψυχῆς εἶναι».

Τὸ «ψυχῆς» νομίζομεν ὀβελιστέον. Ὅμοιον τούτῳ εἶνε τὸ «ἐτέραν ἐτέρας ἀρμονίαν [ἀρμονίας] εἶναι» (σελ. 93, δ').

Ἐν σελ. 93, δ' γράφεται· «τοῦτο δ' ἔστι τὸ ὁμολόγημα».

Ἀντὶ τοῦ ἔστι γραπτέον ἔστί, διότι εἶνε συνδετικὸν τὸ ῥῆμα.

Ἐν σελ. 93, δ' γράφεται· «μηδὲν μᾶλλον μηδ' ἐπὶ πλέον μηδὲ ἤττον μηδ' ἐπ' ἔλαττον ἐτέραν ἐτέρας ἀρμονίαν [ἀρμονίας] εἶναι».

Ἀντὶ τοῦ «μηδὲ ἤττον» γραπτέον «μηδὲν ἤττον», ἵνα εἶνε ἀρμονία τῶν μελῶν πρὸς ἀλληλα καὶ ἀντίθεσις.

Ἐν σελ. 94, β' γράφεται· «ἔσθ' ὅ,τι ἄλλο λέγεις ἄρχειν ἢ ψυχῆν, ἄλλως τε καὶ φρόνιμον»;

Ἴσως γραπτέον «ἄλλως τε καὶ φρόνιμον <ὄν>». Τὸ δὲ ὄν ἦτο εὐκὸν νὰ ἐκπέσῃ διὰ τὸ ὅμοιον τῆς καταλήξεως τοῦ ἐπιθέτου.

Ἐν σελ. 94, β' γράφεται· «καὶ ἄλλα μυρία που ὀρῶμεν ἐναντιούμενην τὴν ψυχῆν τοῖς κατὰ τὸ σῶμα».

Ἴσως γραπτέον «καὶ ἄλλα μυρί' ἄν που ὀρῶμεν» κτλ., πρβλ. «ἐπὶ πόσῳ δ' ἄν τις δέξαιτο ἐξετάσαι τὸν ἐπὶ Τροίαν ἀγαγόντα τὴν πολλὴν στρατιάν ἢ Ὀδυσσεά ἢ Σίσυφον ἢ—ἄλλους μυρίους ἄν τις εἴποι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας;» (Πλάτ. Ἀπολ. 41, β'—γ').

Ἐν σελ. 94, γ' γράφεται· «οὐκοῦν αὐ ὠμολογήσαμεν . . . μήποτ' ἄν αὐτὴν, ἀρμονίαν γε οὔσαν, ἐναντία ἄδειν οἷς ἐπιτείνοντο καὶ χαλῶτο καὶ πάλλοιτο καὶ ἄλλο ὅτιοῦν πάθος πάσχοι ἐκεῖνα, ἐξ ὧν τυγχάνει οὔσα, ἀλλ' ἐπεσθαι ἐκείνοις καὶ οὔποτ' ἄν ἡγεμονεύειν;»

Τὸ ἐκεῖνα εἶνε ὑποπτον καὶ ὀφείλει νὰ ὀβελισθῇ· διότι ὑποκείμενον τοῦ ἐπιτείνοντο, χαλῶτο, καὶ πάλλοιτο καὶ πάσχοι δὲν εἶνε τὸ ἐκεῖνα, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ψυχῆ, ἀρμονία οὔσα—αὐτὴ οὐκ ἄδει ἐναντία τοῖς μέρεσι, δι' ὧν ἡ ψυχῆ ἐπιτείνοντο κτλ., ἀλλ' ἔπεται ἐκείνοις (τοῖς μέρεσιν).

Ἐν σελ. 49, δ' φέρεται· «οἶόν που καὶ Ὀμηρος ἐν Ὀδυσσεῖα πεποιήκεν, οὐ λέγει τὸν Ὀδυσσεά» κτλ.

Τὸ λέγει νομίζω γραπτέον «λέγειν» καὶ ἐξαρτητέον ἐκ τοῦ «πεποιήκεν».

Ἐν σελ. 97, γ' γράφεται· «ὡς ἄρα νοῦς ἐστὶν ὁ διακοσμῶν τε καὶ πάντων αἴτιος».

Ἴσως γραπτέον «καὶ πάντων <ὄν> αἴτιος».

Ἐν σελ. 97, δ' φέρεται· «ἐκ δὲ δὴ τοῦ λόγου τούτου οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖν προσήκειν ἀνθρώπῳ καὶ περὶ αὐτοῦ ἐκείνου καὶ περὶ τῶν ἄλλων».

Γραπτέον ἢ μόνον «καὶ περὶ αὐτοῦ», ὡς φέρεται ἐν ἐνὶ χειρογράφῳ, ὀβελισθέντος τοῦ «ἐκείνου», ἢ μόνον «καὶ περὶ ἐκείνου» ἄνευ τοῦ αὐτοῦ· διότι καὶ τὸ ἐκείνος ἀντὶ τῆς αὐτοπαθοῦς ἀντωνυμίας ἔσθ' ὅτε κείται (πρβλ. Σοφ. Αἴ. 1030. Λυσι. 15, 11). Ἐγὼ δὲ προκρίνω νὰ γραφῇ «καὶ περὶ αὐτοῦ [ἐκείνου] καὶ περὶ τῶν ἄλλων».

Ἐν σελ. 98, α' γράφεται· «Καὶ δὴ περὶ ἡλίου οὕτω παρεσκευάσμεν, ὡσαύτως πευσόμενος, καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄστρον».

Νομίζω ὅτι ἀντὶ τοῦ ὡσαύτως γραπτέον εἶνε τὸ «ὡς αὐτοῦ»—«καὶ δὴ περὶ ἡλίου οὕτω παρεσκευάσμεν ὡς αὐτοῦ πευσόμενος καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων ἄστρον».

Ἐν σελ. 98, δ' γράφεται· «καὶ αὐτὸ περὶ τοῦ διαλέγεσθαι ὑμῖν ἐτέρας τοιαύτας αἰτίας λέγοι, φωνάς τε καὶ ἀέρας καὶ ἀκοάς καὶ ἄλλα

μυρία τοιαῦτα αἰτιώμενος, ἀμελήσας τὰς ὡς ἀληθῶς αἰτίας λέγειν».

Τὸ αἰτιώμενος νομίζομεν ὑποπτον καὶ ὀβελιστέον, φαίνεται δὲ ὅτι προσετέθη χάριν τοῦ ἀμελήσας ὑπὸ τινος.

Ἐν σελ. 99, β' φέρεται: «ὁ δὴ μοι φαίνονται ψηλαφῶντες οἱ πολλοὶ ὥσπερ ἐν σκότει, ἀλλοτρίῳ ὀνόματι προσχρώμενοι, ὡς αἴτιον αὐτὸ προσαγορεύειν».

Γραπτέον «ὡς αἴτιον <ὄν> αὐτὸ προσαγορεύειν» = ὀνομάζουσιν αὐτὸ διὰ ξένου ὀνόματος ὡς ἐὰν ἦτο αὐτὸ αἴτιον.

Ἐν σελ. 99, β' γράφεται: «τὴν δὲ τοῦ ὡς οἷόν τε βέλτιστα αὐτὰ τεθῆναι δύναμιν οὕτω νῦν κείσθαι, ταύτην οὔτε ζητοῦσιν οὔτε κτλ.»

Τὸ «οὕτω νῦν κείσθαι» ὑποπτεύω καὶ κρίνω ὀβελιστέον. Ἴσως δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ «τεθῆναι» γραπτέον τὸ «τιθέναι».

Ἐν σελ. 100, α' φέρεται: «Οὐ μὰ τὸν Δία, ἔφη ὁ Κέβης, οὐ σφόδρα».

Ἴσως γραπτέον «Μὰ τὸν Δία . . οὐ σφόδρα».

Ἐν σελ. 100, δ' γράφεται: «ἡ ἐκείνου τοῦ καλοῦ εἶτε παρουσία εἶτε κοινωνία εἶτε ὄπη δὴ καὶ ὄπως προσγενομένη».

Ἴσως γραπτέον «εἶτε ὄπη δὴ ἔστι ἄλλως προσαγορευομένη».

Ἐν σελ. 101, α' γράφεται: «τὸ μὲν μείζον πᾶν ἕτερον ἐτέρου οὐδενὶ ἄλλῳ μείζον ἔστιν ἢ μεγέθει».

Ἴσως γραπτέον «τὸ μὲν μείζον πᾶν ἕτερον <ὄν> ἐτέρου».

Ἐν σελ. 102, γ' γράφεται: «Οὕτως ἄρα ὁ Σιμίας ἐπωνυμίαν ἔχει σμικρός τε καὶ μέγας εἶναι, ἐν μέσῳ ὧν ἀμφοτέρων, τοῦ μὲν τῷ μεγέθει ὑπερέχειν τὴν σμικρότητα ὑπερέχων, τῷ δὲ τὸ μέγεθος τῆς σμικρότητος παρέχων ὑπερέχων».

Ὁ Μαδδίγιος (Adv. crit. σ. 372) ἀντὶ τοῦ «ὑπερέχων» ἔγραψεν «ὑπέχων», ὁ δὲ Βυττεμβάχιος «τῷ μὲν, τῷ μεγέθει ὑπερέχειν, τὴν σμικρότητα παρέχων, τῷ δὲ τὸ μέγεθος τῆς σμικρότητος ὑπερέχων», ὁ δὲ Ἐϊνδόρφιος «τοῦ μὲν τὴν σμικρότητα τῷ μεγέθει ὑπερέχων, τοῦ δὲ τῷ μεγέθει τῆς σμικρότητος παρέχων ὑπεροχὴν». Ἴσως δὲ μᾶλλον γραπτέον ὧδε «τοῦ μὲν τῷ μεγέθει ὑπερέχων τὴν σμικρότητα, τῷ δὲ . . . ὑπερέχων» ἢ μᾶλλον «τῷ μὲν τῷ μεγέθει ὑπερέχοντι τὴν σμικρότητα ὑπέχων, τῷ δὲ . . . ὑπερέχων».

Ἐν σελ. 102, ε' φέρεται: «ὥσπερ ἐγὼ δεξάμενος καὶ ὑπομείνας τὴν σμικρότητα καὶ ἔτι ὧν ὅσπερ εἰμί, οὗτος ὁ αὐτὸς σμικρὸς εἰμι».

Ἴσως γραπτέον «ὥσπερ ἦν, <σμικρός>, οὗτος ὁ αὐτὸς [σμικρὸς] εἰμι».

Ἐν σελ. 103, ε' γράφεται: «ὁ ἔστι μὲν οὐκ ἐκεῖνο» καὶ «ὁ ἔστι μὲν οὐχ ὅπερ τὸ περιττόν».

Ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις γραπτέον «ὁ ἔστι», διότι εἶνε συνδετικὸν τὸ ῥῆμα.

Ἐν σελ. 104, α' γράφεται: «καὶ ἡ τριάς καὶ ἡ πεμπιάς καὶ ὁ ἡμισυς τοῦ ἀριθμοῦ ἅπας».

Γραπτέον ἀντὶ τοῦ πλημμελοῦς πεμπιάς τὸ πεμπιάς, ὡς ἐλέγετο παρὰ τοῖς δοκίμοις (ὄρα Πλάτ. Πολ. Η', σ. 546, γ'. Ξενοφ. Ἑλλ. Ζ', β', β. Παιδ. Β', α', 22 κτλ.).

Ἐν σελ. 105, α' γράφεται: «εἰ οὕτως ὀρίζει, μὴ μόνον τὸ ἐναντίον τὸ ἐναντίον μὴ δέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο ὃ ἂν ἐπιφέρῃ τι ἐναντίον ἐκεῖνο, ἔφ' ὅτι ἂν αὐτὸ ἦ, αὐτὸ τὸ ἐπιφέρων τὴν τοῦ ἐπιφερομένου ἐναντιότητα μηδέποτε δέξασθαι».

Ἴσως γραπτέον ὧδε: «ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο ὃ ἂν ἐπιφέρῃ τι ἐναντίον τῷ ἐφ' ὅτι ἂν αὐτὸ ἦ [αὐτὸ τὸ ἐπιφέρων] τὴν τοῦ ἐπιφερομένου ἐναντιότητα μηδέποτε ἂν δέξασθαι» (ἢ μηδέποτε δέξεσθαι, ὡς ὁ Μαδδίγιος ἐν Adv. crit. I, p. 174).

Ἐν σελ. 105, α' γράφεται: «Τὰ πέντε τὴν τοῦ ἀρτίου οὐ δέξεται, οὐδὲ τὰ δέκα τὴν τοῦ περιττοῦ, τὸ διπλάσιον. Τοῦτο μὲν οὖν καὶ αὐτὸ ἄλλῳ ἐναντίον, ὅμως δὲ τὴν τοῦ περιττοῦ οὐ δέξεται».

Ὁ Ἐϊνδόρφιος εἶκασε «καὶ αὐτὸ ἄλλο ἢ ἐναντίον», ἄλλοι δὲ «αὐτὸ ἄλλῳ οὐκ ἐναντίον». Ἡμεῖς δὲ νομίζοντες ὅτι οὐδεμίᾳ θεραπείᾳ τῷ χωρίῳ παρέχεται, γράφομεν: «Τοῦτο μὲν οὖν καὶ οὐ τῷ ἄλλῳ ἐναντίον <ὄν>, ὅμως δὲ τὴν τοῦ περιττοῦ οὐ δέξεται», πρβλ. ἀνωτέρω «ὀρίσασθαι, ποῖα οὐκ ἐναντία τινὶ ὄντα ὅμως οὐ δέχεται αὐτό» (σελ. 104, ε').

Ἐν σελ. 105, δ' φέρεται: «Οὐκοῦν ἡ ψυχὴ τὸ ἐναντίον ὧ αὐτῇ ἐπιφέρει αἰεὶ οὐ μήποτε δέξεται».

Γραπτέον «οὐ μήποτε δέξεται».

Ἐν σελ. 107, β' γράφεται: «Οὐ μόνον γ', ἔφη. ὁ Σιμίας, ὁ Σωκράτης, ἀλλὰ ταῦτά τε εὐ λέγεις, καὶ τὰς ὑποθέσεις τὰς πρώτας, καὶ εἰ πισταὶ ὑμῖν εἰσίν, ὅμως ἐπισκεπτεῖται σαφέστερον».

Ἴσως γραπτέον ὧδε: «ἀλλὰ ταῦτά γε εἰ λέγεις, καὶ τὰς ὑποθέσεις τὰς πρώτας, καὶ εἰ πισταὶ ὑμῖν εἰσιν, ὅμως ἐπισκεπτεῖται σαφέστερον». Ὁ Ἄστιος ἔτρεψε τὸ εὐ εἰς εἰ, διὰ δὲ τοῦ ἐπισκεπτεῖται ἀντὶ τοῦ ἐπισκεπτεῖται κειμένου ἀπαλλάσσεται ἡ σύνταξις τῆς ἀνωμαλίας καὶ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ ἐπισκεπτεῖται μετὰ παθητικῆς ἐννοίας.

Ἐν σελ. 108, γ' φέρεται· «ἕως ἂν δὴ τινες χρόνοι γένωνται, ὧν ἐξεληθόντων, ὑπ' ἀνάγκης φέρεται εἰς τὴν αὐτῇ πρόπουσαν οἰκῆσιν.

Ὁ Stallbaum καὶ ὁ Schanz ἀπορρίπτουσι τὴν γραφὴν «ἐξεληθόντων», ἄλλοι δὲ γράφουσιν «ἐλθόντων», ἡμεῖς δὲ προτιμῶμεν νὰ γραφῇ «ὧν διεληθόντων».

Ἐν σελ. 108, ε' φέρεται· «Πέπεισμαι τοίνυν . . ὡς πρῶτον μὲν . . μὴδὲν αὐτῇ δεῖν . . ἀέρος».

Τὸ ὡς νομίζομεν ὀβελιστέον ἐν τῇ μετ' ἀπαρεμφάτου συντάξει τοῦ πείθεσθαι, πρβλ. «οἷαν πέπεισμαι εἶναι» (σελ. 108, ε').

Ἐν σελ. 109, δ' γράφεται· «καὶ τὸν ἀέρα οὐρανὸν καλεῖν, ὡς διὰ τούτου οὐρανοῦ ὄντος τὰ ἄστρα χωροῦντα».

Ὁ Fr. Jacobs ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν σύνταξιν τῆς αἰτιατ. ἀπολύτου γράφει «ὡς διὰ τούτου ὄρωντας τὰ ἄστρα χωροῦντα». Ἴσως δὲ γραπτέον «ὡς διὰ τούτου <ὥσπερ> οὐρανοῦ ὄντος».

Ἐν σελ. 109, ε' φέρεται· «ἐπεὶ, εἴ τις αὐτοῦ ἐπ' ἄκρα ἔλθοι ἢ πτηνὸς γενόμενος ἀνάπτοιτο, κατιδεῖν ἂν ἀνακύψαντα, ὡσπερ ἐνθάδε οἱ ἐκ τῆς θαλάττης ἰχθύες ἀνακύπτοντες ὀρώσι τὰ ἐνθάδε, οὕτως ἂν τινα καὶ τὰ ἐκεῖ κατιδεῖν, καὶ εἰ ἡ φύσις ἱκανὴ εἴη ἀνέχεσθαι θεωροῦσα, γινῶναι ἂν ὅτι ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀληθῶς οὐρανός».

Ὁβελιστέον τὰς λέξεις «οὕτως ἂν τινα καὶ τὰ ἐκεῖ κατιδεῖν».

Ἐν σελ. 110, ε' γράφεται· «ἐκεῖνοι οἱ λίθοι εἰσι καθαροὶ καὶ οὐ κατεδηδεσμένοι οὐδὲ διεφθαρμένοι ὡσπερ οἱ ἐνθάδε ὑπὸ σηπεδόνος καὶ ἄλλης ὑπὸ τῶν δεῦρο ξυνερρηκόντων, ἃ καὶ λίθοις καὶ γῆ . . νόσους παρέχει».

Ὁ Κόβητος ὀβελίζει δλην τὴν φράσιν «ὑπὸ τῶν δεῦρο ξυνερρηκόντων» (Var. Lect. p. 231), ὁ δὲ Βυττεμβάχιος ὀβελίζει μόνον τὴν πρόθεσιν ὑπό, ὁ δὲ Hirschig, ὃ τινι ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Schanz, ὀβελίζει τὸ «ὑπὸ σηπεδόνος καὶ ἄλλης», παρὰ δὲ τῷ Εὐσεβίῳ ἀναγινώσκειται «καὶ ὑπὸ τῶν δεῦρο ξυνερρηκόντων». Ἴσως ἀναγνώστειον «ὑπὸ σηπεδόνος καὶ ἄλλης καὶ ὑπὸ <τῶν ἄλλων> τῶν δεῦρο ξυνερρηκόντων».

Ἐν σελ. 112, γ' γράφεται· «καὶ εἰς τοὺς τόπους ἕκαστα ἀφικνούμενα, εἰς οὓς ἐκάστους ὁδοποιεῖται, θαλάττας τε καὶ λίμνας . . ποιεῖ».

Ὁ Mudge ἔγραψεν «ἐκάστοις», ἴσως δ' ὀφείλει νὰ γραφῇ μᾶλλον «εἰς οὓς ἐκεῖνα ὁδοποιεῖται».

Ἐν σελ. 113, β' φέρεται· «τούτου δ' αὖ καταντικρὺ ὁ τέταρτος

ἐκπίπτει εἰς τόπον πρῶτον δεινόν τε καὶ ἄγριον». Καὶ πρότερον «καὶ ἐγγὺς τῆς ἐκβολῆς ἐκπίπτει εἰς τόπον μέγαν» (σ. 113, α').

Ἴσως ἀντὶ τοῦ ἐκπίπτει γραπτέον τὸ «εἰσπίπτει».

Ἐν σελ. 114, β' γράφεται· «οἱ δὲ δὴ ἂν δόξωσι διαφερόντως πρὸς τὸ δόσιως βιῶναι, οὗτοί εἰσιν οἱ . . . ἐλευθερούμενοι».

Οἱ ἐρμηνευταὶ ἐξυπακούουσιν εἰς τὸ «διαφερόντως» τὸ βιῶναι ἐκ τοῦ ἐπομένου, ὥστε τὸ πλῆρες κατ' αὐτοὺς εἶνε «οἱ δὲ δὴ ἂν δόξωσι διαφερόντως βιῶναι πρὸς τὸ δόσιως βιῶναι». Τοιαῦται δ' ἀναπληρώσεις δὲν εἶνε εὐκολοί, οὐδὲ τὰ χωρία (Πλάτ. Φιληβ. 61, δ'. Εὐθύδ. 281, α'. Συμπόσ. 181, β'), πρὸς ἃ παραβάλλουσιν, εἶνε ὅμοια. Ἐνταῦθα ἐξέπεσε λέξις τις. Παρὰ Θεοδωρήτῳ (H', σ. 118 καὶ IA', σ. 115) ἀναγινώσκειται διαφερόντως πρὸς τὸ δόσιως βιῶναι προκεκρίσθαι, ὅπερ παρέλαθε καὶ ὁ Εἰνδόρφιος. Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι ὀφείλει νὰ γραφῇ «οἱ . . ἂν δόξωσι διαφέρειν ὄντως πρὸς τὸ δόσιως βιῶναι» ἢ «διαφερόντως <ἔχειν> πρὸς τὸ δόσιως βιῶναι» ἢ «διαφέροντες πρὸς τὸ δόσιως βιῶναι <εἶναι>». Γραπτέον δὲ καὶ «οὔτοι <δὲ> εἰσιν οἱ . . . ἐλευθερούμενοι», ὅπως καὶ προηγουμένως ἐπανελήφθη ὁ δὲ (σελ. 113, ε' καὶ 114, α').

Ἐν σελ. 117, β' γράφεται· «καὶ ὅς λαβὼν καὶ μάλα ἴλεως . . οὐδὲν τρέσας οὐδὲ διαφθείρας οὔτε τοῦ χρώματος οὔτε τοῦ προσώπου, ἀλλὰ κτλ.».

Ἴσως γραπτέον ὦδε· «οὐ τρέσας οὐδὲ διαφθείρας οὐδὲν οὔτε κτλ.», ὡς φέρεται παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ: «ὁ δ' ἴλεως καὶ πρᾶος οὐ τρέσας οὐδὲ διαφθείρας οὔτε χρώματος οὐδὲν οὔτε σχήματος μάλ' εὐκόλως ἐξέπιεν ;» (Ἡθικ. σελ. 499, β').

Ἐν σελ. 117, ε' γράφεται· «οὕτω γὰρ ἐκέλευεν ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἅμα ἐφαπτόμενος αὐτοῦ οὔτος ὁ δοὺς τὸ φάρμακον, διαλιπὼν χρόνον ἐπεσκόπει τοὺς πόδας καὶ τὰ σκέλη».

Ὁ Forster, ὁ Wyttenbach καὶ ὁ Schanz ὀβελίζουν τὰς πέντε λέξεις «οὔτος ὁ δοὺς τὸ φάρμακον». Ἡμεῖς ὡς σχολίον νομίζομεν μόνον τὰς λέξεις «ὁ δοὺς τὸ φάρμακον» καὶ ὀβελιστέας κρίνομεν.

Ἐν σελ. 118, α' γράφεται· «καὶ αὐτὸς ἤπτετο καὶ εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴν πρὸς τῇ καρδίᾳ γένηται αὐτῷ, τότε οἰχθήσεται. Ἦδη οὖν σχεδὸν τι αὐτοῦ ἦν τὰ περὶ τὸ ἦτρον ψυχόμενα».

Ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ γραπτέον τὸ «αὐθις», ὡς μετέβαλεν ὁ Forster, ἢ «αἶ», ὡς ὁ Schanz Γενῶνται δ' ἤδη ἀπορία, ποῖον εἶνε τὸ ὑποκείμενον τοῦ «ἐπειδὴν πρὸς τῇ καρδίᾳ γένηται αὐτῷ». Ἐννοητέον τὸ ψῦξις

ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ «ἐπανιών οὕτως ἡμῖν ἐπεδείκνυτο ὅτι ψύχοιό τε καὶ πηγνύτο (ἢ πηγνύοιτο)», ἢ γραπτέον «ἐπειδάν <τὰ> πρὸς τῇ καρδίᾳ γένηται αὐτῶν» (δηλ. ψυχόμενα), ὡς μικρὸν ὀπισθεν λέγει;

Ἐν σελ. 118, α' γράφεται: «ἄνδρός, ὡς ἡμεῖς φαίμεν ἄν, τῶν τότε ὧν ἐπειράθημεν ἀρίστου».

Ὁ Κόβητος ἔγραψεν «ἄνδρός, ὡς ἡμεῖς φαμεν, πάντων ὧν ἐπειράθημεν ἀρίστου» (Mnemos. 1875 σ. 290), ὁ δὲ Heindorf «ὡς ἡμεῖς φαίμεν ἄν, πάντων τότε ὡς ἐπειράθημεν», ὁ δὲ Buttmann «ἐκ τῶν τότε ὧν ἐπειράθημεν», ὁ δὲ Wyttenbach ἀντὶ τοῦ «τῶν τότε» τὸ «τῶν ὧν τότε», «τῶν πρόποτε», ὁ δὲ Jacobs «ὧν πρόποτε ἐπειράθημεν». Ἴσως γραπτέον ὦδε: «ἄνδρός, ὡς ἡμεῖς φαμεν, πάντων ὧν ποτε ἐπειράθημεν ἀρίστου».

Ἐν Λαρίῳ κατ' Αὔγουστον τοῦ 1901ου.

ΓΕΩΡΓ. Δ. ΖΗΚΙΔΗΣ

Η ΕΝ ΣΑΛΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

ΑΠΟ ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΠΟΨΕΩΣ

II

Διάταξις τοῦ περσικοῦ στόλου πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν Ἑλλήνων.

18. Καθ' ἡμᾶς ὁ Ἡρόδοτος σχετικῶς πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ περσικοῦ στόλου πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν ἐξωτερικῶν πόρων τῶν στενῶν ἐν πληρεστάτῃ συμφωνίᾳ πρὸς τὸν Αἰσχύλον εὐρίσκεται: τὰ δὲ σχετικὰ ἐδάφια θέλομεν μεταχειρισθῆ, ὅπως ἐπικυρώσωμεν μὲν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Sihler καὶ τοῦ Bauer, καθ' ἣν ὁ Ἡρόδοτος γράφων εἶχεν ἐνιαχοῦ ὑπ' ὄψιν τοῦ τὸν Αἰσχύλον, δεῖξωμεν δ' ὅτι ἀμφότεροι μόνον ἐξωτερικὸν ἀποκλεισμόν τῶν πόρων τούτων νοοῦσιν.

Ὁ μὲν πρῶτος λέγει: «ἀνήγον μὲν τὸ ἀπ' ἐσπέρης κέρασ κυκλούμενοι πρὸς τὴν Σαλαμίνα, ἀνήγον δὲ οἱ ἀμφὶ τὴν Κέον τε καὶ τὴν Κυνόσουραν τεταγμένοι, κατεῖχόν τε μέχρι Μουνιχίης πάντα τὸν πορθμὸν τῆσι νηυσί»¹. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐπομένως αἱ ἐξωτερικῶς τοῦ στόλου καὶ μετὰ τὰς μέσας νύκτας γενόμεναι ἐπιχειρήσεις περιελάμβανον: 1^{ον}) ἀνάπτυξιν πρὸς τὴν Σαλαμίνα τοῦ δυτικοῦ κέρατος τοῦ ἐν Φαλήρῳ ἠγκυροβολημένου στόλου κυκλωτικῶς, 2^{ον}) διάταξιν μέρους τοῦ στόλου παρὰ τὴν Κυνόσουραν συμφώνως πρὸς διαταγὰς δεδομένας (§ 20), καὶ 3^{ον}) κατοχὴν παντὸς τοῦ ἀπὸ Φαλήρου καὶ Μουνιχίας² πορθμοῦ μέχρι τῶν πόρων τῆς Σαλαμίνας ἐν συνεχείᾳ διὰ πλοίων.

Ὅμοίαν διάταξιν νοεῖ καὶ ὁ Αἰσχύλος³ λέγων

τάξαι νεῶν στίφος μὲν ἐν στοίχοις τρισὶν
ἔκπλους φυλάσσειν καὶ πόρους ἀλιερόθους,
ἄλλας δὲ κύκλω νῆσον Αἴαντος πέριξ.

¹ VIII 76. Τὸ ἐδάφιον τοῦτο ὁ Grundy (On the account of Salamis in Herod.—Journal of Hell. Studies 1897. XVII p. 232) κακῶς θεωρεῖ ἀναφερόμενον εἰς τὴν μάχην, ὁ δὲ Busolt, ὁ Conrad κλπ. ἔδωκαν διαφόρους ἐρμηνείας εἰς τὸ ἐδάφιον τοῦτο εὐνοοῦσας τὸν νυκτερινὸν εἰσπλοῦν.

² Μουνιχία εἶναι τὸ σημερινὸν Τουρκολίμανο, παρὰ τὸ Φάληρον.

³ Αἰσχ. Πέρσ. 369.

Ἡ μὲν κυκλωτικὴ ἀνάπτυξις πρὸς Σαλαμίνα περιλαμβάνεται ἐν τῷ στίχῳ «ἄλλας δὲ κλπ.», αἱ δὲ λοιπαὶ δύο ἐν τῷ προηγουμένῳ στίχῳ, ὅστις δηλοῖ τὸν σκοπὸν αὐτῶν ἐντελῶς διὰ τοῦ «ἐκπλους φυλάσσειν καὶ πόρους ἀλιρρόθους» ἐν τριπλῇ γραμμῇ, ἵνα δηλαδὴ φυλάττωσι τοὺς πόρους τοὺς ἀλιρρόθους, τοὺς παρὰ τὴν Ψυττάλειαν, ἔνθα παρ' αὐτὴν καὶ τὴν νησιδα Τάλαντον καὶ τὴν παρ' αὐτὴν ῥηγίαν ῥοθοὶ ἢ θάλασσα τοῦ εὐρου καὶ εὐρονότου (ἐνῶ πρὸς τὸν μεγαρικὸν πορθμὸν δὲν συμβαίνει τοῦτο), καὶ τοὺς ἐκπλους πρὸς τὸν μεγαρικὸν πορθμὸν, οὓς πιθανῶς ἐννοεῖ καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῷ «κυκλούμενοι», ἔνθα πιθανῶς περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς αἰγυπτιακῆς μοίρας (§ 22). Ὁ Αἰσχύλος οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀναμφιρρήστως ἀφήνει περὶ τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ ἐξωτερικοῦ τῶν πόρων ἀποκλεισμοῦ καὶ οὐχὶ περὶ εἰσπλου¹.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς λέξεως «πορθμὸν», ὑποδηλοῖ ἐξωτερικὸν τῶν στενῶν παρὰ τὴν Ψυττάλειαν ἀποκλεισμόν, διότι κατωτέρω ὁμοίως τῆς λέξεως «πορθμὸς» ποιεῖται χρῆσιν προκειμένου περὶ τῶν περὶ τὴν Ψυττάλειαν στενῶν, λέγων² «Αἰγινῆται ὑποστάντες ἐν τῷ πορθμῷ» (κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς τροπῆς).

19. Ἡ μέχρι Μουνηχίας κατοχὴ τῆς θαλάσσης διὰ πλοίων, ἥτις γενικῶς παρουσιάζεται δυσεξήγητος, σκοπὸν εἶχε, καθ' ἡμᾶς, τὴν διατήρησιν τῆς ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ἐν Φαλήρῳ καὶ Ἀττικῇ γενικοῦ ἀρχηγείου ἐκ τῆς πληθύος τῶν πλοίων ἐπιτροπομένη, φανερώς δὲ ὑπονοεῖ ὅτι τοιαύτη ἐπαφὴ δὲν ἠδύνατο νὰ τηρηθῆ διὰ τῶν ἐνδιαμέσων ἀττικῶν ἀκτῶν τῆς πειραικῆς χερσονήσου καὶ τῶν ἐναντι τῆς Σαλαμίνας. Ἐντεῦθεν δύναται τις νὰ συμπεράνη ὅτι ὁ περσικὸς στόλος ἐν τῇ πρὸς ἀποκλεισμόν διατάξει αὐτοῦ ἐτηρεῖτο μακρὰν τῶν ἀκτῶν γενικῶς καὶ ἐπομένως δὲν θὰ εἶχεν εἰσελθεῖ εἰς τὸ στενόν, ὁπόθεν τὴν ἐν λόγῳ ἐπαφὴν ἠδύνατο κάλλιον νὰ διατηρῆ διὰ ξηρᾶς³.

¹ Ἐν σχέσει πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Αἰσχύλου τὸ «πάννυχοι δὲ διάπλοον καθίστασαν» (Πέρσ. 385) δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐννοοῦν τὸν νυκτερινὸν εἰσπλοῦν, διότι τὸ «διάπλοος» δὲν σημαίνει μέσῳ στενῶν πλοῦν, ἀλλὰ διάνυσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον θαλασσίῳ ἀποστήματος.

² VIII 91. Καὶ ὁ du Sein ὁμοίως παραδέχεται (Hist. de la Marine vol. I p. 110). — ³ Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Bauer ὅτι τὰ περσικὰ πλοῖα εἶχον ἀγκυροβολήσει ἐν καιρῷ νυκτὸς πιθανῶς δὲ καὶ ἀνεγκυσθῆ εἰς τὴν ξηρὰν κατὰ μῆκος τῶν μετὰ τὴν Μουνηχίαν ἀναπεπταμένων ἀττικῶν ἀκτῶν, ἀναμενομένου μάλιστα τοῦ ἐχθροῦ, φαίνεται ἀσταθής, ἀντικειμένη καὶ πρὸς τὸν Grote.

20. Σχετικῶς πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Ἡροδότου παρατηρητέον ὅτι ἡ λέξις «τεταγμένοι» φέρεται ἀναφορικῶς πρὸς δοθείσας ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τοῦ Ξέρξου διαταγὰς, αἵτινες ἐπιτακτικώτερον διατυπῶνται παρ' Αἰσχύλῳ, ἔνθα τὸ «τάξει» πιθανῶς νὰ παρήγαγε τὸ «τεταγμένοι», ὅπερ συμβιβάζεται πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ τε Sihler καὶ τοῦ Bauer. Μνηστέον ἐπίσης ὅτι τῆς λέξεως «ἀνῆγον» ποιεῖται ὁ Ἡρόδοτος χρῆσιν ἀντὶ τοῦ «ἀνεπτύξαν», δηλαδὴ εἰς τὸν ἐν Φαλήρῳ ἠγκυροβολημένον στόλον ἔδωκαν κίνησιν κυκλωτικὴν ἀναπτύξεως (§ 28), ὡς ἐπίσης ὅτι «τὸ ἀπ' ἐσπέρης κέρας» ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐν Φαλήρῳ ἠγκυροβολημένον στόλον πρὸ τῆς κινητοποιήσεως αὐτοῦ καὶ οὐχὶ εἰς τὸν μετέωρον κατόπιν γενόμενον καὶ πρὸς ἀποκλεισμόν διατεταγμένον περσικὸν στόλον, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ Bauer¹.

21. Διὰ τῶν μέτρων τούτων ὁ Ξέρξης εἶχε τελειῶς πολιορκήσει τοὺς Ἕλληνας² κατὰ μὲν ξηρὰν διὰ τῶν ἐν τῇ ἀπέναντι ἀκτῇ ἐστρατοπεδευμένων περσικῶν δυνάμεων, κατὰ θάλασσαν δὲ διὰ τοῦ παρὰ τὰς ἐξόδους φρουροῦντος στόλου του, τὸν ὅποιον ὁ ναύαρχος Jurien de la Gravière³ θεωρεῖ ἠγκυροβολημένον παραδόξως παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου κατὰ τὴν νύκτα, ἀφοῦ ὀλίγα μόνον μέρη τοῦ βυθοῦ παρὰ τὴν ἀκτὴν ταύτην παρέχουσιν ἀγκυροβόλιον⁴ καὶ τοῦτο ἀνεπαρκὲς δι' ὑπερεξακοσίας τριήρεις, ὁ δὲ λοιπὸς παρ' αὐτὴν χῶρος, ὑπὲρ τὰς 30 ὀργυῖας ἔχων βάθος, παρέχει ἀγκυροβόλιον πάντῃ ἀκατάλληλον. Βεβαίωτατον λοιπὸν εἶναι, ὡς παραδέχεται καὶ ὁ Grote⁵, ὅτι ὁ περσικὸς στόλος διῆλθε τὴν νύκτα φρουρῶν παρὰ τὰ στόμια, μένων, ὡς κοινῶς λέγουσιν, εἰς τὰ κουπιᾶ.

Ἄνεμνον δὲ οἱ Πέρσαι,

καὶ νῦξ ἐχώρει κ' οὐ μάλ' Ἑλλήνων στρατὸς⁶
κρυφαῖον ἔκπλοον οὐδαμοῦ καθίστατο,

λέγει ὁ Αἰσχύλος. Οἱ ἀποκλεισται δηλαδὴ τῶν στενῶν οὐδαμόθεν, καίτοι ἡ νῦξ παρήρηστο, ἔβλεπον τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας.

¹ Jahresh. des österreich. Arch. Inst., Band IV, 1901.

² Ὁρθῶς λίαν παρατηρεῖ τοῦτο ὁ κ. Ζάμπας (Ἡ ἐν Σαλαμίνοι ναυμαχία — Παρνασσὸς τόμ. 5' 1893, σελ. 757). — ³ Ἐνθ. ἀν. — ⁴ Admiralty charts — Salamis Strait. 894. Ὁ Κούρτιος (Ἑλλ. Ἰστ. Μετάφρ. Λάμπρου, τόμ. Β', σελ. 319) φαίνεται μὴ ἔχων τελείαν γνῶσιν τῆς ἀκτῆς ὑπὸ ὑδρογραφικὴν ἔποψιν. — ⁵ Hist. of Greece vol. IV p. 479. — ⁶ Αἰσχ. Πέρσ. 387.

22. Ἡ εἰδησις τέλος ἦν παρέχει ἡμῖν ὁ Διόδωρος¹ περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς αἰγυπτιακῆς μοίρας ἐκ διακοσίων πλοίων, ἣτις ἤρριστευεν ἐν Ἀρτεμισίῳ, πρὸς τὸν μεγαρικὸν πορθμὸν, φαίνεται τελείως πρὸς τὴν τακτικὴν τοῦ Ξέρξου συμβιβάζομένη τοῦ ἀποκλείειν καὶ καταλαμβάνειν τὰ νῶτα τοῦ ἐχθροῦ². Ἡ τοιαύτη δὲ κίνησις, περὶ ἧς οὐδαμῶς σιωπᾶ, ὡς πολλοὶ ὑπέλαβον, ὁ Ἡρόδοτος (§ 18), καὶ ἣτις φαίνεται ὅτι ἀπετέλει ἐν τῶν σπουδαιοτάτων κεφαλαίων τῆς πτωχῆς τακτικῆς τοῦ Ξέρξου, ἐφηρησθήσθαι ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν Ἀρτεμισίῳ, ὁπότε πάλιν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν πλοίων εἶχεν ἀποστείλει πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐξ Εὐρίπου.

Ἐπειδὴ δὲ ὅτε Ἡρόδοτος³ καὶ ὁ Αἰσχύλος⁴ φέρουσι τοὺς Αἰγυπτίους ἐν τοῖς ἀποτελέσμασι μᾶλλον τῆς μάχης οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ αὐτῆς, πιθανὸν τὴν πρῶϊαν ἀνακληθέντες οἱ Αἰγύπτιοι ἐκ τοῦ πορθμοῦ ὄν ἐφύλαττον νὰ ἐβράδυναν νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν μάχην, ταχθέντες ἐπ' οὐρᾶς καὶ μὴ λαβόντες ἐνεργότερον εἰς αὐτὴν μέρος, δι' ὅπερ καὶ φέρονται παρ' Ἡροδότῳ κακιζόμενοι.

Τὴν ἀποστολὴν τῆς μοίρας ταύτης παραδέχονται ὁ Leake⁵, ὁ Grundy⁶ κλπ.

B'

ΠΑΡΑΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ ΣΤΟΛΩΝ

III

Διάφοροι περὶ τῆς παρατάξεως δοξασῖαι.

23. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἄρχεται περίοδος μεγάλων ἀμφιβολιῶν, εἰς ἃς παρέχουσιν ἀφορμὴν αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα κείμενα περὶ τῆς παρατάξεως τῶν δύο στόλων. Ὁ μὲν Ἡρόδοτος⁷ λέγει: «Κατὰ μὲν δὴ Ἀθηναίους

¹ XI 17. — ² Τὴν ἀποστολὴν ταύτην ὁ Jurien de la Gravière ἐνθ. ἄν. εὕρισκει ἐπισηφαλῆ ὁ Grote (History of Greece, vol. IV p. 176, note) φρονεῖ ὅτι διὰ τῆς κατὰ μῆκος τῶν ἀττικῶν ἀκτῶν ἀναπτύξεως (§ 24) τοῦ δεξιοῦ τῶν Φοινίκων πρὸς κύκλωσιν ἐξ Ἐλευσίνος ὁ Ἡρόδοτος ὑποθέτει τοὺς Ἑλληνας καλῶς ἀποκεκλεισμένους. — ³ VIII 100. — ⁴ Πέρσ. 311.

⁵ The demi of Attica vol. II p. 250. — ⁶ Ἐνθ. ἄν. vol. XVII 489 p. 233. — ⁷ Ἡρόδ. VIII 85.

ἐτετάχατο Φοίνικες' (οὔτοι γὰρ εἶχον τὸ πρὸς Ἐλευσίνος τε καὶ ἐσπέρης κέρας)· κατὰ δὲ Λακεδαιμονίους Ἴωνες· οὔτοι δ' εἶχον τὸ πρὸς τὴν ἠῶ τε καὶ τὸν Πειραιᾶ». Ὁ δὲ Διόδωρος¹: «τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας ἐπέιχον Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι πρὸς τὸ τῶν Φοινίκων ναυτικὸν ἀντιταχθῆσόμενοι. . . . Αἰγινῆται δὲ καὶ Μεγαρεῖς τὸ δεξιὸν κέρας ἀνεπλήρουν» καὶ περαιτέρω «οἱ μὲν οὖν τοῦτον τὸν τρόπον συνταχθέντες ἐξέπλευσαν καὶ τὸν πόρον μεταξὺ Σαλαμίνας καὶ Ἡρακλείου κατεῖχον», ἐνῶ ὁ Αἰσχύλος οὐδεμίαν δίδει παράταξιν.

Τὰ δύο πρωτεύοντα ἐπομένως κείμενα φαίνονται οὐσιωδῶς ἐκ πρώτης ὄψεως ἀντικείμενα. Ἐντεῦθεν ἄλλοι μὲν κακῶς τὸν Ἡρόδοτον ἐρμηνεύσαντες καὶ ἐπ' αὐτοῦ μόνου στηριχθέντες, προεξάρχοντος τοῦ Grote², παρεδέχθησαν τὴν περσικὴν παράταξιν ἐπὶ τῆς ἀττικῆς ἀκτῆς ἐρείδουσαν τὰ νῶτα, ἔχουσαν τὸ μέτωπον πρὸς νότον ἀποβλέπον, καὶ τοὺς μὲν Φοίνικας εἰς τὸ κέρας τὸ πρὸς Ἐλευσίνα καὶ δυσμάς, ὅπως ἀντιμετωπίσωσι τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς δὲ Ἴωνας εἰς τὸ πρὸς Πειραιᾶ καὶ ἀνατολάς, ὅπως ἀντιμετωπίσωσι τοὺς Λακεδαιμονίους. Τὴν τοιαύτην παράταξιν παραδέχονται διήκουσαν ἄλλοι μὲν μέχρι τῆς νησιδος τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ἄλλοι δὲ ὑπὲρ τὴν Λέρον. Οὔτοι σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἀπορρίπτουσι τὴν πληροφορίαν τοῦ Διοδώρου³.

Ἄλλοι πάλιν τὸν Διόδωρον ἐγκολπωθέντες προεξάρχοντος τοῦ καθηγητοῦ Loeschke⁴ καὶ τὸν Ἡρόδοτον ἐλέγχοντες παρεδέχθησαν τὴν

¹ Διοδ. XI 13. — ² Grote ἐνθ. ἄν. vol. IV p. 480. Τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῆς παρατάξεως τῶν στόλων ἔχουσιν ἐπίσης ὁ Busolt (Griech. Gesch. I 177), ὁ Cox (Hist. of Greece vol. I p. 538), ὁ Hauvette (Hérod. historien des guerres médiques p. 415), ὁ Curtius (Ἑλλ. Ἱστορ. Μετάφρ. Λάμπρου B' σ. 395), ὁ Leake (The demi of Attica vol. II p. 259) κλπ., ὡς ἐπίσης καὶ οἱ ἡμέτεροι Λάμπρος, Παπαρηγόπουλος, Ράδος κλπ. Σημειωτέον ὅτι ἡ παραδοχὴ τῆς τοιαύτης παρατάξεως ἐξ ἀνάγκης παρήγαγε τὴν ὑπόθεσιν τοῦ νυκτερινοῦ εἰσπλου (§ 13 καὶ ἐφεξῆς).

³ Τινὲς μάλιστα ἰσχυρίζονται ὅτι ἀμφότεραι αἱ παρατάξεις συμπίπτουσι. Τοῦτο, ἐκτὸς τῶν λόγων ὅτι εἶχε καὶ ὁ Ἡρόδοτος τὰ αὐτὰ τοπικὰ σημεῖα (Ἡράκλειον καὶ Σαλαμίνα) ὅπως ὀρίση τὴν παράταξιν του καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἀνατρέξη εἰς κοσμογραφικοὺς ὀρισμοὺς (§ 26), διὰ πολλοὺς λόγους εἶναι ἀνακριβὲς (Loeschke, Sihler κλπ.).

⁴ Loeschke (Ephoros - Studien - Die Schlacht bei Salamis - Jahrb. f. cl. Phil. 1877 σελ. 26). Ὁμοίαν δὲ γνώμην ἔχουσι καὶ ὁ Beloch (Griech. Gesch. 1893, S. 376), ὁ Du Sein (Histoire de la Marine vol. I p. 112).

ὄλην ἑλληνικὴν παράταξιν τῶν Αἰγινήτων καὶ Μεγαρέων κατεχόντων τὸ δεξιὸν ἀποβλέπουσαν πρὸς νότον καὶ ἀπὸ Κυνοσούρας εἰς τὸν λιμένα τῶν Φωρῶν διήκουσαν, τῶν Περσῶν ἔξω τοῦ στομίου παραταχθέντων, οὕτως ὥστε ἡ Ψυττάλεια μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων νὰ εὐρέθῃ¹.

Μέσσην ὁδὸν ἀκολουθῶν ὁ Goodwin² ἐπεχείρησε τὸν συνδυασμὸν τῶν δύο κειμένων παραδεχθεὶς τὴν ἑλληνικὴν παράταξιν διήκουσαν ἀπὸ τῆς παρὰ τὸ σημερινὸν Ἀμπελάκι ἄκρας τῆς Σαλαμίνος πρὸ τὸ λεγόμενον Πέραμα, κατὰ τὴν μάχην δὲ μεταβληθεῖσαν ὀλίγον ἕνεκα τῆς προελάσεως ὀλοκλήρου μὲν τῆς παρατάξεως, ἰδίᾳ δὲ τοῦ δεξιοῦ αὐτῆς πρὸς τὴν Κυνόσουραν. Ἡ παράταξις ὁμῶς αὕτη θέλει τὸ Ἡράκλειον παρὰ τὸ σημερινὸν Πέραμα, ὅπερ ἀνακριβὲς (§ 5), καὶ δίδει ἀνάπτυσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν παράταξιν οὐχὶ μείζονα τῶν 1600 μέτρων, ἥτοι ἀνεπαρκῆ (§ 10), διήκουσαν δὲ ἀπὸ βορρᾶ εἰς νότον, ἐνῶ ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ταύτην ἀπὸ ἐσπέρας πρὸς ἡῶ (§ 27). Ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ ὁ Dunker³ παρεδέχθη τὸν περσικὸν στόλον περιβαλόντα ἐξωτερικῶς κύκλῳ τὴν Σαλαμίνα καὶ διὰ τοῦ Μεγαρικοῦ πορθμοῦ εἰσπλεύσαντα καὶ παραταχθέντα ἡγουμένων τῶν Φοινίκων κατὰ μῆκος τῶν ἀττικῶν ἀκτῶν, ὑπόθεσιν ὅλως ἀπίθανον.

Ὁ Jurien de la Gravière⁴ τέλος καὶ ὁ Thirlwall⁵ φαίνονται ἀπέχοντες νὰ ὀρίσωσι τὸ πεδίου τῆς μάχης ἀκριβῶς, ἀφήνουσι δὲ μόνον νὰ ὑπονοηθῇ ἡμερινὸς εἰσπλους, ἐνῶ ὁ Breitung⁶ παρεδέχεται πρῶτον τὴν πρὸς τὸ Ἡράκλειον παράταξιν λαβόντας τοὺς Ἑλληνας καὶ κατόπιν ὡς διὰ στρατηγήματος ἀνακρουσθέντας καὶ ἐλκύσαντας τοὺς

¹ Κατὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης δριμύως ἀντεπεξῆλθον ὁ Sihler (The battle of Salamis - Trans. of the Amer. Phil. Assoc. 1877. p. 119), ἰδίᾳ δὲ ὁ Busolt (Rhein. Mus. f. Phil. 1883. s. 629), κυρίως διότι ἀναγκάζεται ὁ Loescheke νὰ γράψῃ Σαλαμίνος ἀντὶ Ἑλευσίνος ἐν Ἡρόδ. VIII 85 καὶ διὰ τὴν ἐσφαλμένην ἐπωνυμίαν τῶν κεράτων, εἰς ἣν κατ' ἀνάγκην ἄγει ἡ ὑπόθεσις τοῦ Loescheke ἕνεκα τῆς κακῆς ἐρμηνείας τοῦ μνησθέντος ἐδαφίου τοῦ Ἡροδότου (§ 23).

² Goodwin - The battle of Salamis (Papers of the Am. School of Clas. Studies at Athens vol. I p. 239). Τὴν γνώμην τοῦ Goodwin ἡσπάσθη ἐσχάτως καὶ ὁ Grundy (The account of Salamis in Herodotus - Journ. of Hellen. Studies 1897 XVIII p. 230).

³ Gesch. des Alt. IV 793. — ⁴ Ἐνθ. ἄν. vol. I p. 59.

⁵ A history of Greece vol. II p. 303 καὶ 307.

⁶ Zur Schlacht bei Salamis - Neue Jahrb. CXXIX 1884. 859.

Πέρσας εἰς τὸ στενόν, ἐνθα διὰ τὴν δυσχέρειαν περὶ τὸν χειρισμὸν ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν πλοίων συνέτριψαν αὐτούς.

24. Τινὲς ἤλεγξαν ὡς ἀνακριβὲς τὸ ἐν ἡ τὸ ἕτερον τῶν κειμένων ὁ Busolt¹ διαψεύδει τὸν Διοδώρον καὶ ὁ Loescheke² τὸν Ἡρόδοτον. Ἡ διάψευσις ὁμῶς τῆς ἐτέρας τῶν δύο ἱστορικῶν πηγῶν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι εὐκόλος, φαίνεται εἰς ἡμᾶς τοῦλάχιστον πρᾶξις αὐτόχρημα τολμηρά.

Ἡμεῖς ἀμφότερα τὰ κείμενα ταῦτα θεωροῦμεν ἐξ ἴσου ἀξιόπιστα καὶ ἀκριβῆ μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι ἐκάτερον τούτων θεωροῦμεν ἀναφερόμενον εἰς διάφορον χρονικὸν σημεῖον τῆς προόδου τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, θελομεν δὲ δεῖξει ὅτι ἡ μὲν τάξις τοῦ Ἡροδότου δὲν εἶναι εἰμῆ τάξις ἀγκυροβολίας, ἐνῶ ἡ τάξις τοῦ Διοδώρου ἀφορᾷ εἰς τὴν μάχην, συνδεομένη μετὰ τῆς πρώτης διὰ τῆς κινήσεως τῶν στόλων, ἣν παρέχει ἡμῖν ὁ Δίσχυλος.

IV

Α' Περίοδος. — Παράταξις Ἡροδότου. — Τάξις ἀγκυροβολίας καὶ ἀπάρσεως (πρὸ τῆς μάχης).

25. Τὸ ἐδάφιον ὅπερ δίδει τὴν παράταξιν καθ' Ἡρόδοτον, θεωροῦμεν ἄξιον ἰδιαίτερας ὅλως μελέτης· ἔχει δὲ τοῦτο ὡς ἐξῆς: «κατὰ μὲν δὴ Ἀθηναίους ἐτετάχατο Φοίνικες (οὗτοι γὰρ εἶχον τὸ πρὸς Ἑλευσίνος τε καὶ ἐσπέρας κέρας)· κατὰ δὲ Λακεδαιμονίους Ἴωνες· οὗτοι δ' εἶχον τὸ πρὸς τὴν ἡῶ τε καὶ τὸν Πειραιᾶ».

Ἐν πρώτοις παρατηρητέον ὅτι, ἐνῶ ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἐπωνυμίαν τῶν κεράτων τῆς παρατάξεώς του ἀποδίδει εἰς τοὺς Ἑλληνας, οἱ θιασῶται τῆς κατὰ μῆκος τῶν στενῶν ἀντιπαρατάξεως τῶν στόλων τούναντίον ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἐδαφίῳ θεωροῦσιν ἀποδιδόμενην εἰς τοὺς Πέρσας, δηλαδὴ διὰ τοῦ «οὗτοι» ἐννοοῦσι τοὺς Φοίνικας καὶ Ἴωνας, τὸ δὲ «γὰρ» θεωροῦσιν ἐπεξηγηματικόν, ἐρμηνεύοντες αὐτὸ διὰ τοῦ δηλαδὴ³.

Ἄς ἐπιτραπῇ ὁμῶς ἡμῖν τὴν τοιαύτην ἀπόδοσιν τῆς παρατάξεως νὰ θεωρήσωμεν ἐσφαλμένην. Ἡ ἀπὸ Ἑλευσίνος καὶ ἐσπέρας πρὸς ἡῶ καὶ

¹ Rhein. Mus. 1883. 629.

² Eph. - Stud. - Jahrb. f. cl. Phil. 1877. 30.

³ Διὰ τῆς τοιαύτης ἀποδοχῆς ἄγεται ὁ Ἡρόδ. πρὸς τὸν Διόδ. (Busolt-Rhein. Museum 1883. 628), ἀλλ' ἡ ὅλη παράταξις δὲν ἀνάγεται ἀπὸ Ἡρακλείου εἰς Σαλαμίνα.

Πειραιᾶ παρατάξις τοῦ Ἡροδότου δὲν ἀναφέρεται εἰμὴ μόνον εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὐχὶ δὲ εἰς τοὺς Πέρσας, ὡς γενικῶς πιστεύεται. Αἱ λέξεις «οὗτοι γάρ», τοῦ γὰρ ὄντος αἰτιολογικοῦ καὶ οὐχὶ ἐπέξηγηματικοῦ, δέον νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους, οὐχὶ δὲ εἰς τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Ἴωνας. Δέον δηλαδὴ τὸ ἀνωτέρω χωρίον νὰ ἐρμηνευθῆ ὡς ἐξῆς: Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν Ἀθηναίων ὠρίσθησαν οἱ Φοίνικες, διότι οὗτοι, δηλαδὴ οἱ Ἀθηναῖοι, κατεῖχον τὸ κέρασ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως τὸ πρὸς τὴν δύσιν καὶ τὴν Ἐλευσίνα· πρὸς ἀντιμετώπισιν δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἴωνες, διότι οὗτοι, δηλαδὴ οἱ Λακεδαιμόνιοι, κατεῖχον τὸ κέρασ τὸ πρὸς τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν ἀνατολήν.

Διὰ τῆς τοιαύτης ἡμῶν ἐρμηνείας τοῦ ἐν λόγῳ ἔδαφίου ἢ ἀπὸ ἧοῦς εἰς ἐσπέραν καὶ λοιπὰ παρατάξις τοῦ Ἡροδότου ἀνάγεται πρὸ τῆς μάχης καὶ ἀναφέρεται εἰς μόνους τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες οὕτως ἀποχωρίζονται τελείως τῶν Περσῶν. Διὰ τοῦ ἔδαφίου τούτου παραδεχόμεθα ὅτι οἱ Ἕλληνες θεωροῦνται πολὺ πρὸ τῆς μάχης, ἐνῶ ἀκόμη ἦσαν ἠγκυροβολημένοι, ταυτοχρόνως δὲ θεωρεῖται καὶ προδιάταξις τις τῶν Περσῶν, εὐρισκομένων ἀκόμη εἰς τὰς θέσεις τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐκτὸς τοῦ στομίου καὶ μὴ εἰσπλευσάντων εἰσέτι, πρὸς συγκρότησιν τοῦ στόλου τῶν διὰ τὴν μελετωμένην ἐπίθεσιν.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τοὺς Πέρσας, ὁ Ἡρόδοτος διὰ τοῦ ἐν λόγῳ ἔδαφίου 85 θεωρεῖ προδιάταξιν τοῦ στόλου αὐτῶν πρὸς εἰσπλουν, προσδιορισμὸν ἐκ τῶν προτέρων τίνες ἐξ αὐτῶν κατὰ τίνων θὰ ἐπιτεθῶσιν ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Πράγματι δὲ οὗτος διὰ τοῦ «τάσσεσθαι» τοῦτο ἐννοεῖ, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ «τεταγμένοι» ἐν ἔδαφ. 76, προκειμένου περὶ τῶν ἀποκλειστικῶν μέτρων, ἅτινα ἐλάβαν οἱ Πέρσαι κατὰ τῶν Ἑλλήνων (§ 20), χωρὶς νὰ συσχετίξῃ τὰς προδιατάξεις, ἅς ἐκφράζει διὰ τοῦ «τάσσεσθαι», πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ ὃν ἐπιδιώκουσιν, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ «ἀπέπεμπον τῶν νεῶν τὰς ταχθείσας»¹, προκειμένου περὶ τῶν πλοίων, ἅτινα ἐστάλησαν πρὸ τῆς ναυμαχίας ἐπ' Ἀρτεμισίῳ πρὸς κύκλωσιν τῶν Ἑλλήνων ἐξ Εὐρίπου, ἧτις ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθη τῆς τρικυμίας καταστρεφάσης τὴν ἀποσταλείσαν μοῖραν.

Ἡ ἐκ τῶν προτέρων καθόρισις ἢ μᾶλλον προδιάταξις ἀναλόγως τῆς μαχημότητος τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως, οὐ

¹ Ἡρόδ. VIII 7. Ὁμοίως VIII 13.

μόνον παρὰ Διοδώρῳ καὶ γενικῶς θεωρεῖται ἀναγκαία, ἀλλὰ καὶ παρ' Ἡροδότῳ τὰ μάλιστα σπουδαία. Οὕτως ἐν τῇ παρ' Ἡροδότῳ περιγραφῇ τῶν προκαταρκτικῶν τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης βλέπει τις, μετὰ πόσης προνοίας¹ τάσσει ὁ Μαρδόνιος τοὺς πολυαριθμοτέρους Πέρσας ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων ὡς ἰσχυροτέρων, μετὰ πόσης δὲ ἐπιμονῆς ὁ μὲν Μαρδόνιος ἤθελεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ ἀντιπαρατάξῃ τοὺς ἰδίῳ Πέρσας², ὁ δὲ Πausanias διὰ παντὸς τρόπου ἐπέδιωκε τὴν κατ' αὐτῶν ἀντιπαρατάξιν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες εἶχον πείραν τοῦ τρόπου καθ' ὃν μάχονται οὗτοι ἐκ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης. Καὶ τὰς διαφοροὺς ταύτας ἀντιπαρατάξεις διὰ τοῦ «τάσσεσθαι» ἐκφράζει ὁ Ἡρόδοτος πολὺ πρὸ τῆς μάχης.

Ὡστε τοιαύτην προδιάταξιν ἐκ μέρους τῶν Περσῶν θεωρεῖ ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῷ εἰρημένῳ ἔδαφίῳ 85, χωρὶς νὰ συσχετίξῃ αὐτὴν ποσῶς πρὸς τὴν στιγμὴν τῆς μάχης, ὡς ἐν Πλαταιαῖς. Ἦτο δὲ δυνατὴ ἢ ἐκ μέρους τῶν Περσῶν τοιαύτη προδιάταξις, διότι οὗτοι κάτοχοι τῆς ἀπέναντι ἀττικῆς ἀκτῆς ἔβλεπον πάσας τὰς θέσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ συμφῶνως πρὸς ταύτας προδιέταξαν τὸν στόλον τῶν ἀναλόγως τῆς μαχημότητος τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων, πρὸς ἐπίθεσιν διὰ τὸν ἐπικείμενον εἰσπλουν.

26. Ἦσαν δὲ αἱ θέσεις αὗται τῶν Ἑλλήνων οὐχὶ αἱ θέσεις αὐτῶν κατὰ τὴν μάχην, ἀλλ' ἐκεῖναι καθ' ἃς ἐφυσύχαζον ἠγκυροβολημένοι ἐν Σαλαμῖνι, εἰς τὰς ὁποίας ἀφορᾷ τὸ χωρίον τοῦτο. Ἀληθῶς δὲ δι' ὄλων τῶν παρατάξεων πρὸς μάχην ἅς ὁ Ἡρόδοτος δίδει διὰ τοῦ «τάσσεσθαι», θεωρεῖ πάντοτε τάξεις ἐν στάσει, ἀναφερομένας δὲ εἰς χρόνον πολὺ προγενέστερον τῆς μάχης. Οὕτω διὰ τὴν παρατάξιν τοῦ Μαρδονίου ἐν Πλαταιαῖς λέγει: «Ὡς δὲ ἄρα πάντες οἱ ἐτετάχατο»³, καίτοι ἢ παρατάξις αὕτη ἐγένετο ἡμέρας πολλὰς πρὸ τῆς μάχης, μετεβλήθη δὲ κατόπιν. Προκειμένου ὅμως νὰ δηλώσῃ παρατάξιν διὰ τὴν στιγμὴν τῆς μάχης ὡς ἐν Μαραθῶνι, συνοδεύει ταύτην διὰ τοῦ «ὡς συμβαλέοντες»⁴. Ὁσάκις δὲ θέλει νὰ θέσῃ παρατάξιν στόλου ἠγκυροβολημένου, ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι ἀκριβῶς τοῦ «τάσσεσθαι» καὶ τῶν αὐτῶν προσδιορισμῶν τῶν σχετικῶν πρὸς τὰ σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος «ἀπ' ἐσπέρης» καὶ «πρὸς ἡῶ» ποιεῖται χρῆσιν. Οὕτω προκειμένου περὶ τοῦ ἐν Λάδῃ Ἴωνικοῦ στόλου καὶ τῆς παρατάξεως ἣν εἶχεν οὗτος ἠγκυροβολημένος⁵, τῶν αὐτῶν

¹ Αὐτόθι: IV 31. — ² Αὐτόθι: IX 46. — ³ IX 33. — ⁴ Ἡρόδ. VI 111. —

⁵ Ἡρόδ. VI 8.

ποιείται χρῆσιν ὀρισμῶν¹ «ἀπ' ἐσπέρης» καὶ «πρὸς ἡῶ» τῶν κεράτων, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ ῥήματος τάσσεσθαι, λέγων· «ἐτάσσοντο δὲ ὧδε· τὸ μὲν πρὸς τὴν ἡῶ εἶχον κέρας τελευταῖοι δὲ ἐτάσσοντο ἔχοντες τὸ πρὸς τὴν ἐσπέραν κέρας», καίτοι ὁ στόλος ἐκεῖνος παρέμεινε ἐπὶ ἑπταήμερον ἀπρακτῶν καὶ ἀναγόμενος ἐν ἀρχῇ καθ' ἑκάστην χάριν γυμνασίων ὑπὸ Διονύσιον τὸν Φωκαέα, ναυτικὸν καὶ καταδρομέα ἄξιον λόγου.

Παρατηρητέον ἐπίσης ὅτι οὐδέποτε προκειμένου περὶ στόλου ναυμαχουῦντος καὶ ἐπομένως κινουμένου ὀρίζει τὴν παράταξιν κοσμογραφικῶς, ὡς π. χ. προκειμένου περὶ τῆς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίας².

27. Τὴν τοιαύτην ἔλλειψιν προσδιορισμοῦ τῶν διευθύνσεων τῶν παρατάξεων πρὸς μάχην, τούναντίον δὲ τὴν ἀναγραφὴν τῶν τάξεων ἀγκυροβολίας εὐκόλως δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ, ἀναλογιζόμενος ὅτι ἡ παράδοσις, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ὁποίας ἔγραφεν ὁ Ἡρόδοτος, εὐκολώτερον διασφίζει τάξιν ἐν στάσει ἢ ἐλιγμὸν καὶ κίνησιν. Διότι ἡ διάσωσις ἐκ παραδόσεως κινήσεως ἢ ἐλιγμοῦ, ὅστις ὀλίγιστον μόνον χρόνον διήρκεσεν, ἀπαιτεῖ ὅπως πάντα τὰ πρόσωπα, δι' ὧν διέδραμεν ἡ παράδοσις μέχρι οὐ φθάσει εἰς γνῶσιν τοῦ ἱστορικοῦ, ὧσιν ἐφωδιασμένα διὰ παραστατικῆς δυνάμεως, ἀντιλήψεως ταχείας καὶ μνήμης εὐκόλως ἀποτυπούσης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπαιτεῖ τελείαν γνῶσιν τῆς σχετικῆς τοπογραφίας καὶ εἰ δυνατόν ἐπιτόπιον ἀφήγησιν, προσόντα τουτέστιν ἄτινα σπανίως συναντᾷ τις καὶ ἐπὶ αὐτοπτῶν μαρτύρων ἔτι, οὐδέποτε δὲ σχεδὸν ἐπὶ πάντων τῶν ποικίλων ἀγωγῶν τῆς παραδόσεως. Τούναντίον ὅμως παράταξις τις ἐν στάσει, καθ' ἣν ἐπὶ ἡμέρας ὀλοκλήρους παρέμεινε ὁ στόλος, ὡς ἡ τῆς ἀγκυροβολίας, εὐκόλως ἀποτυπῶται εἰς τὴν μνήμην τῶν διαφορῶν ἀτόμων ἄτινα ἐχρησίμευσαν ὡς φορεῖς τῆς παραδόσεως.

Ἄλλως τε ἡ παράταξις τοῦ Ἡροδότου φέρεται σύμφωνος καὶ πρὸς τὴν τάξιν τῆς ἀγκυροβολίας τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐσώτερον, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι τὸ ἐξώτερον πρὸς τὴν Κυνόσουραν κατέσχον τῆς ἐλληνικῆς παρατάξεως (§ 12)³.

¹ Ἡρόδ. VIII 85. Weissenborn-Der Aufstand der Jonier.

² Ἡρόδ. VIII 10 καὶ 16.

³ Ὁ Bauer (Jahresh. des österr. Arch. Instit. in Wien, Band IV 1901), παραδεχόμενος τὸν ἐλληνικὸν στόλον ὀλοκλήρως ἠγκυροβολημένον ἐν τῷ νοτίῳ τῆς Πούντας ὁρμίσκῳ, τῷ ἐν τοῖς τεύχεσι τῆς ἀρχαίας Σαλαμίνας περιλαμβανόμενῳ, σφάλεται μεγάλως. Ὁ ὁρμίσκος ἐκεῖνος προωρισμένος νὰ

Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐρμηνείας τοῦ ἐν λόγῳ ἐδαφίου παρίσταται ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναφορᾶς αὐτοῦ εἰς ἕτερον σημεῖον τῆς διηγήσεως, πρὸ τῆς μάχης ἀναμφιβόλως, ἢ εἰς ἐκεῖνο εἰς ὃ εἶναι νῦν παρεμβεβλημένον.

Ἀληθῶς δὲ τὸ ἐδάφιον τοῦτο ὀλοκλήρως φαίνεται ἀσυνδέτως παρεμβεβλημένον ἐν διακοπῇ τῆς σειρᾶς τῆς ὅλης διηγήσεως, ἐνῶ μᾶλλον ἐν ἀρχῇ ἦτο ἡ θέσις του, ὡσεὶ ὁ Ἡρόδοτος παρενέβαλε αὐτὸ ὡς πληροφορίαν κατόπιν ληφθεῖσαν, οἷαν πρὸς συμπλήρωσιν συνήθως σπεύδει τις νὰ καταχωρήσῃ, σφαλλόμενος ἐνίοτε εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκλογὴν τῆς καταλλήλου πρὸς τοῦτο θέσεως, ἀφοῦ ἄλλως τε ἀξιολογηθέντα τῆς

περιλαμβανῆ μόνον τὰ πλοῖα τῶν Σαλαμινίων, καὶ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἔτι ὁρώμενος φαίνεται ἀνεπαρκῆς δι' ὅλον τὸν ἐλληνικὸν στόλον. Ἐκτὸς ὅμως τούτου τὸ βορειοδυτ. μέρος τοῦ ὁρμίσκου τὸ ἀποβλέπον πρὸς τὸ ἱερόν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἶναι πλήρως βράχων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν, ἐν καιρῷ ῥηχίας ἀποκαλυπτομένων, καὶ ἀβαθέστατον ὅπως παράσχη ἀγκυροβόλιον ἢ ἐπιτρέψῃ τὴν δέσιν πρυμνησίων ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἢ τὴν ἀνέλκυσιν τῶν πλοίων ἐπ' αὐτῆς. Ἄλλως τε τοῦτο ἦτο ἡκιστα σύμφωνον, ἀναμενομένου τοῦ ἐχθροῦ. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲ φαίνεται ὅτι οἱ νεώσοικοι καὶ ἡ ὄρμισις τῶν πλοίων τῶν Σαλαμινίων ἐγένετο πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ ὁρμίσκου, δυτικώτερον τῶν σφαιρομένων ἰχνῶν ἀρχαίων τειχῶν, ἀφοῦ πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τοῦτο ἀβαθὲς μέρος τοῦ ὄρμου τὰ ἴχνη τῶν τειχῶν φαίνονται πολὺ πλησίον τῇ ἀκτῇ, εἰς ἐνδειξιν ὅτι αὕτη ἦτο ἄχρηστος διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πλοίων. Ἀποκλεισμένου λοιπὸν τοῦ μέρους τούτου τοῦ ὁρμίσκου, τοῦ ἐνὸς τετάρτου περιῖπου αὐτοῦ, δὲν ἀπομένει εἰμὴ μικρὰ ἔκτασις θαλάσσης πρὸς ἀγκυροβολίαν τῶν πλοίων, ἄτινα κατ' ἀνάγκην ὄφειλον νὰ εὐρίσκωνται ἐπ' ἀγκύρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀφοῦ μικρὸν μέρος τῆς ἀκτῆς παρέχει δέσιν πρυμνησίων, ἧτις ἀποκλείεται παρὰ τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τοῦ ὁρμίσκου. Πλοῖον ὅμως μήκους περὶ τοὺς 100 πόδας τοῦλάχιστον, ὡς ἦσαν αἱ ἀρχαῖαι τριήρεις, ἠγκυροβολημένον εἰς 2—3 περιῖπου ὄργιας τοῦλάχιστον, ἀπαιτεῖ κύκλον τοῦλάχιστον 70 μέτρων διαμέτρου. Οὕτως ὅμως περιορισθέντος τοῦ χώρου, τὸ μὲν μήκος τῶν ἀκτῶν τῶν ἐπιτρεπουσῶν τὴν δέσιν πρυμνησίων δὲν ὑπερβαίνει τὰ 1500 μέτρα, ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν πρυμνοδέτησιν οὐδέποτε πλειόνων τῶν 140 πλοίων ἐν μαθηματικῇ ἀκριβεῖ ἀφισταμένον ἀλλήλων καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι κατεῖχον 10,5 μέτρων διαμέτρου χῶρον ἕκαστον. Ὁ δὲ λοιπὸς χῶρος δὲν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ἐπ' ἀγκύρας πλεονα τῶν 50 πλοίων. Ὡστε 190 μόνον πλοῖα ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ὀλοκλήρως ὁ ὁρμίσκος ἠγκυροβολημένα, μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας ἧτις, δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν, ἀποτελεῖ ὄνειρον ἐν τῇ κατὰ θάλασσαν πράξει. Ὡστε ὀλοκλήρως ὁ στόλος ἀναμφιβόλως καὶ ἐκτὸς τοῦ ὁρμίσκου τούτου ἦτο ἠγκυροβολημένος. Καὶ αὕτη δὲ ἡ θέσις τοῦ Πολυανδρείου, δεικνυομένη καὶ σήμερον, ὅθεν «ἀναγόμενοι ἐκράτησαν» (Θουκ. Β' 92. 4), εὐρίσκειται ἐκτὸς τοῦ ὁρμίσκου καὶ κατὰ τι πρὸς τὴν Κυνόσουραν.

μάχης γεγονότα αναφέρει μετά τὴν παράταξιν ταύτην, ἐγκατεσπαρμένα οὐχὶ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν καὶ κατὰ τὴν σειρὰν τῆς διηγήσεως, ἀλλὰ ἀτάκτως, ὡς ἄλλως τε γενικῶς καὶ ὁ Grundy (§ 1) ἔχει ἤδη παρατηρήσει.

Ὅφειλε τις δὲ μᾶλλον νὰ παραδέχεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτος, μὴ ὦν στρατιωτικὸς καὶ ἐκ παραδόσεων μετὰ πολλὰ ἔτη συγγράφων, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναφέρει εἰς κατάλληλον χρονικὸν σημεῖον τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων γεγονόσ τι ὅπερ διέσωσεν αὐτῷ ἢ παραδόσις, ἢ νὰ διαψεύδῃ τὴν ἑτέραν τῶν ἱστορικῶν πηγῶν, ὡς ἄλλοι ἔπραξαν.

Τέλος παρατηρητέον ὅτι, ἐνῶ ἡ καθόλου διήγησις παρ' Ἡροδότῳ οὐδαμοῦ φαίνεται στηριζομένη ἐπὶ τῆς τοιαύτης παρατάξεως καὶ μετ' αὐτῆς συμπλεκομένη, τὸναντίον φαίνεται εὐνοῶν οὗτος τὴν παράταξιν τοῦ Διοδώρου πρὸς μάχην (§ 32). Τὸ δὲ γεγονός τῆς συμπλοκῆς τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Φοίνικας δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν παροῦσαν ἀλλ' εἰς ἄλλην στιγμὴν τῆς διηγήσεως (§ 39).

Ἀποκλεισθέντος ἄλλως τε ἀνωτέρω τοῦ νυκτερινοῦ εἰσπλου (§ 16), καθίσταται ὅπως ἀδύνατος ἡ σύγκρουσις τῶν στόλων, τῶν Ἑλλήνων ἐχόντων τὴν παράταξιν τοῦ Ἡροδότου¹. Διότι ὅπως συμβῆ τοῦτο, οἱ Πέρσαι ἂν μὲν πρὸ τοῦ λάβωσιν οἱ Ἕλληνες τὴν παράταξιν ταύτην εἶχον εἰσπλεύσει, βεβαίως δὲν θὰ ἐπέτρεπον τὴν ἐνώπιόν των συνάθροισιν καὶ τὴν παρασκευὴν καὶ ἄπαρσιν 350 περίπου πλοίων, ἐπιβίβασιν 75 περίπου χιλιάδων Ἑλλήνων, ἀλλὰ θὰ συνέβαιεν ὅτι κατόπιν ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς², ἀφοῦ ἄλλως τε κατὰ τὴν ἐπιβίβασιν τῶν Ἑλλήνων καὶ προπαρασκευὴν αὐτῶν ἦτο ἤδη ἡμέρα³. ἔαν δὲ ὑποθεθῆ ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἤδη λάβει τὴν τάξιν τοῦ Ἡροδότου καὶ κατ' αὐτὴν ἀνέμενον τὸν εἰσπλουν τῶν Περσῶν, τότε βεβαίως δὲν θὰ εἶχον τὴν μακαριότητα νὰ ἀφήσωσι νὰ διέλθωσι πρὸ τῶν πρῶτων των ὑπερεξακόσια τοῦλάχιστον

¹ Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀναφέρονται οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Φοίνικας συμπλεκόμενοι, ἀλλὰ τοῦτο συνέβη ἀφ' οὗ ἡ παράταξις τῶν Ἑλλήνων μετεβλήθη ὡς θέλομεν ἴδει (§ 30). Ἄλλως τε ἡ νησίς τοῦ ἁγ. Γεωργίου καὶ ἡ παρ' αὐτὴν βρῆξις μετὰ τῆς σκοπέλου, εἰς τὸ κέντρον τῆς ἀντιπαρατάξεως εὐρισκομένη, θὰ κατεῖχε σπουδαίαν θέσιν ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν, ἂν τὴν παράταξιν τοῦ Ἡροδότου ἔχοντες συνεχρούοντο, ἐνῶ οὐδαμοῦ ἀναφέρεται.

² Ξεν. Ἑλλ. I 2. 27.—Grote (History of Greece) IV 296.

³ Καὶ ὁ Ἡρόδοτος (VIII 83) καὶ ὁ Αἰσχύλος (Πέρσ. 392) μαρτυροῦσιν ὅτι ἦτο ἡδὴ ἡμέρα ὅτε ἐπέβησαν τῶν πλοίων οἱ Ἕλληνες.

πλοῖα ἀνενόχλητα καὶ στρέφοντα τὰ πλάγια πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἔμβολα, ἀλλ' οὐδὲ ἀναφέρεται πού τοιαύτη πρὸ τῶν ἑλληνικῶν πρῶτων θριαμβικὴ παρέλασις τῶν Περσῶν¹. Ἄλλως τὸ δεξιὸν πρῶτον θὰ συνεπλέκετο καὶ θὰ κατήρχετο τοῦ ἀγῶνος καὶ οὐχὶ τὸ ἀριστερὸν τῆς περσικῆς παρατάξεως, ὡς πανταχόθεν ἐξάγεται². Θέλομεν τέλος ἴδει (§ 34) ὅτι οἱ Πέρσαι οὐχὶ ἐν γραμμῇ παραγωγῆς ἀλλ' ἐν γραμμῇ μετώπου εἰσέπλευσαν.

Τέλος καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Goodwin (§ 23) φαίνεται ἐνοοῦσα τὴν ἡμετέραν δοξασίαν περὶ τῆς τάξεως τοῦ Ἡροδότου ὡς τάξεως ἀγκυροβολίας. Διότι ὁ Goodwin κατὰ τὴν σύγκρουσιν παραδέχεται ἀντιπαρατάξιν τῶν στόλων ἀπὸ βορρᾶ εἰς νότον, μεταβληθεῖσαν πρὸς μάχην καὶ κλείουσαν τὸ στενόν. Ἄρα ἡ ἀπὸ ἡοῦς πρὸς ἑσπέραν παράταξις τοῦ Ἡροδότου, ἣν εἶχεν ὁ στόλος προηγουμένως, θὰ ἦτο τάξις ἀγκυροβολίας, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Τὸν πανταχόθεν ἀποκλεισμὸν πληροφορηθέντες καὶ τὴν προετοιμασίαν τοῦ ἐν τῷ πελάγει κύκλῳ τῶν πόρων τῆς Σαλαμίνος περσικοῦ στόλου γενομένην περὶ τὴν χαραυγὴν, ἀντιληφθέντες οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ἀπὸ τῆς Σαλαμίνος ἠδύναντο νὰ βλέπωσιν ὀλόκληρον τὸ ἔξω πέλαγος, ἤρχισαν καὶ οὗτοι παρασκευαζόμενοι, ἔχοντες ἐτι τὴν παράταξιν τοῦ Ἡροδότου, πρὸ τοῦ ἀκόμη, ὡς θέλομεν ἴδει (§ 28), ὁ περσικὸς στόλος κινήθη πρὸς ἐπίθεσιν.

V

B' Περίοδος.—Κίνησις τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατ' Αἰσχύλον.

28. Ὁ ἄγγελος, εἰς τὸ στόμα τοῦ ὁποίου ἀπὸ μέρους τῶν Περσῶν θέτει τὴν διήγησιν ὁ Αἰσχύλος, εἰς οὗ τὰς ποιητικὰς ἐκφράσεις πάντοτε ἀνευρίσκει ἀθηνεϊάν ὁ Bauer, λέγει³.

¹ Τὸ ἀδύνατον τῆς ἐν καιρῷ ἡμέρας ἀντιπαρατάξεως τῶν στόλων ἐγέννησε τὴν ἀτυχῆ δειχθεῖσαν ὑπόθεσιν τοῦ νυκτερινοῦ εἰσπλου, ὅπως ἀκριβῶς ἐξυπηρετήθη ἢ κατὰ μῆκος τῆς ἀττικῆς ἀκτῆς ἀντιπαρατάξεως τῶν δύο στόλων.

² Καὶ ὁ Αἰσχύλος, ὡς παρατηρεῖ ὁ Wecklein, ἀναφέρων ἑλληνικὴν ναῦν ἐμβαλοῦσαν φοινικίῃ, ὑπονοεῖ ὅτι αὕτη ἦτο ἀττικὴ ἐν τῇ ἀριστερᾷ, ἀφοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ἀπέναντι τῶν Φοινίκων. Ὁμοίως παραδέχεται καὶ ὁ Sihler (op. cit. 117), καίτοι ὁ Ἡρόδοτος θεωρεῖ πιθανὸν ὅτι οἱ Αἰγινῆται ἢ οἱ Ἀθηναῖοι κατήρχαντο τοῦ ἀγῶνος. — ³ Πέρσ. 389 καὶ 401.

ἐπεὶ γε μέντοι λευκόπωλος ἡμέρα
 πᾶσαν κατέσχε γαῖαν εὐφεγγῆς ἰδεῖν,
 πρῶτον μὲν ἤγει κέλαδος Ἑλλήνων πάρα·
 μολπηδὸν ἠύφημήσεν, ὄρθιον δ' ἄμα
 ἀντηλάλαξε νησιώτιδος πέτρας
 ἤχῳ

 θοῶς δὲ πάντες ἦσαν ἐκφανεῖς ἰδεῖν.

Ἡ ἡμέρα δηλαδὴ εἶχεν ἤδη ἀνατεῖλει διαυγῆς καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ Πέρσαι οὐδεμίαν εἶχον κάμει κίνησιν, ἀλλὰ πρῶτον ἤκουσαν τὸν παιᾶνα τῶν Ἑλλήνων, κατόπιν δ' εἶδον αὐτούς.

Ἐντεῦθεν δύο τινὰ συμπεραίνομεν. Πρῶτον ὅτι κώλυμά τι ἀπέκλειε τὴν θέαν εἰς τοὺς Πέρσας, καὶ τοῦτο ἀναμφιβόλως εἶναι ἡ Ψυττάλεια καὶ ἡ Κυνόσουρα, ἐξῶθι τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο ἔτι οἱ Πέρσαι¹. Δύναται τις δ' ἐπὶ πλέον νὰ συμπεράνη ὅτι καὶ εἰς ἰκανῶς μεγάλην ἀπόστασιν θὰ εὐρίσκοντο οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ δὲν ἔβλεπον τοὺς Ἑλληνας ἠγκυροβολημένους. Πράγματι ἐπιτοπιῶς δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι, ἵνα ἀποκρύπτηται ἡ θέα τοῦ στενοῦ, πρέπει νὰ εὐρίσκηται τις ἀρκούντως πρὸς νότον τῆς Ψυττάλειας. Δεύτερον δέ, ὅπερ καὶ σπουδαῖον, ὅτι οἱ Ἑλληνες δὲν ἀνέμειναν τοὺς Πέρσας, ἀλλὰ πληροφορηθέντες τὴν ἐτοιμασίαν αὐτῶν ἀμέσως παρεσκευάσθησαν καὶ ἐξέπλευσαν, ὡς καὶ ἐν Ἀρτεμισίῳ² ἔπραξαν. Τοῦτο ἐκτὸς τοῦ ὅτι φαίνεται ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς διηγήσεως τοῦ Ἡροδότου, ὅστις μετὰ τὰς ἐτοιμασίας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἄφιξιν τῆς νεῶς ἠτις «κατ' Αἰακίδας ἀπεδήμησε», λέγει διὰ τοὺς Ἑλληνας «Ἐνθαῦτα ἀνήγον τὰς νέας πάσας οἱ Ἑλληνες»³, ἐπὶ πλέον ἰδίᾳ ὑποδηλοῦται ἐκ τοῦ Αἰσχύλου, ὁ ὁποῖος πρῶτον ἀφηγεῖται ὅτι οἱ Πέρσαι καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἀνέμενον καὶ οὐδαμόθεν οἱ Ἑλληνες ἐξέπλεον, κατόπιν δὲ ἐπιφέρει τοὺς ἀνωτέρω στίχους. Διότι ἐνῶ ἡ ἡμέρα ἦτο εὐφεγγῆς, ἐν τούτοις οἱ Πέρσαι, οἵτινες ἀνέμενον καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἀκούουσι τὸν παιᾶνα τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν βλέπουσιν αὐτούς. Λαμβανομένης δ' ὑπ' ὄψιν τῆς θέσεως τῶν μὲν Περσῶν παρὰ τὴν Ψυττάλειαν, τῶν δὲ Ἑλλήνων παρὰ τὸ σημερινὸν Ἀμπελάκι, εἶναι φανερόν ὅτι, ἂν ἐκινούνητο πρῶτον οἱ Πέρσαι καὶ ἐπ' ἐλάχιστον, ἀμέσως θὰ ἔβλεπον ὅλο-

¹ Τὸν λόγον τοῦτον τῆς ἀποκρύψεως παραδέχονται καὶ ὁ Goodwin (Papers of the Am. School at Athens vol. I), ὁ Loeschke (Ephor. - Stud.) κλπ.

² Ἡρόδ. VIII 10, 16. — ³ Ἡρόδ. VIII 83.

κληρον τὸ στενὸν μέχρι τοῦ σημερινοῦ Ναυστάθμου. Δὲν εἶδον ὁμῶς αὐτούς, διότι οἱ μὲν Πέρσαι δὲν εἶχον ἀκόμη κινήθῃ, οἱ δ' Ἑλληνες ὅπως καταστῶσιν ὄρατοί ἐξῶθεν τῆς Ψυττάλειας, εἶχον ἀνάγκην νὰ διαπλεύσωσιν ἀρκετὸν μέρος τοῦ στενοῦ, κατὰ τὸν διάπλουον τοῦ ὁποῖου ἤκουον μὲν οἱ Πέρσαι τὸν παιᾶνα τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἔβλεπον ὁμῶς αὐτούς. Ὡστε περίπου καθ' ἣν στιγμὴν ὤφθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν οἱ Ἑλληνες θὰ εὐρίσκοντο εἰς οἶαν καὶ οἱ Πέρσαι ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς Ψυττάλειας ἀπόστασιν.

29. Οἱ Ἑλληνες ἤδη πλέουσιν ὀλοταχῶς καὶ οἱ Πέρσαι μόλις ἄρχονται κινούμενοι. Καὶ οἱ μὲν Ἑλληνες ὀλονὲν εἰσέρχονται εἰς εὐρύτεραν λεκάνην, τὴν τοῦ Κερατσινίου, αὐξάνοντες οὕτω ταχύτητα, τὸνναντίον δὲ οἱ Πέρσαι πλησιάζοντες τὸ στόμιον ἕνεκα τῆς στενοχωρίας ἐλαττοῦσι ταχύτητα. Ὅπως οἱ ἀντίπαλοι ἤδη συναντηθῶσιν, οἱ Ἀθηναῖοι δηλαδὴ πρὸς τοὺς Φοίνικας κλπ., ἀναπόφευκτος φαίνεται ἡ ἐκτέλεσις ἐκ μέρους τοῦ ἐνὸς τῶν δύο στόλων στροφῆς, δηλαδή, ἡ ὁ περσικὸς, ὅστις εἰσέπλευσεν ἐν γραμμῇ μετώπου (§ 34), ἔπρεπε νὰ ἐκτελέσῃ διπλὴν στροφήν πρὸς ἀριστερὰ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ του, ἐνῶ τὸ δεξιὸν θὰ διέγραφε τεράστιον κύκλον, ὡς παραδέχεται ὁ Jurien de la Gravière¹, ἡ ὁ ἑλληνικὸς νὰ ἀναπτυχθῇ πρὸς τὸ Κερατσίνι στρέφων ταυτοχρόνως ἀθρόως κατὰ 90°. Τοιαύτη ὁμῶς τόσον δυσχερὴς κίνησις ἐκ μέρους τῶν Περσῶν, ἣτις ὅπως καλῶς ἐκτελεσθῇ, θὰ ἀπῆτει μεγάλην συνοχὴν καὶ τάξιν, ἀναμφιβόλως καὶ θὰ ἀνεφέρετο καὶ θὰ ἐπηρείτο. Οὐδαμοῦ ὁμῶς ἀναφέρεται τι περὶ τοιαύτης ἡ καὶ οἰασθήποτε κινήσεως τῶν Περσῶν. Τὸνναντίον οἱ μὲν Πέρσαι οὐδὲν «σὺν νόῳ» ποιοῦντες, οἱ δὲ Ἑλληνες «κατὰ τάξιν» καὶ «σὺν κόσμῳ»² θεωροῦνται ναυμαχοῦντες, μία δὲ καὶ μόνη γενικῶς ἀναφέρεται κίνησις ἐν τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου³, καὶ αὕτη ἀποδίδεται εἰς τοὺς Ἑλληνας:

Τὸ δεξιὸν μὲν πρῶτον εὐτάχτως κέρας
 ἤγειτο κόσμῳ, δεύτερον δ' ὁ πᾶς στόλος
 ἐπεξεχώρει.

¹ Ἐὰν δ' ὑποτεθῇ ἐν γραμμῇ παραγωγῆς εἰσπλεύσας ὁ περσικὸς στόλος, ὅπερ ἀνακριβές (§ 34), πάλιν ὅπως ἀπὸ ταύτης μεταβῇ εἰς γραμμὴν μετώπου καθ' ἣν συνεκρούσθησαν οἱ στόλοι, ὄφειλε νὰ ἐκτελέσῃ ἀθρόαν ἐπ' ἀριστερὰ καὶ κατὰ 90° στροφήν, παρουσιάζων κατὰ τὸν εἰσπλουον τὰ πλευρὰ εἰς τὸν ἐχθρὸν (§ 44 καὶ 46).

² Ἡρόδ. VIII 86. — ³ Αἰσχ. Πέρσ. 402.

Καὶ ὁ Ἡρόδοτος, ἐνῶ οὐδεμίαν εἰς τοὺς Πέρσας ἀναφέρει κίνησιν, τούναντίον μόνον διὰ τοὺς Ἕλληνας λέγει: «ἀναγομένοισι δέ σφιν αὐτίκα ἐπεκέατο οἱ βάρβαροι!», ἔνθα τοῦ «ἀνάγεσθαι» ποιεῖται χρῆσιν ὡς εἶδομεν (§ 20) ἀντὶ τοῦ ἀναπτύσσεσθαι².

Ἴδου ὁ ἀπαραίτητος κρίκος, ἡ ἐνδιάμεσος κίνησις μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων, ἣν μόνον αὐτόπτης μάρτυς, ὡς ὁ Αἰσχύλος, ἐπὶ πλέον καὶ σύγχρονος ἱστορικός, τραγωδὸς γενόμενος, ὀλίγα δὲ ἔτη μετὰ τὴν ναυμαχίαν γράψας, ἠδύνατο νὰ διασώσῃ (§ 27). Καὶ ἡ κίνησις αὕτη εἶναι ἐκείνη ἣτις συνδέει τὴν τάξιν τῆς ἀπάρσεως τοῦ Ἡροδότου πρὸς τὴν τῆς μάχης.

Ὁ Αἰσχύλος ἤδη ναὶ μὲν φέρει τὴν διήγησιν ἀπὸ στόματος τοῦ ἀγγέλου, οὐχ ἦττον ὁμῶς συναγωνισάμενος τοῖς Ἀθηναίοις κατὰ τὴν ναυμαχίαν νομίζει ἔτι ὅτι βλέπει τὴν τάξιν ὀλόκληρον προχωροῦσαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν Θεμιστοκλέα μόλις, τῶν Περσῶν πλεόντων κατ' ἔθνος, κατὰ τὸν Διόδωρον, πρὸς τὴν Ψυττάλειαν, εἶδον τὰ φοινικικὰ σήματα εἰς τὸ δεξιόν, ἐπειδὴ αὐτοὶ πρὸς τοὺς Φοίνικας ὡς ἐμπειροτέρους ἔδει νὰ ἀντιταχθῶσι, φυσικὸν εἶναι νὰ ἔσπευσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς περισσότερον τῶν λοιπῶν· ἐπειδὴ ὁμῶς τὸ δεξιὸν καὶ τοῦτο προέβη, εὐρίσκειτο δὲ ἐξωτέρω ἠγκυροβολημένον, εὐθὺς ὡς ὁ στόλος ἐκίνησε πρὸς τὸ στόμιον, προξένησεν εἰς τὸν Αἰσχύλον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι προυχώρει, ἠγείτο τὸ δεξιὸν τοῦτο κέρας.

[Ἔπεται συνέχεια]

ΠΕΡΙΚΛΗΣ Δ. ΡΕΔΙΑΔΗΣ

Ἀνθυπολοίαρχος Β. Ν.

¹ Ἡρόδ. VIII 84.

² Ὁ Grundy (Journ. of Hell. Studies 1897 p 232) ἰσχυρίζεται ὅτι οὐ μόνον ὁ Αἰσχύλος ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει περὶ τῶν κινήσεων κατὰ τὴν μάχην, ἃς θεωρεῖ περιλαμβανομένας ἐν τῷ «ἀνήγον μὲν τὸ ἀπ' ἐσπέρας κέρας κυκλούμενοι κλπ.» (76), τὸ ὅποιον οὗτος θεωρεῖ κακῶς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου προταχθῆν τῆς μάχης. Τοῦτο ὁμῶς δὲν εἶναι ἀκριβές. Διότι πρῶτον μὲν τὸ ἐδάφιον τοῦτο ἀναφέρει ῥητῶς ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὰς «μέσας νύκτας», δευτερον δὲ περιλαμβάνει πᾶσαν τὴν ἀποκλειστικὴν ἐργασίαν ἐκ μέρους τῶν Περσῶν παρ' Ἡροδότου· ἄλλως τε κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην τοῦ Grundy οὐδὲ ἡ πρὸς Μέγαρον ἀποστολὴ τῆς αἰγινήτικης μοίρας δύναται νὰ ἐννοηθῇ παρ' Ἡροδότου, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Grundy παραδέχεται.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΚΟΥ ΞΑΝΘΟΥ

Ἐκ τῶν τριῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας (Σκουφᾶ, Τζακάλωφ καὶ Ξάνθου) ἀτυχῶς μόνον ὁ Ξάνθος ἐξέδωκε τῷ 1845 τὰ Ἀπομνημονεύματά του¹, καὶ ταῦτα ἐν εἰδει εἰσαγωγῆς εἰς τὰ συνεκιδιδόμενα ἐπίσημα σχετικὰ ἔγγραφα τὰ παρ' αὐτοῦ κατεχόμενα. Ἴσως δὲ καὶ τὰ λεγόμενα Ἀπομνημονεύματα ταῦτα δὲν θὰ τὰ ἐξέδιδεν, ἂν δὲν ἠδικεῖτο εἰς τὸ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ φιλικοῦ Π. Ἀναγνωστοπούλου καταρτισθὲν Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας τοῦ Ι. Φιλήμονος².

Πρὶν ἢ προβῆ εἰς τὴν δημοσίευσιν ταύτην ὁ Ξάνθος εἶχε φαίνεται ὑποβάλει τὰ παρ' αὐτῷ ἔγγραφα τῷ Ι. Φιλήμονι, διὸ οὗτος, πάνυ φιλοτίμως, ἔσπευσε καὶ διὰ τοῦ «Αἰῶνος»³ ἐπηνώρθωσε τὸ ἀδίκημα, ὅπως κατόπιν ἔπραξε τοῦτο καὶ εἰς τὸ Ἱστορικὸν τοῦ Δοκίμιου⁴.

Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη ὁμῶς κατέχει ἀνέκδοτον αὐτόγραφον Ὑπόμνημα⁵ τοῦ Ἐμμ. Ξάνθου, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος στρεφόμενον, ἀλλ' ἀρτιώτερον καὶ γεγραμμένον οὐχὶ δι' ἐπανορθωτικὴν, ὅπως τὰ Ἀπομνημονεύματα, αἰτίαν.

Τοῦ Ὑπομνήματος τούτου προτάσσονται τὰ ἐξῆς:

«Ἡ ἐξιστόρησις αὕτη, ἀπὸ φύλλα εἴκοσι, ἐγράφη παρὰ τοῦ αἰοιδίμου Ἐμμανουὴλ Ξάνθου, κατὰ τὴν εἰς Τελέγκαν χωρίον τοῦ θέματος Πράχουβας τῆς Βλαχίας διατριβὴν του, τῷ 1835 ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ. Ἐσφραγίσθη δὲ καὶ ἐπικυροῦται τῇ ὑπογραφῇ τοῦ ὑποφαινομένου τὸ ἀληθές καὶ ἀγνὸν τῆς αὐτογραφίας: τῷ ωνδρ⁶ φευρ. ιγ⁷ Βουκουρέστι. Γρηγόριος Θεοχάρης».

¹ «Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας» (Ἀθῆναι 1845).

² «Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας» (Ναύπλιον 1834).

³ «Αἰὼν» τοῦ 1839, ἀριθ. 48 καὶ 49.

⁴ «Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» τόμ. Α' καὶ Β' (Ἀθῆναι 1859).

⁵ Τοῦτο εἰς τὸ Τμήμα τῶν χειρογράφων φέρει τὸν ἀριθ. 48 ἐν τῷ φακέλλῳ 1557.

⁶ Προφανῶς 1854.

Ἐπεταί ἡ σφραγίς του, μεθ' ἣν, ἀντίγραφον ἐπιστολῆς του, δι' ἧς παρακαλεῖται ὁ κ. Χριστόδουλος Κ. Τισσαμενός νὰ δωρήσῃται τὸ ἔργον τοῦ Ξάνθου «ὄπου ἀνήκει, πρὸς μνημεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς».

Ἡ προσφορὰ τοῦ κ. Θεοχάρους εἶναι εὐπρόσδεκτος βεβαίως ὡς καὶ ἡ διαβεβαίωσις αὐτοῦ, ὅτι πρόκειται περὶ «ἀληθοῦς καὶ ἀγνῆς αὐτογραφίας». Τὸ τελευταῖον ὁμῶς τοῦτο εἶναι κατάδηλον καὶ δι' ἄλλων λόγων καὶ διότι ὁ γραφικὸς χαρακτῆρ τοῦ Ἐμμανουὴλ Ξάνθου εἶναι πασίγνωστος εἰς τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους.

Ἐν τέλει ὑπάρχει γεγραμμένον διὰ χειρὸς ἐπίσης τοῦ Ξάνθου καὶ τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα εἰς Νικ. Σκουφᾶν, ἔργον τοῦ Ζαχαρίου Αἰνιᾶνος.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

[Ἐμμ. Ξάνθου αὐτόγραφον Ἱστορικὸν Ὑπόμνημα περὶ τῆς συστάσεως τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν].

«Σεβαστέ μοι Κύριε,

Εὐγνωμονῶν διὰ τὰ πρὸς με δείγματα τῆς φιλίας σας, σπεύδω νὰ εὐχαριστήσω τὴν περιέργειάν σας, κατὰ τὴν ζήτησίν σας, μὲ τὴν σύντομον μὲν, ἀλλὰ εἰλικρινῆ καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν μεγάλων συμβάντων τὰ ὅποια, θεῖα βοήθειά, ἔφεραν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Πατρίδος μας καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῶν ὁμογενῶν μας διὰ τῆς μυστικῆς ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1814: τρεῖς φίλοι ὀνομαζόμενοι Ἐμμανουὴλ Ξάνθος Πάτριος, Νικόλαος Σκουφᾶς ἐκ τῆς Ἄρτης καὶ Ἀθανάσιος Σακάλωφ Ἰωαννίτης ἐκ τοῦ γένους τοῦ περιφήμου Τεκελῆ, εὐρεθέντες εἰς Ὀδησσόν, καὶ εἰς τὰς συναναστροφάς των ταλανίζοντες τὴν τύχην τοῦ ἔθνους μας, καὶ μεμφόμενοι τὴν ἀδιαφορίαν ἣν οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ Κογγρέσο τῆς Βιέννης, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἔδειξαν δι' αὐτό, φλεγόμενοι δὲ ἀπὸ φιλογένειαν καὶ ἔθνικὴν φιλοτιμίαν, ἔτι δὲ σκεπτόμενοι κατὰ βάθος τὸν χαρακτῆρα τῶν νῦν Ἑλλήνων καὶ τὰς πηγὰς τῆς δυνάμεώς των, τὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν κατάστασιν τῶν τυράννων Τούρκων, καὶ τὰς διαθέσεις τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ἔθνῶν τῆς

Εὐρώπης, ἐνθουμούμενοι δὲ καὶ τὰ τολμηρὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀειμνήστου καὶ ἐνδόξου Ρήγα Βελεστενλῆ, ἀποφάσισαν νὰ συστήσωσι μίαν ἑταιρίαν μυστικὴν καὶ νὰ εἰσάξωσιν εἰς αὐτήν, εἰ δυνατόν, ὅλους τοὺς ἐκλεκτοὺς τῶν ὁμογενῶν, διὰ νὰ συνεργήσωσι μόνοι τους ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ματαίως πρὸ πολλῶν χρόνων ἠλπίζαν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους βασιλεῖς χριστιανούς.

Ἀποφάσισαν λοιπὸν αὐτοὶ οἱ φίλοι νὰ σχεδιάσωσι τοὺς κανόνας ταύτης τῆς ἑταιρίας, τὴν ὁποίαν καὶ Ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν ὠνόμασαν, δανεισθέντες πολλοὺς κανόνας ἀπὸ τὴν ἑταιρίαν τῶν Φραγκ-Μασόνων, εἰς ἣν ὁ Ξάνθος πρὸ τινος χρόνου εἶχεν ἔμβη εὐρεθεῖς εἰς μίαν τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας νῆσον.

Σχεδιάσαντες λοιπὸν τοὺς κανόνας ἤτοι τὴν λεγομένην κατήχησιν καὶ κατηχήσαντες ἀλλήλους περὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1814 ἀνεχώρησαν, ὁ μὲν Σκουφᾶς καὶ Σακάλωφ διὰ τὴν Μόσχαν, ὁ δὲ Ξάνθος διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ πρῶτον ὠρκίσθησαν διὰ νὰ συνεργῶσι συμφῶνως ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τοῦ ἔθνους συμφέροντος, καὶ εἰς οἰανδήποτε περιστάσιν εὐρεθῶσι, νὰ ὑποφέρωσιν ὅλα ὅσα ἐδύναντο δεινὰ, ἕνεκα τούτου, νὰ τοῖς συμβῶσι, καὶ νὰ φυλάξωσιν ἀλληλογραφίαν ἀκριβῆ τῶν πρακτέων των.

Κατὰ τὸ 1815 περὶ τὸ φθινόπωρον, οἱ ῥηθέντες ἀδελφοὶ εἰς Μόσχαν ἀποφάσισαν νὰ κάμωσι δοκιμὴν νὰ κατηχήσωσι μερικοὺς τῶν ἐκεῖ φιλογενεστέρων ὁμογενῶν ὅσους προετοιμάσαντες μὲ λόγους φιλογενείας ἐγνώρισαν ὅτι ἐπεθύμουν τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τοῦ ἔθνους.

Μεταξὺ τούτων λοιπὸν ὁ πρῶτος ὅστις ἐκατηχήθη ἐστάθη ὁ μακαρίτης Γεώργιος Σέκερης Πελοποννήσιος, νέος μὲ παιδείαν καὶ χρηστοθέστατος, (ὅστις καὶ ἐνδόξως ἀγωνισθεὶς εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸν πρῶτον χρόνον τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπέθανεν ὑπὲρ Πατρίδος). Αὐτὸ ἔγεινε τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὴν 26ην Ὀκτωβρίου, διὰ τοῦτο καὶ ἐκανονίσθη νὰ ἐορτάζῃ ἡ ἑταιρία αὐτὴν τὴν ἡμέραν, ὡς ἡμέραν ἐπίσημον, καθ' ἣν πρῶτον εἰσήχθη ὁμογενὴς εἰς τὴν συνομοσίαν, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴν 23ην Ἀπριλίου εἰς μνήμην τοῦ ὀνόματός του.

Ἰδόντες οἱ δύο ῥηθέντες ἀρχηγοὶ ὅτι ἡ κατήχησις ἔκαμιν ἐντύπωσιν καὶ ἐνθουσίασεν ὅσον ἦτο ἐπιθυμητὸν εἰς τὸν πρῶτον κατηχηθέντα, ἐπεχειρήθησαν τὴν κατήχησιν καὶ εἰς ἄλλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ἀντώνιον Κομιζόπουλον ἐκ Φιλιππουπόλεως, τὸν ὅποιον δοκιμάσαντες

καὶ εὐρόντες νέον χρηστοθήη καὶ ἔντιμον, ἐφανέρωσαν εἰς αὐτὸν τὸν ἑαυτὸν τους ὅτι ἦτον ἀρχηγοί, καὶ οὕτω τὸν ἐδέχθησαν ὡς μέλος τῆς μυστικῆς Ἀρχῆς. Ὁ δὲ ῥηθεις Σέκερης ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Μόσχαν διὰ τὰ Παρίσια ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Βιεννην τῆς Αὐστρίας, ὅπου ἀνταμώσας τὸν Ἄνθιμον Γαζῆν ἐτοιμαζόμενον νὰ ἀπέλθῃ νὰ συστήσῃ τὸ σχολεῖον εἰς τὸ Πήλιον ὄρος τῆς πατρίδος του, τῷ ἐφανέρωσεν ὅτι ὑπάρχει μία ἑταιρία μυστικὴ περὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ Γένους, μέλη τινὰ τῆς ὁποίας εὐρίσκοντο εἰς Ῥωσίαν, χωρὶς ὅμως νὰ τὸν κατηχήσῃ ἢ νὰ τῷ εἴπῃ ἄλλο τι.

Ἔως τὸσον εἰσακουσθέντες διὰ γραμμάτων οἱ ἐν Μόσχᾳ ἀρχηγοὶ μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει συναδέλφου των Ξάνθου, ἀπεφάσισαν ἵνα ὁ εἰς τούτων νὰ καταβῆ εἰς Ὀδησσόν, ὁ δὲ ἄλλος νὰ μείνῃ εἰς Μόσχαν, καὶ ὁ τρίτος νὰ μείνῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἐνεργῶσιν ἀόκνως καὶ μὲ πρόοδον εἰς τὸ μέγιστον τοῦτο ἐπιχειρήμα.

Ὁ Σκουφᾶς ἦλθεν εἰς Ὀδησσόν, ὅστις οἴκησεν παρὰ τῷ Ἀθανασίῳ Σέκερη ἀδελφῷ τοῦ ῥηθέντος πρώτου κατηγηθέντος, καὶ, ἐνεργῶν τὰ τῆς ὑπουργείας του, ἐκατήχησε καὶ αὐτὸν καὶ κρίνας τον ἄξιον τῷ ἐφανέρωσε τὴν ἀρχήν, καὶ ἐτάχθη καὶ αὐτὸς εἰς τὰ μέλη τῶν ἀρχηγῶν. Ἐκατήχησε προσέτι καὶ ἄλλους ὁμογενεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Παναγιώτης Ἀναγνωστόπουλος Πελοποννήσιος νέος καλῶν μὲν ἡθῶν καὶ μὲ ἐνθουσιασμόν, ἀλλὰ πολλὰ αὐστηρὸς καὶ ἀδυσόπητος εἰς τὰς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων.

Ἐν τοσοῦτῳ ἦλθον ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μερικοὶ Καπιτάνοι Γραικοὶ δουλεύσαντες τοὺς Ῥώσους εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων τοῦ 1806 μέχρι τοῦ 1812. Ἀπερχόμενοι εἰς Πετρούπολιν διὰ νὰ ζητήσωσι διὰ μέσου τοῦ Κόμητος Καποδίστρια ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ἀντιμισθίαν τῶν δουλεύσεών των. Αὐτοὶ ἦτον οἱ κύριοι Χριστόφορος Περραιβός, Ἀναγνώστης Παππα-Γεωργίου Ἀναγνωσταρᾶς λεγόμενος Πελοποννήσιος, περίφημος ἀντάρτης κατὰ τῶν Τούρκων καὶ σύντροφος τοῦ περιφήμου Ζαχαριᾶ, Χριστόφορος Χρυσοσπάθης, καὶ ὁ Παναγιώτης Δημητρακόπουλος, ἐκ τῆς Μάνης, καὶ ὁ καπετὰν Ἰωάννης Φαρμάκης Ὀλύμπιος, περίφημος ἀντάρτης κατὰ Ἀλῆ πασᾶ Ἰωαννίνων καὶ συνεργὸς τοῦ περιφήμου Παπα-Ευθυμίου. Αὐτοὺς ὁ Σκουφᾶς ὑπέδεχθη εἰς Ὀδησσόν καὶ περιποιηθεὶς τοὺς ἐκατήχησε καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ἑταιρίαν, χωρὶς νὰ τοῖς φανερώσῃ τὴν Ἀρχήν. Καθ' εἰς ἠμπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι αὐτοὶ οἱ φυσικοὶ ἐχθροὶ τῶν τυράννων ἐδέχθησαν μὲ

ἐνθουσιασμόν αὐτὸ τὸ σύστημα, καὶ ἐφαντάσθησαν ὅτι τοῦτο ἦτο ἐπιχειρήμα τῆς Ῥωσίας καὶ ἐστάθησαν πολλὰ πιστοὶ εἰς τὸν ὄρκον τους.

Ἀναχωροῦντες δὲ αὐτοὶ διὰ τὴν Μόσχαν, ἔλαβον συστατικὰ γράμματα παρὰ τοῦ Σκουφᾶ πρὸς τὸν ἐκεῖ Σακάλωφ, τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὑπέδεχθη καὶ ἐπεριποιήθη ὡς ἐσύμφερε, καὶ γνωρισθεὶς μὲ αὐτοὺς ὡς ἀπλοὺς ἀδελφὸς τῆς ἑταιρίας, τοὺς ἐσύστησεν εἰς διαφόρους ἐκλεκτοὺς Γραικοὺς καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὸν μακαρίτην Πρίγκηπα Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον Φυραρῆν· αὐτοὶ δὲ ἐκατήχησαν καὶ αὐτὸν καὶ ἄλλους, εἰς τρόπον ὥστε εἰς Μόσχαν ὄλοι σχεδὸν οἱ ἐκλεκτοὶ Γραικοὶ ἐγενίαν συνομόται.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος τότε καὶ τοῦ Καποδίστρια εἰς Μόσχαν οἱ ῥηθέντες ἀντάρται ἀδελφοὶ ἐπαρρησιάσθησαν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ Κόμητος, καὶ εὐεργετηθέντες, ἀνεχώρησαν ἐπιστρέψαντες εἰς Ὀδησσόν.

Ἐν τούτοις περὶ τὸ 1816 εἶχεν ἔλθει εἰς Ὀδησσόν εἰς διεφθαρμένους ἀγύρτης Νικόλαος Γαλάτης Ἑπτανήσιος Ἰθακήσιος, ὅστις ἐπαινεῖτο ὡς συγγενὴς τοῦ Κόμητος, καὶ ὅτι διὰ ὑποθέσεις σημαντικὰς, ἔλεγεν, ἔχει σκοπὸν νὰ ἀπέλθῃ εἰς Πετρούπολιν πρὸς ἐντάμωσίν του. Ὁ Σκουφᾶς ἄγρυπνος παρατηρητὴς ὄλων τῶν ὁμογενῶν, ἐπρόσεξε καὶ εἰς αὐτὸν, μὲ τὸν ὁποῖον φιλιωθείς, ἐστοχάσθη νὰ τὸν βάλῃ εἰς τὴν ἑταιρίαν· αὐτὸς δὲ ἐμβαίνων ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ μεγάλα πράγματα, καὶ ὁ Σκουφᾶς τὸν ἐφοδίασε μὲ ἔξοδα καὶ μὲ συστατικὰ εἰς τὸν ἐν Μόσχᾳ Σακάλωφ, εἰς τὸν Νικόλαον Πατζιμάδην, εἰς τὸν Ἀντώνιον Κομιζόπουλον καὶ εἰς ἄλλους, οἵτινες τὸν ὑπέδεχθησαν μὲ πολλὴν περιποίησιν, καὶ τῷ εὐκόλυναν τὴν ὁδηπορίαν του εἰς Πετρούπολιν, ὅπου φθάσας, καὶ μὲ τὴν κακὴν καὶ ἄφρονα διαγωγὴν του, ἠνάγκασε τὴν Διοίκησιν νὰ τὸν διώξῃ ἔξω τῶν συνόρων, ἀφ' οὗ ὁ Αὐτοκράτωρ χάριν τοῦ Κόμητος τῷ ἐχάρισε μερικὰ χρήματα, καὶ ὁ Κόμης τὸν ἐσύστησεν εἰς τὸν Κόνσολαν Πίνην εἰς Μολδαυίαν, ὅπου εὐρισκόμενος ἐκαταχράσθη τὸ μυστήριον τῆς ἑταιρίας πρὸς ὄφελος καὶ εὐχαρίστησιν τῶν παθῶν του.

Ἔως τὸσον ὁ Σακάλωφ κατὰ τὴν γνώμην τῶν δύο ἀρχηγῶν συναδέλφων του ἀναχωρήσας ἀπὸ Μόσχαν τῷ 1817, ἦλθεν εἰς Ὀδησσόν περὶ τὸ φθινόπωρον, ἐτοιμαζόμενος μετὰ τοῦ Σκουφᾶ ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐντάμωσιν τοῦ συναδέλφου των Ξάνθου, ὅστις ἐνεργήσας πολλὰ πρὸς εὐδοκίμησιν τῆς ἑταιρίας, τοῖς ἔγραψεν ὅτι ὁ ἐρχομὸς των ἐκεῖ ἦτον ἀναγκαῖος, διὰ νὰ συμβουλευθῶσι περὶ τῆς μελλούσης προόδου τῆς συνομοσίας, καὶ ὀργανισμοῦ μιᾶς μυστικῆς Πολί-

τζιας, και προετοιμασίας τῶν ὄσων ἦτον ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ μυστηρίου εἰς τοὺς εἰς διάφορα μέρη τῆς Τουρκίας ὁμογενεῖς.

Ἐτι τῶν ῥηθέντων δύο ἀρχηγῶν εὐρισκομένων εἰς Ὀδησσὸν ἦλθεν ἐκεῖ ἀπὸ Βιέννην ὁ Ἄνθιμος Γαζής, μετὰ τὸν ὁποῖον ὁ Σκουφᾶς και Σακάλωφ ἐνταμωθέντες, και δοκιμάσαντες και κρίναντές τον ἄξιον, τὸν ἐκατήχησαν και τῷ ἐφανέρωσαν τὴν Ἀρχήν, και οὕτως τὸν ἔκαμαν μέλος αὐτῆς, και ἀναχωρήσας ἐκείθεν, και ἔλθων εἰς Κωνστ: και ἐνταμωθείς μετὰ τοῦ Ξάνθου, και συνεργήσαντές τινὰ ἀναγκαῖα ἀνεχώρησε διὰ τὸ Πήλιον ὄρος διὰ νὰ σχολαρχῆ. Μετὰ δὲ παρέλευσιν τινῶν ἡμερῶν ἦλθε και ὁ Σακάλωφ εἰς Κωνστ: και μετὰ μερικῶν ἡμερῶν διημέρευσιν και συνομιλίαν μετὰ τοῦ Ξάνθου, ἀνεχώρησεν διὰ τὸ Πήλιον ὄρος, και ἐκείθεν ἐπέστρεψεν εἰς Σμύρνην.

Περὶ τὸν Μάρτιον δὲ τοῦ 1818 ἦλθε και ὁ Σκουφᾶς εἰς Κωνστ: φέρων εἰς τὴν συνοδίαν του τὸν Παναγιώτην Ἀναγνωστόπουλον και τὸν Λουριώτην, ὃν και ἔστειλαν εὐθὺς εἰς Ἰταλίαν διὰ νὰ κατηχήσῃ τοὺς ὄσους ἐκεῖ καλοὺς εὐρισκομένους ὁμογενεῖς: μετὰ δὲ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ἦλθον εἰς Κωνστ: ἀπὸ Ὀδησσὸν και οἱ ῥηθέντες Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Χρυσοσπάθης, Π. Δημητρακόπουλος, και ὁ Ἰωάννης Φαρμάκης μετὰ τὰς συνοδίας των, τοὺς ὁποίους ἐφοδιάσαντες οἱ ἀρχηγοὶ μετὰ χρήματα και ἄλλα συστατικὰ ἀπέστειλαν τὸν μὲν Φαρμάκην εἰς Μακεδονίαν και Θεσσαλίαν, τὸν Ἀναγνωσταρᾶν εἰς Πελοπόννησον, τὸν δὲ Χρυσοσπάθην και Δημητρακόπουλον εἰς τὴν Μάννην, οἵτινες ἀπελθόντες ἐνήργησαν, ὥστε διεδόθη τὸ μυστήριον εἰς πολλοὺς Καπετάνους τῆς ξηρᾶς και θαλάσσης, προεστοὺς και πολλοὺς ἐκλεκτοὺς τῶν Ὀμογενῶν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας μετὰ μεγίστην ταχύτητα.

Ἔως τὸσον ὁ Σακάλωφ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Κωνστ:, ὁ δὲ Σκουφᾶς ἀσθενήσας ἀπὸ λοιμικὴν νόσον, και ἐπισκεπτόμενος ἀπὸ δύο ἰατροῦς, τὸν Μόσχον και Ἰσαβρίδην, ἀπέθανε περὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1818 και ἐνταφιάσθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀρναούτκιοιού. Ἐν τῷ τέλει δὲ τῆς ζωῆς του διὰ νὰ ἀνταμοίψῃ τὴν προθυμίαν και πίστιν τοῦ Ἀναγνωστοπούλου ἠθέλησεν ὁ μακαρίτης νὰ τῷ ἀποκαλυφθῆ τὸ μυστήριον τῆς ἀρχηγίας, και οὕτως συμπεριελήφθη και αὐτὸς εἰς τὴν τάξιν τῶν Ἀρχηγῶν.

Εὐκόλον νὰ στοχασθῆ τις, ὅτι εἰς τοιαύτας ἀποστολάς ἀδελφῶν και διὰ τοιαύτας ἐνεργείας, οἱ Ἀρχηγοὶ ἔπρεπε, ὡς ἦτο ἀνάγκη νὰ κάμνουν μεγάλα και συχνὰ ἐξοδα. Μεταξὺ τῶν ῥηθέντων τριῶν Ἀρχη-

γῶν ἐνεργούντων, ὁ μόνος ὅστις εἶχε τινὰ χρηματικὴν κατάστασιν ἦτο ὁ Ξάνθος, οἱ δὲ ἄλλοι δύο χωρὶς χρημάτων ὄντες, μόλις ἐδύναντο νὰ οἰκονομηθῶσι μετὰ ὅσα τινὲς τῶν κατηγουμένων ἐπρόσφερον και ἐστέλλοντο εἰς τὴν Ἀρχήν, και τὰ ὁποῖα ἦτον τόσον ὀλίγα, ὥστε δὲν ἐξήρκουν διὰ ἐπιχειρήσεις ἄς οἱ Ἀρχηγοὶ ἐστοχάζοντο νὰ κάμουν. Ἡ κατάστασις τοῦ Ξάνθου ἐπλησίαζεν ἤδη εἰς τὸ τέλος τῆς, διὰ τὴν μεγάλην δόσιν χρημάτων ἦν ἔκαμεν εἰς διαφόρους κατηγηθέντας και ἀποστελλομένους εἰς διάφορα μέρη διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐταιρίας, ἐξ ὧν ὁ μὲν Φαρμάκης ἔλαβεν εἰς Κωνστ: δέκα χιλιάδας γρόσια, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔζη, ὁ Χρυσοσπάθης τέσσαρας, δύο ὁ Δημητρακόπουλος και εἰς ἀνεψιὸς τοῦ Μανιάτμπη καπ: Ἰωάννης χίλια, και ἄλλοι ἄλλα, κατὰ τὴν νομιζομένην ἀξιοτιμὰ ἐκάστου, και διὰ τὰ μεγάλα ἐξοδα, ἃ ἠναγκάζετο νὰ κάμνῃ εἰς διάστημα πολλῶν μηνῶν περιποιοῦμενος εἰς τὸν οἶκόν του τοὺς ἄνω ῥηθέντας Καπιτάνους και ἄλλους διαφόρους.

Ἐν τοσοῦτῳ κατηγηθεὶς ὁ Μανιάτμπης Πέτρος Μαυρομιχάλης παρὰ τῶν ῥηθέντων Χρυσοσπάθη και Δημητρακοπούλου και ἀποφασίσας αὐτὸς νὰ ἀρχίσῃ νὰ προετοιμάζεται, ἔλαβε χρεῖαν μετρητῶν, και συμβουλευθεὶς παρὰ τῶν ῥηθέντων κατηγησάντων αὐτόν, νὰ εἰσακουσθῆ μετὰ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχηγούς, ὑποθέτωντάς τους ὡς μόνους αὐτοὺς γνωρίζοντας τὴν Ἀρχήν, ἔστειλε τὸ ἀφιερωτικὸν του γράμμα εἰς αὐτοὺς και συγχρόνως τοῖς ἔγραψε ὅτι εἶχεν ἀνάγκη νὰ τῷ ἐμβασθῶσιν ἑκατὸν χιλιάδες γρόσια, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ ἐφόδια πολέμου, και νὰ μισθώσῃ οἰκείους στρατιώτας ἐτοιμοὺς εἰς τὴν φωνὴν του. Ἐτι δὲ ἐζήτησεν ἄλλας τριάντα χιλιάδας γρόσια διὰ νὰ δοθῶσιν εἰς Κωνστ: εἰς τοὺς υἱοὺς του Γεωργάκην και Ἀναστάσιον ὁμήρους ὄντας, διὰ νὰ πληρώσωσι τὸν χρονικὸν φόρον εἰς τὴν Πόρταν. Τὸ ὑποκείμενον τὸ ὁποῖον ἐζῆτει αὐτὰ ἦτο πολλὰ σημαντικόν. Ἡ ἐταιρία ἀνάγκη εἶχεν ἐνός τοιοῦτου τόπου και Διοικητοῦ, ἄλλὰ χρήματα τόσα δὲν ἦτον. Ἐπρόσ-τρεξαν λοιπὸν οἱ Ἀρχηγοὶ εἰς τὸν πρό τινος καιροῦ κατηγηθέντα παρὰ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου Παναγιώτην Σέκερην ἔμπορον τίμιον και ὑποληπτικόν, ἀδελφὸν τοῦ πρώτου κατηγηθέντος εἰς Μόσχαν Γεωργίου και τοῦ εἰς Ὀδησσὸν Ἀθανασίου, και φανέντα μετὰ μεγίστον ἐνθουσιασμόν, ἐζήτησαν τὴν ἀπαιτουμένην διὰ Κωνστ: ποσότητα, και ὁ κάλλιστος πατριώτης μετὰ μεγίστης προθυμίας ἐμέτρησεν ἀμέσως τριάντα χιλιάδας γρόσια πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Μαυρομιχάλη, και δέκα χιλιάδας τοῖς Ἀρχηγοῖς ὑποθέτωντάς τους μέλη ἐνεργούντα κατὰ διατα-

γὴν τῆς Ἀρχῆς. Μία τοιαύτη γενναιότης καὶ φιλογένεια ἀξίξε νὰ ἀνταμοιφθῆ, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχον οἱ Ἀρχηγοὶ ποῖαν νὰ τῷ κάμωσιν ἀνταμοιβήν, ἀπεφάσισαν νὰ τῷ κοινώσωσι τὴν ἀληθῆ Ἀρχήν, καὶ κοινώσαντές τῷ, καὶ εὐχαριστηθεὶς κατὰ πολλὰ, ἔγεινε καὶ αὐτὸς ἐν μέλῳ τῆς Ἀρχῆς. Ἐκτοτε αὐτὸς ὁ Ἀρχηγὸς προθύμως ἀναπληροῦσε τὰς χρηματικὰς ἀνάγκας τῆς ἐταιρίας, καὶ ἐμβάσας εἰς τὸν Μαυρομιχάλην ἔτι ἐξ ὧν ἐζήτει ὑπὲρ τὰς πενήντα χιλιάδας, ἐφοδίασε καὶ ἄλλους ἔχοντας χρεῖαν, ὡς ἀκολούθως ῥηθήσεται, ὥστε ὁ ἄνθρωπος εἶχε καταβάλει ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν σαράντα χιλιάδας γρόσια. Ἡ Ἀρχὴ λοιπὸν ἔκρινε νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς εἰς διάφορα μέρη γνωστοὺς αὐτῇ ἀδελφοὺς τῆς ἐταιρίας, νὰ ἐμβάζωσιν εἰς αὐτὸν τόσον τὰ πρὸς τὴν Ἀρχὴν ἀφιερωτικὰ γράμματα, καθὼς καὶ τὰς χρηματικὰς προσφορὰς ὅλων ὅσοι ἐμβαίνουν εἰς τὴν ἐταιρίαν· ἀλλὰ τόσον ὀλίγα χρήματα τῷ ἐμβῆκαν, καὶ διότι οἱ περισσότεροὶ ἐμβαίνοντες εἰς τὴν ἐταιρίαν μόνον ὑπόσχοντο χωρὶς νὰ προσφέρουν χρήματα, καὶ διότι πολλοὶ τῶν κατηχούντων ἀδελφῶν ἐκαταχρῶντο ὅσα ἀπὸ τοὺς κατηχουμένους ἐλάμβανον, ὥστε μόλις ἐσύναξε σαράντα χιλιάδας μόνον.

Ἔως τόσον τὸ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν τῆς Διοικήσεως τῆς ἐταιρίας ἦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν. Πανταχόθεν ἡ Ἀρχὴ ἐλάμβανε γράμματα καὶ εἰδήσεις περὶ τῆς προόδου τῆς συνομοσίας καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν Βλαχομπογδανίαν ἐπαρτήρησαν οἱ ἀρχηγοὶ ὅτι ἦτο μεγάλη ἐνέργεια, ἀλλὰ ἤρχισαν νὰ ἀναφύωνται καὶ φατρίαι, ὑποψαίαι καὶ ἀταξίαι τινῶν Ἐταιριστῶν, καὶ μάλιστα τοῦ ῥηθέντος Γαλάτη, ἔκριναν νὰ στείλουν ἐκεῖ τὸν Πεντεδέκαν Ἰωαννίτην, ἀπλοῦν ἀδελφὸν ὄντα, διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὴν διάθεσιν τῶν ἐκεῖσε ἀδελφῶν, καὶ εἰ δυνατόν νὰ φέρῃ εἰς Κωνστ: τὸν ῥηθέντα Γαλάτην φίλον του ὄντα. Διὰ τοῦτο ἐφοδιασθεὶς μὲ ἰκανὰ ἔξοδα καὶ συστατικὰ ἀνεχώρησε διὰ τὴν Βλαχίαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Ἀρχηγοὶ συμβούλιον ποιήσαντες, ἔκριναν ὅτι ἐπειδὴ οἱ ἀδελφοὶ τῆς ἐταιρίας ἐπολλαπλασιάσθησαν ταχέως καὶ καθημέραν ἠύξανεν ὁ ἀριθμὸς των, μεταξύ δὲ τούτων ἦτον πολλοὶ ἐκ τῶν ὁμογενῶν σημαντικοί, ἢ ἄγνοια δὲ τῆς μυστικῆς Ἀρχῆς πολλοὺς ἐξ αὐτῶν ἐδυσαρέσσει, καὶ ἐξ αἰτίας τινῶν καταχρήσεων μερικῶν ἀδελφῶν τῆς ἐταιρίας, ἐπροξενούντο ὑποψαίαι πλάνης τινός, ἦτον ἀνάγκη εἰς τούτων τῶν Ἀρχηγῶν νὰ ἀπέλθῃ εἰς Πετροῦπολιν διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Κόμητα Καποδίστριαν, καὶ νὰ ἀναδεχθῆ αὐτὸς τὴν διοίκησιν τούτου τοῦ μεγάλου ἐπιχειρήματος, ἢ νὰ δώσῃ σχέδιον πῶς πρέπει νὰ

διευθυνθῆ, ὑποθέτοντάς τον φιλογενῆ καὶ φιλελεύθερον. Ἐκρίθη λοιπὸν νὰ ἀπέλθῃ ὁ Ξάνθος ἐκεῖ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ ἀνήκοντα.

Ἐπογράφαντες λοιπὸν οἱ Ἀρχηγοὶ ἐν συμφωνητικὸν τὸ ὅποιον ἔκαμαν, καὶ λαθῶν ἕκαστος αὐτῶν ἀνὰ ἓν, ἀνεχώρησεν ὁ Ξάνθος κατὰ πρῶτον τὴν 23ῆν Ὀκτωβρίου 1818 διὰ τὸ Πήλιον ὄρος πρὸς ἐντάμωσιν τοῦ συναδέλφου των Ἀνθίμου Γαζῆ, ὅπου φθάσας συνωμίλησαν καὶ σχεδιάσαντες τινὰ ἀναγκαῖα, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν 19ῆν τοῦ Δεκεμβρίου καὶ τὴν 19ῆν Φεβρουαρίου τοῦ 1819 ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ῥωσίαν.

Ἐνῶ δὲ ὁ Ξάνθος ἦτον εἰς τὸ Πήλιον ὄρος, εἶχεν ἐπιστρέψει ὁ Πεντεδέκας ἀπὸ Βλαχίαν, ἔχων εἰς τὴν συνοδίαν του καὶ τὸν Γαλάτην, τὸν ὅποιον οἱ ἐκεῖ Ἀρχηγοὶ ὑπεδέχθησαν φιλικῶς καὶ ἐπεριποιούντο μὲ καλὸν τρόπον, ἀλλ' ἐκεῖνος κακοήθης ὢν ὠφελίτο ἀπὸ τὴν περίστασιν τῶν τρεχόντων πραγμάτων διὰ νὰ ἐνοχλῆ ὅσους ἐγνώριζεν ἀδελφοὺς τῆς ἐταιρίας, βιάζοντάς τους νὰ τῷ δίδωσι χρήματα, ἢ τούναντίον φοβερίζων νὰ τοὺς προδώσῃ ὡς συνομότας· αὐτοὶ δὲ φοβούμενοι, πάντοτε τῷ ἔδιδον μὲν χρήματα, ἀλλ' ἐταράττοντο διὰ μίαν τοιαύτην φρικτὴν κακοήθειαν, καὶ πολλὰ παράπονα κατ' αὐτοῦ ἐγίνοντο, ὥστε ὁ Σακάλωφ καὶ ὁ Δημητρακόπουλος ὁ ἐπιστρέψας ἐκ τῆς Μάνης μὲ γράμματα τοῦ Μαυρομιχάλη, τὸν κατέπεισαν νὰ ἐμβαρκαρισθῆ μὲ αὐτοὺς διὰ τὴν Ἀσπρην Θάλασσαν, καὶ φθάσαντες εἰς Ὑδραν, ἐκεῖθεν δὲ πορευόμενοι διὰ τῆς Σπέτζιας καὶ μὴ ὑποφέροντες τὴν κακίαν καὶ διαφθοράν του ὡς ἐπικίνδυνον ἄνθρωπον τὸν ἐθανάτωσαν εἰς τὴν Ἐρμιόνην (τὰ νῦν Καστρί) εἰς Πελοπόννησον ὅπου διὰ θεώρησιν μερικῶν ἀρχαίων ἐρειπίων εἶχαν ὑπάγει.

Εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς Κωνστ: ἐκ τοῦ Πηλίου ὄρους ὁ Ξάνθος ἠύρε τρέχουσαν μίαν φρικτὴν δυσαρέσκειαν μεταξύ Ἀναγνωστοπούλου καὶ Πεντεδέκα διὰ τὴν αἰτίαν ὅτι ὁ Πεντεδέκας ὅταν τὴν πρώτην φορὰν ἦλθεν εἰς Βουκουρέστι εἶχε κατηχήσει μερικοὺς ὁμογενεῖς ἐξ ὧν ἔλαβεν ἕως ἑξῆ χιλιάδες γρόσια, καὶ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ ἀφιερωτικὰ μὲν γράμματα ἔδωκεν, κατὰ τὴν δοθείσαν διαταγήν, εἰς τὸν Παναγιώτην Σέκερην, τὰ δὲ γρόσια δὲν ἐφανέρωσε. Τοῦτο εἰξεύρων ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἀναγνώσας καὶ αὐτὸς ὡς Ἀρχηγὸς τὰ ἀφιερωτικὰ γράμματα, ἤλεγχεν τὸν Πεντεδέκα, αὐτὸς δὲ ἀπορῶν πῶθεν ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἐγνώρισεν αὐτὴν τὴν κατάχρησιν, καὶ ὑποθέτων ὅτι αὐτὸς ἐσφετέριζε τὰ πρὸς τὴν Ἀρχὴν ἀφιερωτικὰ γράμματα διὰ τοῦτο καὶ

ἐμάνθανε τὰ μυστήρια τῶν ἀδελφῶν, τὸν ἐκατηγόρει. Εἰς μάτην οἱ ἄλλοι Ἀρχηγοὶ ἐζήτησαν νὰ τοὺς εἰρηνεύσωσιν, ἐπειδὴ τὸ μῖσος ἐφυλάχθη διὰ πάντα.

Ἔως τόσον συμφωνήσαντες, ὡς εἴρηται, οἱ Ἀρχηγοὶ διὰ νὰ ὑπάγωσιν ὁ μὲν Ξάνθος εἰς Πετρούπολιν, ὁ δὲ Σακάλωφ εἰς τὴν Μάνην, ἀποφάσισαν ὅτι ὁ Ἀναγνωστόπουλος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Βλαχομπογδανίαν, ὁ δὲ Σέκερης νὰ μείνῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς εἰς εἰς τὸ Πήλιον ὄρος, καὶ ἀμοιβαίως νὰ ἀνταποκρίνωνται, συνθέσαντες καὶ σκυτάλην διὰ τὴν προφύλαξιν τῆς ἀνταποκρίσεώς των. Οὕτως ὁ μὲν Ἀναγνωστόπουλος ἔστειλε πρὶν αὐτοῦ εἰς Βλαχομπογδανίαν τὸν Γρηγόριον Δικαῖον, καὶ μετὰ τοῦτον ἐπῆγεν καὶ ὁ ἴδιος ἐκεῖ, ὅπου ἔπραξαν καὶ ὑπέφερον πολλά, διὰ πολλὰς καὶ διαφοροὺς αἰτίας καὶ περιστάσεις, ὡς καὶ σεις, Σεβαστέ φιλε γνωρίζετε.

Ὁ Ἀναγνωστόπουλος πολλὰ παθὼν ἀπὸ τὰς κατ' αὐτοῦ σκευωρίας καὶ φατρίας παρὰ τοῦ Πεντεδέκα γεννηθείσας, καὶ ὑπερασπισθεὶς ἀπὸ τὴν φρόνησιν καὶ πατριωτικὸν ζῆλον τοῦ ἀξιοτίμου Γεωργίου Λεβέντη, ἔτι δὲ παρατηρήσας ὅτι αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς ἦτον ἀξιὸς νὰ συναριθμηθῇ μὲ τὰ μέλη τῆς Ἀρχῆς, γνωρίζων ὅτι ἡ ἑταιρία ἤθελε λάβει περισσοτέραν σπερώσιν καὶ πρόοδον εἰς Βλαχομπογδανίαν, εἰδοποίησε περὶ τούτου τοὺς ἀδελφούς του, οἵτινες εὐχαριστηθέντες, τῷ ἐφανέρωσε τὸ μυστήριον τῆς Ἀρχῆς διὰ προτροπῆς δὲ τούτου ἐφανέρωθη ἡ Ἀρχὴ εἰς τὸν Δομνάνδον, ἀλλὰ καμμίαν ἢ ὀλίγην ὠφέλειαν ἡ ἑταιρία ἔλαβε παρ' αὐτοῦ.

Ὁ ῥήθεις Ἀναγνωστόπουλος θέλων νὰ ἐξαποστείλῃ τὸν Γρηγόριον Δικαῖον εἰς Κωνστ. ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ φανερῶσιν εἰς αὐτὸν τὴν Ἀρχήν, καὶ τὸν συνηρίθμησεν μὲ τὰ μέλη αὐτῆς· αὐτὸς ἀγκαλὰ κατ' ἀρχὰς ἐφάνη καταχρώμενος τὴν ἀποστολήν του, μετὰ ταῦτα ὁμῶς ἐφάνη πολὺ ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν.

Ὁ Σακάλωφ δὲ καὶ Δημητρακόπουλος θανατώσαντες τὸν ταραξίαν Γαλάτην κατέφυγον εἰς Μάνην, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὴν Πίσσην τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἀνταμώσαντες τὸν Ἰγνάτιον καὶ Α. Μαυροκορδάτον, ἀπλᾶ μέλη τῆς ἑταιρίας ὄντες, ἐφανέρωσαν εἰς αὐτοὺς τὴν Ἀρχήν, καὶ ἔγιναν καὶ αὐτοὶ μέλη αὐτῆς.

Ὁ δὲ Ξάνθος πορευθεὶς εἰς Μόσχαν καὶ ἀνταμώσας τὸν συνάδελφον Α. Κομιζόπουλον, καὶ σχετισθεὶς μὲ διαφοροὺς ἐκεῖ ἀδελφούς τῆς ἑταιρίας, ἔκρινεν πολλὰ ἀναγκαῖον καὶ ὠφέλιμον τὸν μεγαλέμπορον Νικό-

λαον Πατζιμάδην Ἰωαννίτην διὰ νὰ τῷ ἀποκαλύψῃ τὸ μυστήριον τῆς Ἀρχῆς, καὶ οὕτω καὶ αὐτὸς ἔγινε μέλος αὐτῆς.

Πορευθεὶς δὲ ὁ Ξάνθος εἰς Πετρούπολιν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου 1820, ἐντάμωσε τὸν Κόμητα Καποδίστριαν, πρὸς τὸν ὅποιον ἐφάνερωσεν ὅλον τὸ σύστημα τῆς ἑταιρίας, τοὺς Ἀρχηγούς της, τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν μελῶν της καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτῆς, καὶ ἄλλα ὅσα ἐστοχάσθη ἀναγκαῖα καὶ τῷ ἐζήτησε τὴν ὑπεράσπισιν τούτου τοῦ συστήματος· ἀλλ' αὐτὸς μὴ ἐγκρίνων τὸ σύστημα, δὲν ἐδέχθη νὰ ἐπιχειρισθῇ τὴν ὑπεράσπισιν, προτείνων λόγους, ὅτι δὲν ἐσύμφερεν ὑπουργὸς ὢν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Ἐπειδὴ δὲ ἦτον ἀφεύκτως ἀναγκαῖος νὰ φανῇ εἰς τὸ ἔθνος εἰς τῶν σημαντικωτέρων πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ὁμογενῶν, ἔκρινεν νὰ φανερῶσιν τοῦτο εἰς τὸν Πρίγκηπα Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην στρατηγὸν ὄντα, καὶ ἐν ὑπολήψει καὶ εὐνοίᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος. Τὸν ἐντάμωσε, τῷ ἐφανέρωσε τὰ πάντα, καὶ ἐκεῖνος μετὰ προθυμίας ἐδέχθη νὰ ἀφιερῶσιν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὁμογενῶν. Καὶ δόσας εἰς τὸν Ξάνθον ἔγγραφον περὶ τῆς πίστεως καὶ ἀφιερῶσεώς του, ἀνεδέχθη τὸν τίτλον τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς. Ἐπομένως δὲ ἐγράφησαν ἐγκύκλια γράμματα εἰς τοὺς πλέον σημαντικοὺς γνωστούς, εἰς Κωνσταντινούπολιν, Νήσους, Πελοπόννησον καὶ Ῥούμελην ὁμογενεῖς ἀδελφούς εἰδοποιουῦντες περὶ τούτου, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος εἰς αὐτοὺς ἔγραψεν, τὰ ὅποια ἐστάλησαν διὰ μέσου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σέκερη καὶ τῆς ἐκεῖ συστηθείσης Ἐφορίας. Ὁ δὲ Κόμης Καποδίστριας μαθὼν ταῦτα ἐνέκρινεν καὶ τὸν Ἐπίτροπον καὶ ταῦτα τὰ πρακτέα.

Περὶ δὲ τὸν Ἰούλιον ἀνεχώρησεν ὅτε Ξάνθος καὶ Ὑψηλάντης (ἀφοῦ πρῶτον οὗτος ἐζήτησε τὴν ἀδειαν διὰ δύο χρόνους νὰ ἀπέλθῃ εἰς ξένους τόπους) καὶ ἐλθόντες οἱς Δουμπασάρι, ὁ μὲν Ὑψηλάντης ἐπῆγεν εἰς Ὀδησσόν, ὁ δὲ Ξάνθος εἰς Βουκουρέστιον περὶ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, μὲ γράμματα καὶ παραγγελίας εἰς τοὺς ἐκεῖ ἐφόρους καὶ ἄλλους ἀδελφούς. Ὁ Ἀναγνωστόπουλος τότε εὕρισκετο εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐνωθεὶς μετὰ τοῦ Σακάλωφ ἐνήργει. Ὁ Ξάνθος δὲ εἰδοποιεῖ ἐν καιρῷ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς του τακτικῶς καὶ μὲ κάθε ταχυδρομίαν.

Ἰδοῦ, Κύριε, ἐν συντόμῳ τὰ πρῶτα θεμέλια καὶ ἀρχαὶ τῆς ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν, καὶ ποῖοι ἐστάθησαν οἱ αἴτιοι καὶ Ἀρχηγοὶ αὐτῆς. Εἰς ἄλλην δὲ εὐνοικωτέραν εὐκαιρίαν θέλω γράψῃ λεπτομερῆ ἱστορίαν αὐτῆς, ὅπου θέλω τάξει τὰς ἐγγράφους ἀποδείξεις μὲ τῆς ἀνταποκρίσεώς των τὰ γράμματα, τὰ ἀμοιβαῖα συμφωνητικὰ των καὶ τοῦ Ὑψη-

λάντου, καὶ ἄλλα περίεργα γράμματα, τὴν αἰτίαν τῶν διαφορῶν διχο-
νοῶν καὶ διωγμῶν τῶν διαφορῶν μελῶν, καὶ πόθεν ἐπήγασαν καὶ ὅσα
εἶναι ἀναγκαῖα. Ἐπειτα δὲ καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπα-
ναστάσεως, καὶ τὰ αἰτία ἅπερ ἐκίνησαν τὸν Ὑψηλάντην νὰ τὴν κινήσῃ
τότε ἄνευ τῆς εἰδήσεως τῶν συναρχηγῶν, καὶ ποῖοι ἦσαν οἱ συνεργοὶ
τόσον εἰς τὴν Βλαχομπογδανίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εὐχαριστη-
θῆτε λοιπόν, κύριε, νὰ μάθετε κατὰ τὸ παρὸν τοὺς πρώτους συστήσαν-
τας τὴν ἑταιρίαν καὶ συνεργήσαντας εἰς τὴν πρόοδόν της.

Ἄρχηγοὶ τῆς Ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν :

Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, Πάτριος } οἱ πρώτοι.

Νικόλαος Σκουφᾶς, Ἄρτινός

Ἄθαν. Σακάλωφ, Ἰωαννίτης

Ἀντώνιος Κομιζόπουλος, Φιλιππουπολίτης.

Ἀνθιμος Γαζῆς, ἐκ τοῦ Πηλίου ὄρους.

Ἀθανάσιος Σέκερης, Πελοποννήσιος.

Παν. Ἀναγνωστόπουλος, ὁμοίως.

Παναγιώτης Σέκερης, ὁμοίως.

Γεώργιος Λεβέντης, ὁμοίως.

Γρηγόριος Δικαῖος, ὁμοίως.

Νικόλαος Πατζιμάδης, Ἰωαννίτης.

Ἰγνάτιος Μητροπολίτης, Λέσβιος.

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῆτος, Κωνσταντινουπολίτης.

Ἀλέξ. Ὑψηλάντης Ἐπιτροπὸς Γενικός, ὁμοίως.

Τινὲς φιλογενεῖς ἔμαθον παρὰ τοῦ Ἀναγνωστοπούλου, Σακάλωφ καὶ
ἄλλου τινὸς τοὺς ἀρχηγούς, δηλ.

Ὁ Ἄρχων μέγας Λογοθέτης Ἄθαν. Χριστόπουλος.

Ὁ ἐξοχώτατος ἰατρός Σεραφεῖμ Βλετῶν καὶ τινες ἄλλοι ἴσως, οὓς
δὲν εἰξεύρω.

ΤΑ ΤΩΝ ΒΑΥΑΡΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ¹

ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1826—1829

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΒΑΥΑΡΟΥ ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΒΑΡΩΝΟΥ ΑΪΔΕΚ

Ἐκτοτε δὲν ὑπῆρχον πλέον ἀντιρρήσεις καὶ δύο ἐβδομάδας ὕστερον
οἱ εἰρημένοι οὗτοι πυροβοληταὶ ἀνείλκυσαν τὰ τεράστια ὀρειγάλκινα
τηλεβόλα τῶν 48 λιτρῶν ὑπὲρ τὰ τείχη τοῦ Ἴτσ-Καλὲ καὶ ὑπὲρ τὴν
μακρὰν ῥάχιν τοῦ ὄρους τὴν φέρουσαν τὸ φρούριον τοῦτο, μέχρι τοῦ
ἄκρου προμαχώνος ἐνθα ἔστησα αὐτὰ μετὰ βαρέων μύδρων, ὅπως
δεσπόζωσι τοῦ τε ὄρου καὶ τοῦ λιμένος.

Ἀφ' οὗ χρόνου παρελάβον ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου τὸ τακτικὸν τοῦτο
σῶμα, συνέβη πολλάκις οἱ σκοποὶ νὰ ἀφήνωσι τὸ ὄπλον αὐτῶν κεκλι-
μένον παρὰ τὴν σκοπιὰν καὶ ποτὲ μὲν νὰ δεκατίζωσι τοὺς μετὰ τροφῶν
εἰσερχομένους χωρικούς, ἤτοι νὰ λαμβάνωσι παρ' αὐτῶν δασμόν τινα,
ποτὲ δὲ νὰ περιφέρωνται τῆδε κάκεισε καὶ μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῆς
ἀλλαγῆς τῆς φρουρᾶς νὰ εὐρίσκωνται ἐν τῇ σκοπιᾷ των, πολλάκις δὲ νὰ
κάθηνται ἐντὸς ἔχοντες πλησίον τὸ ὄπλον των καὶ νὰ καπνίζωσιν. Ἡμέ-
ραν τινὰ εἰσελθὼν ὁ Schnizlein εἰς τὸ δωμάτιόν μου εἶπεν «Ἐκεῖ
κάτω κάθηται ὁ σκοπὸς φρουρῶν ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Γ'ιαλοῦ καὶ ἔχων τὸ
ὄπλον πλησίον του». Παρευθὺς κατῆλθον, ὁ δὲ στρατιώτης ἄμα ἰδὼν με
ἀνετινάχθη ἀστραπηδὸν καὶ στάς ὄρθιος, ἔλαβε τὸ ὄπλον καὶ μοι παρου-
σίασε. Τότε ἐπλησίασα καὶ εἶπον αὐτῷ· «Φίλε, τοῦτο δὲν εἶναι ἴδιον
στρατιώτου, ὁ σκοπὸς ὀφείλει νὰ ἴσταται ὄρθιος καὶ νὰ κρατῇ ἀνὰ χεῖ-
ρας τὸ ὄπλον. Ἄν σ' ἔβλεπε καθήμενον καὶ μὴ ἔχοντα τὸ ὄπλον εἰς τὴν
χεῖρα στρατιώτης ἢ καὶ ναύτης ἐκ τῶν ῥωσικῶν ἢ ἀγγλικῶν ἢ γαλ-

¹ Συνέχεια ἴδε σελ. 184.

λικῶν πλοίων, ἤθελεν ὑποθέσει ὅτι εἶσαι *μπαρμπάτσι*, ἀλλ' οὐχί στρατιώτης. Γινώσκω ὅτι εἶσαι καλὸς στρατιώτης, ἀλλ' οἱ ξένοι δὲν σε γνωρίζουσι καὶ σε περιφρονοῦσι· πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ τις ἔτι καὶ τὰ φαινόμενα καὶ νὰ συμπεριφέρηται ὑπὸ τὰ ὄπλα ἀληθῶς ὡς στρατιώτης. Εἶπέ καὶ εἰς τοὺς συντρόφους σου ὅτι ὁ κολονέλλος εἶπεν αὐτό».

Ἐκτοτε καὶ ἡ δυσχέρεια αὕτη ἤρθη. Διηγοῦμαι τὰ πράγματα ταῦτα, ἵνα καταδειχθῇ ἐκ τούτου, πῶς καὶ μετὰ πόσης ὑπομονῆς ὤφειλον νὰ ἐπιλαμβάνωμαι τοῦ ἔργου, ὅπως βαθμηδὸν καταλήξω εἰς τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Ἄν μετεχειρίζομην βίαν καὶ ἐτιμῶρουν, ἤθελεν ἐπακολουθήσει βία μεθ' ὧν τῶν συμπαρομαρτούντων, διότι δὲν εἶχον τὰ μέσα ν' ἀντεπεξέλθω σθεναρῶς. Τὸ τακτικὸν σῶμα μετ' οὐ πολὺ ἤθελεν ἐλαττωθῆ, ἐκ δὲ τῶν λιποτακτῶν ἄλλοι μὲν ἤθελον προσκολληθῆ προθύμως εἰς τὰ παλληκάρια, ἄλλοι δὲ ἐπιδροθῆ εἰς τὸν ληστρικὸν βίον ἢ προσέλθει παρὰ τοῖς χωρικοῖς ὡς ἐργάται ἢ μᾶλλον εἰς τὰ μοναστήρια καὶ οὕτως ἤθελον ἐκμηδενισθῆ ὡς πρὸς τοὺς σκοποὺς μου. Πραεῖα ἀλλὰ καὶ αὐστηρὰ ἅμα μεταχειρίσεις καὶ ἀκριβῆς πληρωμὴ τοῦ μισθοῦ καὶ τοῦ σιτηρεσίου συνεκράτουν τὸ στρατιωτικὸν σῶμά μου, ὅπερ ἀνήρχετο κατὰ τὴν ἀναχώρησίν μου εἰς 4 τάγματα πεζικοῦ, ἔχοντα ἀνὰ ἕξ λόχους (τὸ δ' εἶχε πρότερον 4 τοιούτους), εἰς 4 ἴλας ἵππικοῦ, δι' ὧν τὴν οἴκησιν διέταξα νὰ κατασκευασθῇ ἐκ τῶν εὐρυχώρων τοίχων παλαίου χανίου ἐν Ἄργει ὠραίος στρατῶν μετὰ στάβλων, ἐν σύνταγμα πυροβολικοῦ περιλαμβάνον 6 λόχους, ἓνα λόχον τακτικῶν ναυτῶν μετὰ 4 ταχυπλῶν περαμάτων ληφθέντων ἀπὸ τῶν πειρατῶν, ἧτοι ἐν ὄλῳ εἰς 2688 στρατιώτας.

Οἱ δεσμοὶ τῆς πειθαρχίας βαθμηδὸν συνεσφίχθησαν ἔτι μᾶλλον, ὥστε τὸ σῶμα ἐφαινετο ἐντελῶς κατάλληλον πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς διοικήσεως τουτέστι νὰ διατηρῇ τὴν τάξιν ἐν τῇ χώρῃ. Ἡ διοίκησις τοῦ σώματος τούτου ἐκανονίσθη ἀκριβέστερον, ὥστε νὰ ἐπιβλέπεται εὐκόλως καὶ ἡ διαχείρισις τῶν λογιστῶν νὰ ᾖ καταφανής, διότι κατὰ τοῦ δόλου ὤφειλέ τις ἀδιαλείπτως νὰ ἐπαγρυπνῇ καὶ νὰ φέρηται ἀμειλίχτως ὅπου δὴ ποτε ὁ δόλος ἀνεφαίνετο¹.

¹ Σφοδρὰ ἀρθρῆτις τῆς ὁσφύος μὲ ἔρριψεν ἀλγοῦντα γοερῶς ἐπὶ τῆς κλίνης, ὅτε ἐνοσηλεύθη ὑπὸ τοῦ Τσουκαρίνη, μετ' ἀσθενείαν δὲ διαρκέσασαν ἑβδομάδας, ἤτις μὲ κατέστησε σκελετόν, μετηνέχθη εἰς Ἄργος πρὸς ἀλλαγὴν ἀέρος καὶ ἀναψυχῆν, ὅπου κατόκησα ἐν δωματίῳ τοῦ στρατῶνός μου τοῦ ἵππικοῦ· ἀλλ' ἤμην ἔτι τοσοῦτον ἀσθενικός ὥστε πορευθεὶς εἰς τὸν ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς ἀπόπατον καὶ ἐνσκηψάσης ἐν τῷ μεταξὺ βροχῆς, ἐγενόμην κἀθυγρος κατὰ τὴν ἐπά-

Διὰ ἰατρῶν φιλελλήνων καὶ προσέτι Ἑλλήνων σπουδασάντων ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Δύσεως ἠδυνήθη νὰ ἰδρῶσω πλείστα νοσοκομεῖα, ὧν ἀρχίατρον κατέστησα ἐπιτήθειον Βαυαρὸν ἰατρὸν τὸν Δρα Τσουκαρίνην, ὅστις ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ἀλλ' ἔδωκε τὴν παραίτησίν του ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου. Ἰδρύσα καὶ ἔκτισα δύο νοσοκομεῖα ἐν Ναυπλίῳ, ὧν τὸ μὲν ἐχρησίμειεν ὡς πολιτικὸν κατὰ διαταγὴν τοῦ Καποδιστρίου, ἕτερον δὲ ὡς στρατιωτικὸν ἐν Ἴτς-Καλέ, ὅπου ἰδρύθη καὶ τὸ κεντρικὸν φαρμακεῖον· ἄλλο ἐν Πόρῳ ἐχρησίμειε διὰ τὸ ναυτικὸν καὶ τοὺς ἐν Μεθάνοις μείναντας ἀπομάχους. Τὸ ἵππικὸν εἶχε μικρὸν νοσοκομεῖον ἐν Ἄργει, τοιαῦτα δὲ ἰδρύθησαν καὶ ἐν Ἀκροκὸρίνῳ καὶ Πάτραις.

Ἐν Ναυπλίῳ ὡς καὶ ἐν τοῖς φρουρίοις αὐτοῦ ἔμειναν δύο τάγματα πεζικοῦ πρὸς φυλακὴν, ὁ δὲ Ἀκροκὸρίνθος, ἡ Μονεμβασία, ἡ Μεθώνη, ἡ Κορώνη, αἱ Πάτραι καὶ ἡ Ναύπακτος ἔλαβον τακτικὴν φρουρὰν βαθμηδὸν, καθ' ὅσον ἐξεκονοῦντο ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καὶ ὕστερον ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ὁ κόμης Καποδίστριας εἶχεν ἐπιτρέψει εἰς ἐμὲ τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν ἐπὶ πασῶν τῶν ὄχυρῶν θέσεων τῆς χώρας.

Διὰ τὰς παντοίας ἐν τῇ παρόδῳ ἐνὸς ἔτους ἐπιχειρηθείσας καὶ ἐκτελεσθείσας διαρρυθμίσεις καὶ οἰκοδομήματα εἶχον ἀνάγκην πολλοῦ χρήματος παρ' ὅλην τὴν ἀκριβεστάτην οἰκονομίαν, ἕνια δὲ τῶν ἔργων τούτων ἤθελον κατ' ἀνάγκην διακοπῆ, ἂν μὴ ἀνελάμβανον κατὰ συγκυρίαν τὴν διαχείρισιν τῶν τελωνείων καὶ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τούτων ἐπορίζομην χρήματα μὴ ἐπιβαρύνων οὕτω τὸ πενιχρὸν ταμεῖον τοῦ Κυβερνήτου.

Οὗτος ἡμέραν τινὰ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν καθαριστικῶν ἐνεργειῶν μου ἀνέβη ἐπὶ τοῦ Ἴτς-Καλέ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐπτανησίου κόμητος

νοδὸν ὡς μόλις δυνάμενος νὰ κινηθῶ Διαρκούσης τῆς μακρᾶς ταύτης καὶ λίαν ἐπωδύνου ἀσθενείας ἠναγκαζόμεν οὐχ ἦττον νὰ ἐξακολουθῶσω τὰς ὑποθέσεις μου. Οὐδ' ἐλάχιστον δὲ δυνάμενος νὰ κινηθῶ ἄνευ πόνων ὑπηγόρευον τοῖς γραμματεῦσι μου κείμενος ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου μου.

Ὁ κόμης Καποδίστριας μ' ἐπεσκέπτετο, ὅτε δὲ ἀνεκοίνωσα αὐτῷ τὴν ἐμὴν πρόθεσιν νὰ ἐπανεέλθω οἴκαδε, μ' ἐξώρχιζε νὰ μὴ σκέπτομαι περὶ τούτου· τότε ἔδειξα αὐτῷ τὰς κατεσκληκυίας κνήμας μου, λέγων μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας· «Θὰ ἀφανισθῶ μένων ἐνταῦθα καὶ τὸ πτωχὸν σαρκίον μου, ὡς βλέπει ἡ Ὑμ. Ἐξοχότης, δὲν θὰ δυνηθῇ οὐδὲ ὡς λίπασμα νὰ χρησιμεύσῃ».

Ὑστερον ἀνέρρωσα μὲν, ἀλλ' ἡ ὑγεία μου ἔμεινε τοσοῦτον ἐπισφαλής, ὥστε μόνον διὰ ταχείας ἐπανόδου ἠδυνάμην νὰ ἐλπίσω εἰς τὴν διατήρησιν ταύτης.

Θεοτόκη, πολιτικοῦ διοικητοῦ τοῦ Ναυπλίου, ἵνα θεωρήσῃ τὰς ἐργασίας μου. Ἰστάμεθα ἐρειδόμενοι ἐπὶ τοῦ προπετάσματος καὶ θεώμενοι τὴν θάλασσαν τὴν πλήρη λέμβων καὶ καϊκιῶν.

Τότε εἶπον ἐγώ· «Τὸ τελωνεῖον ἐν Ναυπλίῳ θὰ ἔχῃ βεβαίως καλὸν εἰσόδημα, διότι ἡ ἐμπορία εἶναι λίαν ζωηρά». Ὁ Θεοτόκης ἀπεκρίθη· «Ἄγνοῶ τοῦτο, ἀλλὰ δὲν πιστεύω ὅτι τὰ ἔσοδα εἶναι σπουδαῖα, διότι μέχρι τοῦδε τὸ τελωνεῖον ἐξεμισθοῦτο ἑτησίως ἀντὶ 20—25 χιλιάδων γροσίων, πόσον δὲ ἀποφέρει σήμερον ἄγνοῶ». «Λοιπόν, εἶπεν ὁ Κυβερνήτης, οὐδὲν πορίζεσθε ἐκ τῶν ἐσόδων τούτων, ἐγὼ δὲ συμφωνῶ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ συνταγματάρχου περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν. Ὡστε ἔσται ὑμῖν ἀδιάφορον ἂν ἐπιδικάσω τὸ τελωνεῖον τούτῳ, ὅστις βεβαίως γινώσκει νὰ πορισθῇ ὅσον τὸ δυνατόν ὄφελος ἐντεῦθεν καὶ θὰ δυναθῇ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν αὐξήσιν ταύτην τῶν προσόδων ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν τακτικῶν του καὶ τῶν ἰδρυμάτων του, διότι ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ δώσω αὐτῷ πολλά». Ἀπήντησα τότε τῷ Κυβερνήτῃ ὅτι ἔπρεπε πρότερον νὰ σκεφθῶ ἀκριβέστερον πρὶν ἀναλάβω νέαν ἐργασίαν, ἥτις ἴσως ἐπὶ τέλους ἤθελέ μοι προξενήσει πολὺν κόπον καὶ ὀλίγον ἀντισήκωμα· ὄφειλον ὅθεν ἕως οὗ ἀκριβέστερον πληροφορηθῶ, νὰ ἐπιφυλαχθῶ ὡς πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀποδοχῆς μου.

Ὁ Κυβερνήτης εὔρε τὴν ἀπαίτησίν μου ταύτην πάνυ εὐλογον. Ἐπεφόρτισα ὅθεν τὸν δεύτερον γραμματέα μου κ. Σηλίβεργον νὰ ἐρευνήσῃ λεπτομερῶς ταῦτα καὶ τὴν ἐπαύριον ἠδυνήθην νὰ ἀγγείλω τῷ Κυβερνήτῃ τὴν παραδοχὴν μου, διότι ἡ ἐκθεσις ἦν μοι ἀπνήθουνεν ὁ Σηλίβεργος παρεῖχε ἀσφαλῆ προσδοκίαν καλῶν προσόδων. Προσεκάλεσα εὐθὺς τὸν κ. Διαμαντὴν Μανιάρην ἐκ Σύρου, ὃν προηγουμένως ὁ αὐτόθι εὐπόλητος ἔμπορος κ. Δούμας ὁ ἐξ Ἰωαννίνων μοὶ εἶχε συστήσει ὡς ἄνδρα χρηστὸν καὶ δραστήριον. Οὗτος ἔμελλε νὰ διορισθῇ ἀρχιτελώνης, ὁ δὲ παλαιὸς γνωστός μοι Ψαριανὸς πλοίαρχος, Θεόδωρος Ματθαῖος λιμενάρχης Ναυπλίου.

[Ἐπεται συνέχεια]

Η ΗΘΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΕΝ Τῷ ΜΥΘῷ ΤΟΥ ΣΙΣΥΦΟΥ

Οἱ μῦθοι, ὡς πάνυ ἐπιτυχῶς παρατηρεῖ ὁ Giambattista Vico ἐν τῷ συγγράμματι *Principi di Scienza Nuova*, ἀποτελοῦσι τὴν λογικὴν ἀκολουθίαν τῶν χρόνων ἐκείνων καθ' οὓς ἐκυριάρχουν αἱ αἰσθήσεις καὶ ἡ ζωηρὰ φαντασία ἢ προσδίδουσα ζωὴν εἰς πάντα τὰ ἀντικείμενα. Ὅθεν τῆς μυθολογίας ἡ μελέτη συνδεδυασμένη μετὰ τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης συμβάλλεται σπουδαίως εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν ἐξελίξιν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως.

Οὐχ ἦτο δὲ ὅμως ἡ ἐρευνα τῆς πρώτης θεμελιώδους ἐννοίας ἣν ὁ μῦθος ἐμπερικλείει ἀπαιτεῖ λεπτεπίλεπτον ἀναλύσιν ἀποχωρίζουσαν καὶ διακρίνουσαν τὰ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπιπροσθεθέντα στοιχεῖα καὶ ἐξετάζουσαν τὴν πρωτογενῆ σημασίαν, τὴν ἐξαφανισθεῖσαν διὰ τῆς παραδόσεως, δυνάμει τῆς ὁποίας τὰ μὲν ὀνόματα μετετλάγησαν εἰς πρόσωπα, αἱ εἰκόνες εἰς πράξεις καὶ τὸ σύνολον τῶν φαινομένων ἐπροσωποποιήθη παρασχὼν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἀνεξάντλητον θησαυρὸν τῶν ἐπῶν, ἐν οἷς οἱ μῦθοι προσέλαβον μορφήν ἀπωτάτων ἱστορικῶν γεγονότων διαδραματισθέντων ὑπὸ θεῶν ἢ καὶ ἥρωικῶν προσώπων. Παρὰ πᾶσαν ἀντίθετον διαθετικῶσιν εἶναι φυσικὴ ἡ σκέψις ὅτι ἐν μέρει τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, αἱ εἰκόνες καὶ τὰ φαινόμενα ἀναπαριστῶσι τὸν φυσικὸν κόσμον καὶ πᾶσαν τὴν φύσιν κατὰ τὰς ποικίλας αὐτῆς ἐκφάνσεις, αἰτινες ἀναγκαίως ἐπέδρων ἐπὶ τὴν φαντασίαν τῶν ἀρχεγόνων λαῶν. Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι καὶ ὁ ἠθικὸς κόσμος κατὰ τὰς ἀπειραρίθμους αὐτοῦ ἀφρημένες ἐκδηλώσεις εἶχεν ἀνάγκην συγκεκριμένων καὶ πλαστικῶν μορφῶν ὅπως ἐξωτερικευθῇ. Ἐντεῦθεν οἱ μῦθοι ἦτο εὐλογον νὰ προσδίδωσι σάρκα εἰς τὰς ιδέας ἐκείνας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ αἰσχροῦ, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας, τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀνανδρίας, προσωποποιοῦντες τὸ οὐσιαστικὸν ἀντικείμενον καὶ μεταποιοῦντες τὴν ιδέαν εἰς τέλειον δρᾶμα. Πολλάκις λοιπὸν, ἀντὶ νὰ ἀναζητῶμεν, ποῖον φυσικὸν φαινόμενον διέπει τὴν σύλληψιν μυθικοῦ τινος προσώπου ἢ καὶ ὁλοκλήρου μύθου, ὄφειλομεν

μᾶλλον νὰ ἐρευνῶμεν, μήπως ὁ ἀρχέγονος πυρὴν δὲν ἐπήγαγεν ἐξ ἠθικῆς τινος ιδέας. Καὶ τοιαύτη τις ἐρώτησις φρονῶ ὅτι δέον γενέσθαι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν περὶ τοῦ Σισύφου μῦθον, οἷον παρέδωκεν ἡμῖν αὐτὸν ὁ Ὅμηρος.

Βεβαίως δὲν διευκολύνει ἡμῖν τὴν ἐρευναν τὸ ὅτι ἡ παράδοσις τοῦ μύθου εἶναι τοσοῦτον ἀρχαία, καθ' ὅσον, ὡς πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Foresti¹, καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη δὲν ἔχομεν τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας, ἀλλ' ἀνάπτουσιν τινα πολὺ προκεχωρηκυῖαν, περιελθούσαν ἤδη εἰς ὀριμότητά τινα. Ὁ μῦθος τοῦ Σισύφου, ὅστις ὑπῆρξεν υἱὸς τοῦ Αἰόλου, ἀδελφὸς τοῦ Κρηθέως, Ἀθάμαντος καὶ Σαλμωνέως, καὶ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Κορίνθου, ἀνήκει εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα. Χωρὶον ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας παριστᾷ αὐτὸν ἐν τῷ Ταρτάρῳ σκληρῶς καταδεδικασμένον εἰς αἰωνίαν τιμωρίαν, κυλιόντα δηλονότι πρὸς τὴν κορυφὴν ὄρους ὀγκῶδη λίθου, ὃν μόλις κατορθοῖ ν' ἀναβιβάσῃ, ὅτε αἰφνης οὗτος ἐπαναπίπτει ἐπὶ τοῦ πεδίου, οὕτως ὥστε ὁ τάλας ἀναγκάζεται νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ἐπ' ἀπειρον τὸν ἄσκοπον τοῦτον ἀγῶνα: (Ὀδ. λ, 593—600).

Καὶ μὴν Σίσυφον εἰσεῖδον, κρατέρ' ἄλγε' ἔχοντα,
 λᾶαν βαστάζοντα πελώριον ἀμφοτέρησιν.

* Ἡ τοι ὁ μὲν σκηριπτόμενος χερσίν τε ποσίν τε
 λᾶαν ἄνω ὄθεσκε ποτὶ λόφον· ἀλλ' ὅτε μέλλοι
 ἄκρον ὑπερβαλέειν, τότε' ἀποστρέψασκε κραταίῃς·
 αὐτίς ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής.
 Αὐτὰρ ὁ γ' ἄψ ὄσασκε τιταινόμενος, κατὰ δ' ἰδρώς
 ἔρρεεν ἐκ μελέων, κονίη δ' ἐκ κρατὸς ὀρώρειν.

Ὁ Ὅμηρος ἀποσιωπᾷ τὸ αἴτιον τῆς φρικώδους ταύτης ποινῆς, ἀλλ' ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν αὐτὸ ἐκ διαφορῶν παραδόσεων μεταγενεστέρων, ἀναφερουσῶν περὶ τοῦ Σισύφου ὅτι οὗτος ἀπετόλμησε ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τὸν Ἀσωπόν, εἰς μάτην πλανώμενον πρὸς ἀναζήτησιν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Αἰγίνης, τὸ ὄνομα τοῦ ἄρπαγος, ἦτοι αὐτὸν τοῦτον τὸν Δία, ὅστις θυμωθεὶς ἐπέδικασε τὸν Σίσυφον τῷ Θανάτῳ². Ἀλλ' ὁ Θάνατος δεσμευθεὶς δι' ἄλύσεων ὑπὸ τοῦ πονηροῦ Σισύφου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐλκύσῃ αὐτὸν εἰς τὸν Ἄδην, εἰμὴ μόνον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του

¹ Mit. Gr. Eroī σ. 7 κ. ε.

² Ἀπολλοδ. Βιβλιοθ. Ι, 9, 3.

τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ἄρεως¹. οὐχ ἦττον ὁμοῦς πρὶν ἢ ὁ Σίσυφος ἀποθάνῃ παρήγγειλε μετὰ λεπτῆς πονηρίας εἰς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ν' ἀφήσῃ αὐτὸν ἄταφον. Ὡς ἐκ τούτου αἰτιώμενος παρὰ τῷ Ἄδῃ καὶ τῇ Περσεφόνῃ ἐπὶ τῇ σκληρᾷ ταύτῃ ἀμελείᾳ, κατώρθωσε νὰ ἐπαινίδη ἐπὶ τινα καιρὸν τὸ φῶς, οὐδ' ἤθελεν ἐπιστρέψῃ πάλιν, ἂν δὲν ἠναγκάζετο νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν βίαν τοῦ Ἑρμοῦ.

Διάφοροι μυθολόγοι ὡς ὁ Hartung, ὁ Preller, ὁ Decharme, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πόλις τῆς Κορίνθου ἔτρεφεν ἰδιαίτεραν λατρείαν εἰς τὰς θεότητες τῆς θαλάσσης τῆς διαβρεχούσης ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τὸν ἰσθμὸν παρ' ὃν αὕτη κεῖται, εικάζουσιν ἐν τῷ Σισύφῳ θεὸν τινα τῶν κυμάτων. ὁ Preller δ' ἰδίως φρονεῖ ὅτι ἡ ποινὴ εἰς ἣν ὁ ἦρωας τυγχάνει αἰωνίως καταδεδικασμένος, ὑποδηλοῖ τὴν εἰκόνα τῆς μαινομένης θαλάσσης, ἥς τὰ κύματα ἀνυψοῦνται τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ ἀνορθούμενα.

Εἶναι πιθανὸν ὅτι τοιαύτη τις ἐρμηνεία ἐδόθη μόνον διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ Σίσυφος ὑπῆρξε πατὴρ τοῦ Γλαύκου ἐναλίου θεοῦ· ἡμεῖς ὁμοῦς δισταζόμεν νὰ παραδεχθῶμεν αὐτήν. Ἐπισκοπούμενων ἀπλῶς ἀμφοτέρων τῶν φυσικῶν τούτων φαινομένων, παρατηρεῖται πράγματι ποιὰ τις ὁμοιότης μεταξὺ τοῦ πρὸς τὰ ἄνω κυλιόμενου λίθου τοῦ μεθ' ὀρμῆς ἐπαναπίπτοντος ἐπὶ τοῦ πεδίου καὶ τῶν συνωθουμένων κυμάτων, ἅτινα κατόπιν πλαταγίζουσιν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς. Οὐχ ἦττον ὁμοῦς ἐν τῇ συγκρίσει ταύτῃ διεκφεύγει ἡ ἐσωτάτη ἐννοία τοῦ μύθου, ὁ λόγος τῆς τηλικαύτης ποινῆς τῆς ἐπιβληθείσης ὑπὸ τοῦ χολωθέντος θεοῦ, πρὸς τούτοις δὲ ἀμελεῖται ἡ διαφορὰ τῶν δύο κινήσεων.

Τῷ Foresti ἐξ ἐναντίας φαίνεται εὐφυστέρᾳ καὶ μᾶλλον πιθανῇ ἡ γνώμη τοῦ Cox² ἀπεκδεχομένου τὸν Σίσυφον ὡς ἠλιακὸν τινα ἦρωα καὶ ἀναγνωρίζοντος ἐν τῷ λίθῳ, ὃν οὗτος εἶναι ἠναγκασμένος ν' ἀναβιβάσῃ μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐξ ἧς πάλιν ἐπαναπίπτει, τὴν εἰκόνα τοῦ ἡλίου, ὅστις ἀνυψοῦται μέχρι τοῦ ζενίθ, ἐξ οὗ ταχύτατα κατέρχεται καὶ δύνει τὴν ἐσπέραν.

Ἀλλ' ὁμοῦς καὶ ἡ ὑπόθεσις αὕτη φαίνεται ἀπορριπτέα, καθ' ὅσον οὐδεμία ὑπάρχει χρόνου διαφορὰ εἰς τὴν ἀνοδὸν καὶ κάθοδον τοῦ ἡλίου, ὥστε καὶ οὐδεμία διαφορὰ κινήσεως ὑπάρχει, ἐνῶ, ἐπαναλαμβάνω, ἐν τῇ ποινῇ τοῦ Σισύφου βλέπομεν ἀκριβῶς διακεκριμένα τὰ στοιχεῖα τῆς κινήσεως,

¹ Φερεκύδου Σχολ. εἰς Ὅμηρ. Ἰλ. Ζ, 153.

² The Myth. of the Ar. Nat. σ. 185, 262.

ἀπερ προσελκύουσι πάραυτα τὴν προσοχὴν καὶ ἄτινα πρωτίστως ὀφειλο-
μεν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅπως ἐξακριβώσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ ὄλου.

Ἐπάρχει ἐν τῇ φύσει ὑψίστη δύναμις τὰ πάντα τολμῶσα καὶ τὰ
πάντα νικῶσα. Αὕτη ἡ δύναμις ἦτο πεπροσωποιημένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων
ἐν τῷ Διὶ ὑπάτω, ὑψίστω. Πάντες προσεκύνουν καὶ ἐλάτρευον αὐτόν,
προσφέροντες θυσίας καὶ ἐξίλασμούς. Οὐαὶ τῷ ἀποτολμῶντι νὰ ἐξανα-
στῆ κατ' αὐτοῦ ἢ ν' ἀθετήσῃ τὰς βουλὰς αὐτοῦ. Μάτην ἀπεπειράθησαν
νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Τυφὼν καὶ ὁ Καπανεύς, ἀμφοτέροι
συνετρίβησαν βληθέντες ὑπὸ τοῦ κερανοῦ τοῦ χολωθέντος μαιμάκτου θεοῦ.

Ἐτι ὀδυνηρότερα ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦς Προμηθέως ἀποτολμήσαντος
ν' ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸ πῦρ τοῦ περιλάμπρου φωτὸς καὶ νὰ
κομίσῃ τοῖς ἀνθρώποις τηλικούτον θησαυρόν. Ἀπηνῆς γύψ καταβιθρώ-
σκει τὸ ἦπαρ τοῦ ἀτυχοῦς δεσμώτου ἐπὶ τῶν ἀξένων βράχων τοῦ
Καυκάσου. Καὶ ὁ Σίσυφος ὑφίσταται ἐν τῷ Ἄδῃ ποινήν σκληροτάτην
ἕνεκα τῆς ἀκριτομυθίας αὐτοῦ ἐπὶ βλάβῃ τῆς θεότητος. Τοιουτοτρόπως
ὁ παντοδύναμος θεὸς ἐξέρχεται τροπαιοῦχος κατὰ τοὺς μετὰ τῶν ἀνθρώ-
πων ἀγῶνας. Συγχρόνως ὁμως ὁ τιμωρὸς οὗτος θεὸς θριαμβεύων δεινὴν
ὑφίσταται ἀφ' ἑτέρου ζημίαν διὰ τῆς ἀπωλείας μέρους τῆς ἐξουσίας καὶ
τοῦ μεγαλείου εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ ἐξ ἑναντίας ὁ ἀντιμε-
τωπιζων τὴν μῆνιν αὐτοῦ καὶ θυσιαζόμενος ἥρωος καθίσταται πρόξενος
παρὰ τοῖς θνητοῖς ὑπερόχων εὐεργετημάτων, ὁσάκις ἀποφεύγων νὰ περι-
φρονήσῃ ὑπεροπτικῶς πᾶσαν σύνεσιν, ὡς ὁ Τυφὼν καὶ ὁ Καπανεύς, δρᾷ
περιεσκεμμένως καὶ ἀπὸ χρηστοῦ συνειδότητος. Οὐδὲ δύνανται τοιαῦτα
χρησταὶ ἐνέργειαι ν' ἀποβῶσι φροῦδαί, τούναντίον μάλιστα θ' ἀποτελέ-
σωσι τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς ἀληθείας καὶ πρὸς θρίαμβον
τῆς προόδου, ἣν ἕτεροι μᾶλλον εὐτυχεῖς θέλουσιν περιαγάγει, ἑναντίον
πάσης ἀντιδρώσης δυνάμεως, εἰς πλήρη τελειότητα. Αὐτὸ τοῦτο συμβαί-
νει καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον ἥρωα προσπαθοῦντα διὰ τῆς περινοίας αὐτοῦ νὰ
ματαιώσῃ τὴν αὐθαίρετον βίαν. Τῶντι τὸ ὄνομα Σίσυφος ὑποδεικνύει
σοφὸν ἐκ τοῦ θέματος σοφός, ἐξ οὗ Σί-σοφος¹ (πρὸ βλ. σέσυφος· πανοῦρ-
γος, παρὰ Ἡσυχίῳ), καθ' ὃν τρόπον τὸ Προμηθεὺς ἐκ τῆς ρίζης *μηθ*,
μηθ, προσέλαβεν ἠθικὴν ἔννοιαν ὑποδηλοῦσαν τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν
ταραχὴν τοῦ διαλογιζομένου νοῦ. Πλὴν τούτου ὁ Σίσυφος κέκτηται

¹ Ὁ τύπος σί-σοφος ἔχει ἀναδίπλωσιν τῆς πρώτης συλλαβῆς τοῦ θέματος καὶ
ἀνομοίωσιν τοῦ φωνήεντος. (Σ. Σ.)

ἀφθονίαν συμβουλῶν ποικίλων. Ὁ Ἡσίοδος τὸν ἀποκαλεῖ *Διολομήτην*¹
καὶ ὡς τοιοῦτος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συνδυάζεται μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς²,
ἥρωος διαβολῆτος ἐπὶ φρονήσει καὶ πανουργίᾳ ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ.
Ἄλλ' ὡσπερ εἰς τὸν Ὀδυσσεῖα, ἀνυψωθέντα διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ Ἰλίου
εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς ἰσχύος, καθίσταται ἄγονος πᾶσα
τέχνη καὶ πανουργία καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ριπτάζεται ἀπανταχοῦ ὑπὸ
τῆς τύχης, διότι προσέβαλε θεὸν τινα, τοιουτοτρόπως εἰς μάτην ὁ Σί-
συφος «κέρδιοςτος γένει' ἀνδρῶν» τὰ κωλύματα τὰ φυόμενα ἐκ τῆς κακο-
βουλίας, τῆς αἰσχροτήτος καὶ τῆς χαμερπειίας παραλύουσι τὴν ἄλλως
τε ἀδύνατον φύσιν τῶν ἀνθρώπων· ἡ θεότης ἡ ἀπεικονιζομένη ἐν τοῖς
κωλύμασι τούτοις καταδικάζει αὐτόν εἰς θάνατον καὶ ἄνευ οὐδενὸς
οἴκτου πρὸς ἐκεῖνον ὅστις τοσοῦτον ἐπέδειξεν οἴκτον εἰς τοὺς ἄλλους³,
ἐπιβάλλει αὐτῷ ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ χαλεπὴν καὶ ἀπηνεστάτην ποινήν, διότι
αἰσθάνεται ὅτι ἡ νίκη δὲν ὑπῆρξε τελεία, καθ' ὅσον ἡ ἀλήθεια ἣς ὁ
Σίσυφος τυγχάνει κομιστῆς ἐξέχυσε τὸ φῶς αὐτῆς καὶ μάλιστα ἠθικῶς
ἔθριάμβευσεν.

Ἡ ποινή τοῦ Σισύφου ἀπεικονίζει τὰ διάφορα στάδια τοῦ διεξαγο-
μένου ἀγῶνος, τὰς διαφόρους ἀποπειράς ἄς τῷ ὑπαγορευεῖ ἢ προνοητικῇ
αὐτοῦ φρόνησιν ἵνα τύχῃ τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ ἀπει-
κόνισις τῆς ὀδυνηρᾶς ἐρεύνης τῆς ἀληθείας ἐκ μέρους τοῦ σοφοῦ, ἣν
οὐδὲν κώλυμα δύναται ν' ἀναχαιτίσῃ. Ὁ ὄγκος ὁ ὠθούμενος πρὸς τὴν
κορυφὴν τοῦ ὄρους ἀπεικονίζει τὰς συνεχεῖς προσπάθειάς τὰς τολμηρὰς
καὶ ἐμπαθεῖς πρὸς κτήσιν τῆς γνώσεως, ἣν ἐπιποθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀμέρι-
στον καὶ τελειάν.

Ἡ ἱστορία διδάσκει, πόσοι κατεστράφησαν φθάσαντες εἰς τὴν κτήσιν
τῆς ἀληθείας ἢ καὶ μόνον διδόντες αὐτὴν μακρόθεν.

Τὸ ἀμάρτημα συνίσταται κατὰ τὸν μῦθον ἐν αὐτῇ τῇ ζητήσει τῆς
ἀληθείας· διότι ἑαυτὸν βλάπτει ὅστις διὰ μέσου τοῦ σκότους τῆς ἀμα-
θίας προσπαθεῖ νὰ καταλάβῃ δεσπόζουσαν θέσιν.

(Κατὰ τὸ ἰταλικὸν τοῦ Salvatore Rossi ἐκ τῆς Riv. di Storia antica).

¹ Ἀπόσπ. 32.

² Βλ. κυρίως Σοφ Φιλοκτ 117, ἔνθα ὁ Ὀδυσσεὺς καλεῖται υἱὸς τοῦ Σισύφου.

³ Ὁ μῦθος διηγείται ὅτι ὁ Σίσυφος ἔθαψε τὸν Μελικέρτην υἱὸν τοῦ Ἀθάμαν-
τος καὶ παρέσχε συγγνώμην εἰς τὸν Αὐτόλυκον καίπερ ἀποδείξας αὐτὸν ληστήν.

ΠΕΡΙ ΔΙΣΚΟΒΟΛΙΑΣ ΠΡΟΤΑΣΙΣ

Πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Συνδέσμου
τῶν Ἑλληνικῶν Ἀθλητικῶν καὶ Γυμναστικῶν Σωματείων.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἄπαντες οἱ Ἕλληνες γυμναστικοὶ βαρέως φέρουσι τὴν τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικοῦ ἀγωνίσματος τῆς δισκοβολίας διαφορὰν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο τοῦτο χρησιμοποιοῦντες μέχρι πρό τινων ἔτι ἐτῶν, παρέλαβον αὐτὸ παρὰ τῶν Ἑλλήνων δισκοβόλων τῶν λαθόντων μέρος εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις τελεσθέντας νεωτέρους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καὶ μετέβαλον ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀδύνατος σχεδὸν καθίσταται ἡ ἀναγνώρισις τοῦ σπανίας πλαστικότητος, χάριτος, τέχνης καὶ βώμης τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου ἀγωνίσματος.

Εἰσαγαγόντες δ' οἱ Εὐρωπαῖοι τὴν δισκοβολίαν ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἀγῶσιν αὐτῶν καθιέρωσαν, ὡς μὴ ὤφειλε, κανόνας καὶ νόμους. οὐς οὐδέποτε ἐφάντασθησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, τὸ δὲ χεῖριστον, ἠναγκάσθημεν καὶ ἡμεῖς νὰ ὑποκύψωμεν εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ παραδεχθῶμεν τρόπον τοῦ δισκεύειν οὐδὲν ἄλλο ἀρμόζοντα εἰς ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ τρόπος δ' οὗτος οὐχὶ μόνον ἀσχημος καὶ ἀχαρις, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς παρισταμένους θεατὰς εἶναι.

Φρονοῦντες λοιπόν, κ. Πρόεδρε, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡμῖν τὸ καθήκον, ὅπως παντὶ σθένει ἀντεπεξέλθωμεν κατὰ τῆς παραποιήσεως ταύτης τοῦ ἐξόχου ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν πατρίου τούτου ἀγωνίσματος, οὐ τὴν εἰκόνα ζωντανήν, οὕτως εἰπεῖν, περιέσωσε μέχρις ἡμῶν ἡ γλυφίς τοῦ Μύρωνος διὰ τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ δισκοβόλου, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως φέρητε τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν τῷ συμβουλίῳ τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλληνικῶν Ἀθλητικῶν καὶ Γυμναστικῶν Σωματείων, ἵνα συσχεψάμενοι ἀποφασί-

σητε, ὅπως διὰ καταλλήλου καὶ συντόνου ἐνεργείας παρὰ τῆς Διεθνεῖς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων γίνῃ δεκτὸς καὶ καθιερωθῆ ὁ ἀληθὴς τρόπος τῆς ἀρχαίας δισκοβολίας εἰς τοὺς Διεθνεῖς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας ὡς ἰδιαιτέρον ἀγωνίσμα ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ἑλληνικὴ δισκοβολία», τοῦ νεωτέρου εὐρωπαϊκοῦ τρόπου λαμβάνοντος οἰονδήποτε ἄλλο ὄνομα ἢ θέλῃ δώσει αὐτῷ, καθ' ὅσον πᾶν ἄλλο ἢ ἑλληνικὴ δισκοβολία δύναται νὰ ὀνομασθῆ οὗτος.

Ἐκ τῆς ἐπισταμένης δὲ μελέτης τῆς ΚΔ' εἰκόνας Φιλοστράτου τοῦ πρεσβυτέρου, ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ F. Jacobs μεθ' ὑπομνήματος αὐτοῦ καὶ ἀρχαιολογικῶν παρατηρήσεων τοῦ F. T. Welcker γενομένη ἐκδόσει (Philost. et Calist., edit. Jacobs, ἐν σελ. 351, 352 καὶ 353), καὶ τῆς παρὰ Λουκιανῷ ἐν τῷ Φιλοψευδεῖ (κεφ. 18) περιγραφῆς τοῦ δισκοβόλου τοῦ Μύρωνος, προσέτι δ' ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν ἀρχαίων τούτων χωρίων πρὸς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Μύρωνος καὶ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 7412 χαλκοῦ εἰδωλίου δισκοβόλου, τοῦ εὑρισκομένου ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 139 ἐρμαρίῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ «Ἔργα διαφόρων τόπων», ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν χαλκῶν, ἐπέισθημεν, ὅτι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς τρόπος τοῦ δισκεύειν ἦτο ὁ ἐξῆς.

1ον Βαλβίς.

Περὶ τῆς βαλβίδος ὠρισμένως καὶ σαφῶς πειθόμεθα ἐκ τῆς ῥηθείσης εἰκόνας τοῦ Φιλοστράτου, ὅτι αὕτη ἦτο μικρὸν ὕψωμα γῆς, ἐφ' οὗ εὐρυχώρως ἠδύνατο νὰ ἴσταται ὁ δισκεύων, «βαλβίς διακέχωσται μικρὰ ἀποχωρῶσα ἐνὶ ἐστῶτι», κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὸ ἐμβαδὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβαίῃ τὰ 80 τετραγωνικὰ ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, τὸ δὲ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ὕψος αὐτῆς τὰ 6—8 ἑκατοστὰ¹.

2ον Τρόπος τοῦ δισκεύειν.

Τὸν τρόπον τοῦ δισκεύειν πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν θὰ διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς χρόνους ἢ θέσεις.

Α' Ὁ δισκοβόλος ἀνερχόμενος ἐπὶ τῆς βαλβίδος ἴστατο ἐπ' αὐτῆς ὄρθιος, ἔχων τὰ κάτω ἄκρα διστωτὰ καὶ τεταμένα, καὶ τὸν δεξιὸν

¹ Κατὰ τὸν F. Jacobs, παρ' Ἡσυχίῳ αἱ λέξεις βαλβίς καὶ βουνὸς ἀφορῶσιν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

πόδα προβεβλημένον ὀλίγον ἔμπροσθεν τοῦ ἀριστεροῦ κατὰ τὴν φυσικὴν λοξὴν πρὸς τὰ ἔξω διεύθυνσιν τοῦ ἄκρου ποδός, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα τηρῶν εὐθυτενές. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐκράτει τὸν δίσκον δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, καὶ διὰ μὲν τῶν τελευταίων φαλάγγων τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς, οἵτινες ἀφίσταντο ἀλλήλων, περιέβαλλε τὸ χεῖλος τῆς περιφερείας τοῦ δίσκου, δι' ὀλοκλήρου δὲ τῆς παλαμικῆς ἐπιφανείας τῆς ἀριστερᾶς, ἐφαρμοζομένης ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἐπιφανείας τοῦ δίσκου, ὑπεβοήθει τὴν λαβὴν ταύτην τῆς δεξιᾶς. Οὕτω δὲ κατέχων τὸν δίσκον ὁ δισκοβόλος ἐτήρει αὐτὸν ὑψηλά, ὀλίγον ἔμπροσθεν καὶ ἄνωθεν τοῦ μετώπου αὐτοῦ, ἔχων τὰ ἀντιβράχια κεκαμμένα ἐπὶ τοὺς βραχίονας, τοὺς δὲ ἀγκῶνας ἀπέχοντας ἀλλήλων ὅσον τὸ πλάτος τῶν ὤμων. Διὰ τῆς οὕτω δὲ σχηματιζομένης γωνίας, ἥς κορυφὴ μὲν εἶναι ὁ πρὸς τὰ ἄνω δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν κρατούμενος δίσκος, πλευραὶ δὲ τὰ δύο ἀντιβράχια, δύναται ὁ ἔμπροσθεν τοῦ δισκοβόλου ἰστάμενος νὰ βλέπῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. (Πρβλ. Εἰδῶλ. χαλκοῦν ὑπ' ἀριθ. 7412. Ἄρχ. Μουσ. Ἀθην. Αἴθουσα χαλκῶν. Ἐρμάριον «Ἔργα διαφόρων τόπων» ἀριθ. 139 καὶ «Τὸ δὲ σχῆμα τοῦ δίσκου ἀνέχοντος» ἐν Φιλ. ἐκδ. Jacobs, σελ. 351, 352, 353).

Β' Ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω θέσεως ὁ δισκοβόλος ἔκαμπτε τὸν κορμὸν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἔμπρός, τὴν δὲ κάμψιν τοῦ κορμοῦ παρηκολούθει καὶ ἡ κεφαλὴ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ δύνηται ὁ δισκεύων νὰ βλέπῃ τὴν δεξιάν αὐτοῦ πλευρὰν («ἐξᾠλάξαντα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ δεξιᾷ χρῆ κερτοῦσθαι τοσοῦτον ὅσον ὑποβλέψαι τὰ πλευρὰ» Φιλ. ἐκδ. Jacobs, «φῆς τὸν ἐπικεκυφῶτα κατὰ τὸ σχῆμα τῆς ἀφέσεως, ἀπεστραμμένον εἰς δισκοφόρον (χεῖρα)» Λουκ. ἐν Φιλοψευ.). (Ἀνδριάς Μύρωνος)¹. Ταυτοχρόνως δ' ἡ μὲν δεξιὰ δισκοφόρος χεὶρ ἐφέρετο πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἄνω, ἡ δὲ ἀριστερὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος, ὅπερ ἐκάμπτετο ἐλαφρῶς («ἠρέμα ὀκλάζοντα τῷ ἐτέρῳ» Λουκ. ἐν Φιλοψευ.). (Ἀνδριάς Μύρωνος). Τὸ δὲ ἀριστερὸν σκέλος, ὅπερ ἀρχῆθην εὐρίσκετο ὀπισθεν τοῦ δεξιοῦ, ἐκάμπτετο καὶ τοῦτο ἐλαφρῶς, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς βαλβίδος διὰ τῶν δακτύλων τοῦ ποδός («καὶ κουφίζουσα θάτερον τῶν σκελοῖν» Φιλ. ἐκδ.

¹ Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ F. Welcker ἐκφερομένην γνώμην ἐν τῇ τοῦ F. Jacobs εἰρημένη ἐκδόσει τοῦ Φιλοστράτου, ἡ ἀληθὴς στάσις τοῦ δισκοβόλου καταδεικνύεται ἐν τῷ ἀντιτύπῳ τῷ ὑπάρχοντι ἐν τῷ μεγάρῳ τῶν Μαξιμίων (Massimi) ἐν Ῥώμῃ, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ Βατικανῷ ἀνδριάντι, οὗ ἡ ἀποκοπεῖσα κεφαλὴ κακῶς προσηρμόσθη.

Jacobs). (Ἀνδριάς Μύρωνος). Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὀλοκλήρον τὸ βάρος τοῦ σώματος φέρεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος στήριξις τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ ἡ πρὸς τὰ ὀπίσω στήριξις τοῦ ἀριστεροῦ ποδός σκοποῦσιν ὡς ἀληθῶς τὴν στερέωσιν ἐκατέρωθεν τοῦ δεξιοῦ σκέλους, ὅπερ φέρει ὀλοκλήρον τὸ βάρος τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἐξασφάλισιν οὕτω τῆς εὐσταθείας τῆς θέσεως ταύτης τοῦ δισκεύοντος. (Ἀνδριάς Μύρωνος).

Γ' Ἀπὸ τῆς δευτέρας ταύτης θέσεως, ὁ δισκεύων συγκεντρῶν ἀπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις καὶ οἶονεῖ ἐπερείδων τὴν δεξιάν χεῖρα ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ σώματος («προσεμβάλλοντα τοῖς δεξιῶσι πᾶσι» Φιλ. ἐκδ. Jacobs), ὄρθου ἀποτόμως καὶ βιαίως τὸν κορμὸν αὐτοῦ («εἰοκότα ξυναναστησομένῳ μετὰ τῆς βολῆς» Λουκ. ἐν Φιλοψευ.), φέρων μετὰ ῥώμης τὴν δισκοφόρον χεῖρα ἐκτῶν ὀπίσω καὶ ἄνω πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἄνω («καὶ ῥίπτειν οἶον ἀνιμῶντα» Φιλ. ἐκδ. Jacobs) καὶ βάλλων οὕτω τὸν δίσκον πρὸς τὰ ἄνω καὶ πόρρω. Κατὰ τὸν χρόνον δὲ τοῦτον τὸ πρὸς τὰ ὀπίσω εὐρισκόμενον καὶ κούφως ἐπὶ τῆς βαλβίδος, διὰ τῶν δακτύλων μόνων, στηριζόμενον ἀριστερὸν σκέλος συνώδευε τὴν πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἄνω κίνησιν τῆς δεξιᾶς χειρὸς («ὁ χρῆ συναναπάλλεσθαι καὶ συμπορεύεσθαι τῇ δεξιᾷ» Φιλ. ἐκδ. Jacobs).

3ον Λαβὴ τοῦ δίσκου.

Ἡ λαβὴ τοῦ δίσκου καταδείκνυται σαφῶς καὶ ὠρισμένως ἐν τῷ ἀνωτέρω ἀναφερομένῳ χαλκῷ εἰδωλίῳ, ὡς καὶ ἐν δισκοφόρῳ δεξιῷ ἄνω ἄκρῳ, φέροντι ἀριθ. 6758 καὶ εὐρισκομένῳ ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν χαλκῶν, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 162 ἐρμαρίῳ.

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν, ὅτι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται, ἂν ὁ δισκεύων παρέμενεν ἐπὶ τῆς βαλβίδος ἢ ἐπὶ τῆς ἐκτὸς αὐτῆς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς βολῆς, οὐδεὶς δὲ ἀπολύτως ὑπάρχει λόγος ὅπως ἐπιβληθῇ τοιοῦτός τις νόμος, ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀφεθῇ ἐντελεῶς εἰς τὴν βούλησιν καὶ τὴν τέχνην τοῦ δισκεύοντος.

Προσθέτομεν δ' ὅτι, κατὰ τὸν ἀνωτέρω περιγραφόμενον τρόπον τῆς δισκοβολίας, ὁ δισκεύων δύναται νὰ συγκεντρώσῃ μεγάλαν δυνάμειν, ὅπως ῥίψῃ μακρὰν τὸν δίσκον, διότι δι' αὐτοῦ τίθεται ἐν ἐνεργείᾳ πλεῖστον μέρος τῶν μυῶν τοῦ σώματος κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἰσχυροτάτων ῥαχιδῶν μυῶν βιαίαν ὄρθωσιν τοῦ κορμοῦ, συντελοῦσαν εἰς τὴν μετὰ

μεγαλυτέρας ὀρμῆς πρὸς τὰ πρόσω προσαγωγὴν τῆς δισκοφόρου χειρὸς, κατὰ τὴν ῥωμαλέαν κίνησιν τῆς εἰρημένης χειρὸς καὶ κατὰ τὴν ἀπότομον ἔκτασιν τοῦ δεξιοῦ κάτω ἄκρου.

Τὸν τοιοῦτον λοιπὸν τρόπον τοῦ δισκεύειν, καθ' ὃ πάτριον καὶ ἐκτάκτως πλαστικὸν καὶ χαρίεντα, ἀπαιτοῦντα δὲ ῥώμην καὶ τέχνην οὐ τὰς τυχοῦσας, προτείνομεν ἐκ μέρους τοῦ Πανελληνίου Γυμναστικοῦ Συλλόγου, ὅπως ὁ Σύνδεσμος ἐπιβάλη εἰς τὰ μετέχοντα αὐτοῦ σωματεῖα, καθιερῶν αὐτὸν εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου τελουμένους ἀγῶνας, ἵνα οὕτως οἱ νέοι ἀναγκασθῶσι νὰ ἀσκῶνται ὡς δεῖ εἰς ἀγώνισμα, ὅπερ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο οἱ προπάτορες ἡμῶν, καὶ εἰς ὃ δικαίως ἰδίαν ὄλωσ ἔτρεφον στοργὴν καὶ ἀγάπην.

Πεποιθότες, κ. Πρόεδρε, ὅτι σπουδαίως καὶ συντόνως θέλετε μερμνήσει περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Νοεμβρίου 1901.

Διατελοῦμεν μετὰ μεγίστης ἐπολήψεως

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΜΑΥΡΑΚΗΣ

Ἰατρός καὶ ἑφορός τοῦ Πανελλην. Γυμναστ. Συλλόγου.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ

ἐν τῇ μελέτῃ «*Ἡ παιδεύσις ἡμῶν κατὰ τὸν 19^{ον} αἰῶνα*».

1) Ἐν τῇ σελ. 411 τοῦ τελευταίου στίχου τὸ σφρονοῦντας διορθ. συμφρονοῦντας· 2) ἐν τῇ σελ. 414 τοῦ τελευταίου στίχου τὸ γυμναστικὴν διορθ. γυμνασιακὴν· 3) ἐν τῇ σελ. 416 τὴν χρονολογίαν 1866 διορθ. 1886· 4) ἐν τῇ σελ. 423 τὸ ἱκανοὺς ἀπαιδευτούς διορθ. ἱκανοὺς εὐπαιδευτούς· 5) ἐν τῇ σελ. 430 ἐν τῷ 15^ῳ στίχῳ ἀντὶ λόγους διορθ. λόγοι.

Ἐν Πέτραι τῇ 29 Ὀκτωβρίου 1901.

Α. Χρησιδης

Ο ΚΛΕΦΤΗΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Ἐλίγα σχετικῶς ἔχουσι γραφῇ περὶ τοῦ πρωτοκλέφτου καὶ ἀρματωλοῦ Ζαχαριᾶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ὀρισμένα ἀνέκδοτα — καὶ εἶναι ὁ βίος του ὁμολογουμένως πλήρους ἀνεκδοτικῶν ἐπεισοδίων — ἐπαναλαμβάνονται ὑπὸ τῶν μελετώντων τὴν παράδοξον καὶ σκοτεινὴν ὄσφ καὶ ἔνδοξον ἱστορίαν τῶν ἀρματωλικῶν λεγομένων χρόνων.

Ὁ πρωτοσύγκελλος καὶ ἱστοριογράφος Ἀμβρόσιος Φραντζῆς διασφίξει ἱκανὰς περὶ αὐτοῦ πληροφορίες.

Ἐπίσης καὶ περιηγητὰ μετὰ θαυμασμῶ ὁμιλοῦσι περὶ αὐτοῦ. Ὁ περιηγητῆς δὲ Bartholdy πρὸς τοῖς ἄλλοις σημειοῖ, ὅτι ἦτο κάτοχος ὁ Ζαχαριᾶς καὶ τῆς μυστηριώδους δυνάμεως τῆς ὀστεομαντίας. Ἀτυχῶς δὲν εἶχε τὴν πρόνοιαν νὰ φάγη ἀρὴν ψητῶν πρὶν ἐπισκεφθῆ τῷ 1802 τὸν κουμπάρον του Κουκέαν, ὅστις τὸν ἐδολοφόνησε.

Τὴν ἐκτενεστέραν καὶ ἐμβριθεστέραν μελέτην περὶ τοῦ Ζαχαριᾶ ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Γ. Κ. Χούμης ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ἡμερολογίῳ τῆς Σύρου (1870), μὴ σημειῶν ἀτυχῶς πόθεν ἠρύσθη τὰς σχετικὰς πληροφορίες, αἵτινες φέρουσι πᾶσαι τὸν τύπον τῆς παραδόσεως.

Εὐτυχῶς περιεσώθη πολῦτιμον χειρόγραφον, περιέχον περιλήψεις ἐπιστολῶν καὶ πληροφορίας φερούσας τὸν τύπον τῆς ἐπισήμου προελεύσεως καὶ γνησιότητος, ἀναμειγμένας μετ' ἁσμάτων δημοτικῶν σχετικῶν. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, ὅπερ ἐκδίδομεν σήμερον, κατατεταγμένον ἐν τῷ φακέλῳ 2133 τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθν. Βιβλιοθήκης ὑπὸ τὸν ἀριθ. 5062, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν:

«*Βίος τοῦ Ζαχαριᾶ*»

καὶ ὑπ' αὐτὴν τὸ ἐξῆς παράδοξον ἐπεξηγηματικὸν σημείωμα·

«*Κατὰ τὰ ἀντίγραφα τῆς ἀλληλογραφίας του, σωθείσης παρὰ τοῦ υἱοῦ του Σωτήρη Ζαχαροπούλου, ἐκ τῶν πρωτοτύπων, τὰ ὁποῖα παρέδωκε τοῦ Καποδίστρια, ὁ ὁποῖος τὰ ἔδωσε τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου, ὅστις καὶ τὰ οἰκειοποιήθη, οἱ δὲ κληρονόμοι τὰ θεωροῦν κλοπιμαῖα.*»

Ἐν τῷ προτελευταίῳ φύλλῳ τὸ χειρόγραφον περιέχει «*κατάλογον τῶν συντροφῶν τοῦ Ζαχαριᾶ καὶ Καπειανῶν Μωρέως καὶ Μάνης καὶ τινῶν τῆς Ροῦμέλης*». Καὶ μετ' αὐτὰ ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἐν ἀρχῇ σημείωμα περὶ τῆς παραδόσεως τῶν ἐγγράφων τῷ Καποδίστρῳ, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ἐν αὐτῷ σημειοῦται ὅτι τὰ παρέδωκαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ζαχαριᾶ Σωτήρης καὶ Θεόδωρος.

Ὁ Φωτάκος (Χρυσανθόπουλος) ἐν τοῖς Βίοις τῶν Πελοποννησίων ἀνδρῶν

σημείοι ότι υιοί του Ζαχαριᾶ ἦσαν οἱ «Θεοδώρης Ἀνδρέας καὶ Σωτήρος Ζαχαρόπουλοι, καπεταναῖοι Μιστρά».

Τὸ χειρόγραφον ὅμως περατοῦται διὰ τοῦ ἐξῆς σημειώματος: «Ὁ Ζαχαριᾶς ὑπανδρεύθη πρῶτον γάμον τὴν Παγώνα ἐκ Λόγκαστρας μετὰ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε 4 ἄρρενα καὶ δύο κοράσια· α' Ἀναγνώστην ἢ Παναγιώτην Ζαχαριᾶν, β' Πιέρον, γ' τὸν Θεόδωρον, δ' τὸν Γεώργιον. α' Αἰκατερίνην, β' τὴν Ἀγγελίνα τὴν ὁποίαν ἐνουμφεύθη ὁ Νικηταρᾶς Σταματελόπουλος ἀποκτήσας ἕνα υἱὸν Ἰωάννην καὶ μίαν κόρην Ῥηγκίνα».

«Εἰς δεῦτερον γάμον (ὁ Ζαχαριᾶς) ἐνουμφεύθη τὴν Φλωροῦ ἐκ Μπαρμπίτσας, μετὰ τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε τὸν Θεόδωρον καὶ Σωτήριον Ζαχαροπούλους, οἱ ὅποιοι ὅταν ἐκατεστράφησαν οἱ Κολοκοτρωναῖοι καὶ λοιποὶ ἄρματολοι, μετέβησαν εἰς τὴν Ἐπτάνησον καὶ ἔμειναν καὶ ἔλαβαν ὑπηρεσίαν βωσικὴν, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν, κατὰ τὸ 1813 ἀνεχώρησαν εἰς Σμύρνην ὅπου ἀπεκατεστάθησαν, καὶ ὁ Σωτήριος ὑπανδρεύθη ἐκεῖ, καὶ κατὰ τὸ 1821 ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔλαβε τὰ ὄπλα κατὰ τῆς τουρκικῆς δυναστείας».

Ἦδη δημοσιεῦομεν τὸ χειρόγραφον ὡς ἔχει, οὐδεμίαν ἐπενεγκόντες μεταβολὴν, οὐδὲ τὰ δημοτικὰ ἄσματα συμπληρώσαντες, μόνον δὲ ἐκ τῶν ἀνορθογραφικῶν τὰς λυπούσας καθ' ὑπερβολὴν τὴν ὄρασιν διορθώσαντες.

Δ. Γ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

«Βίος τοῦ Ζαχαριᾶ».

1 «Εἰς τὰ 1759 ἐγεννήθη ὁ Ζαχαριᾶς Μπαρμπιτζότης, εἰς τὰ 1776 ἐσκοτώσαν οἱ Σπαχίδες τὸν ἀδελφόν του Παντελῆν· ὁ Ζαχαριᾶς ἦτον χρόνων 17, ἄρματοῦ καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Λογκάστρα (χωρίον)· εὗρηκε τὸν καπετὰν Μαντζάρη, ὅστις ἦτον Ζορμπᾶς ἀπὸ τὸ Βιλαέτη τῆς Τροπολιτζᾶς ἀπὸ τὸ χωρίον Πιαλή, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐχαίρετῆσε καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐσκοτώσαν τὸν ἀδελφόν του τὸν Παντελῆν καὶ ἦλθα μαζί σου διὰ νὰ σκοτόνω Τοῦρκους ὅλην μου τὴν ζωὴν, σὲ δέχομαι τοῦ εἶπεν, ἀλλὰ εἶσαι μικρὸς εἰς τὰ χρόνια· ψυχὴν μεγάλην ἔχω, καὶ ὁ Πόλεμος θὰ μὲ δεῖξη. Τότε ἦλθε πεζὸς εἰς τὸν Μαντζάρη καὶ τοῦ λέγει, οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν ἀπὸ τὸ Λοντάρη παγανιά, καὶ ζητοῦν τὸν καπετὰν Μαντζάρη, καὶ ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Μοναστήρι (ρόκίτζα)· ὁ Καπετάνιος ἔμιλησε, «τζακούση μοῖρας» τὸ ψωμί θὰ πᾶμε γιὰ τοὺς Τοῦρκους». Ἐφθασεν εἰς Ῥοκίτζα ὁ Καπετάν Μαντζάρης μετὰ τὸν Ζαχαριᾶ καὶ ἄρχησαν τὸν πόλεμον ἀπὸ τὸ πρῶν ἕως τὸ δεῖλι· ἐσκοτώθησαν Τοῦρκοι 27, ἀπὸ τοὺς χαϊνήδες 9· ὠρμησε ὁ Ζαχαριᾶς μετὰ τὸ σπαθὶ μετὰ ψηλὴν φωνὴν ἀπάνω τους, ὠρμησαν καὶ οἱ ἄλλοι Ζορμπᾶδες· ἐτζάκησαν οἱ Τοῦρκοι· Τοῦρκοι πετοῦνε τᾶρματα, πετάζανε ταῖς σάρκες καὶ ὅτι ἄλλα εἶχαν νὰ

γλητώσουν. Ἐκαμαν πλιάτσικα πολλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς σκοτωμένους· τὸ μοναστήρι, ἔκαμαν Χαράτζι. Οἱ συντρόφοι ἐγύρεψαν νὰ ἐβγάλουν ὄντα· λίκι ἀπὸ τὰ λάφυρα τὸν Ζαχαριᾶ, ποῦ ἔκαμε τὸ γιουρούση, ὁ Καπετάνιος ζήλεψε· τοῦ κακοφάνη τοῦ Ζαχαριᾶ καὶ τῶν συντρόφων καὶ χωρίζουν 60 νομάτοι καὶ πάνε μετὰ τὸν Ζαχαριᾶ καὶ τὸν ἐγνώρισαν Καπετάνιον. Ὁ Ζαχαριᾶς ἐδιόρισε τζακούση καὶ Παῖραχτάρη, ἔρραψε μπαϊράκι μετὰ σταυρόν, τὸ μπαϊράκι τὸ ἐπάνω μέρος κόκκινον, στὴ μέση ἄσπρον, στὸ κάτω μέρος μαῦρον, μετὰ γράμματα ὅπου ἔλεγαν ἢ αἷμα ἢ ἐλευθερία ἢ θάνατος, ἐπέρασε εἰς τὸ Βιλαέτη τοῦ Λονταργιοῦ εἰς τὸ χωρίον ἀπάνω Σάλετζι· τὸ εἶδαν οἱ Τοῦρκοι, ἔτρεξαν εἰς τὸ Λοντάρη, καὶ τρέχουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ κάτω Σάλετζι, στέλνουν ἕνα ῥαγιὰ νὰ ἴδου τὸν Χαϊνήδες, τί εἶναι αὐτοὶ ποῦ ἔχουν καὶ μπαϊράκι· ἐπῆγε ὁ Πρωτόγερος· τοὺς εἶπεν εἶναι ὁ Ζαχαριᾶς ὁ Μπαρμπιτζότης· τὸν στέλνουν ὀπίσω οἱ Τοῦρκοι ὀπίσω, νὰ τοὺς εἶπῃ νὰ χαλάσουν τὸ μπαϊράκι, καὶ νὰ κατέβῃ ὁ Τρανώτερος κάτω, τὸν θέλει νὰ παρησιασθῇ εἰς τὸν Ἰσοῦφαγα Ζαντέ, καὶ Βοῦβόντα καὶ Χαραντζᾶ τοῦ Λονταργιοῦ, εἴτε θὰ στείλω τὸν Ντζάνιο μπουλούμπασια νὰ τοὺς φέρῃ τὰ κεφάλια. Γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ· Ἰσοῦφαγα Ζαντέ καὶ Χαραντζᾶ τοῦ Λονταργιοῦ, παράγγειλες νάρθη ὁ τρανώτερος κάτω νὰ σὲ προσκυνήσωμε· ἐμεῖς δὲν ἤμασθε νυφάδες, σήκω ξεκουμπίσου τράβα χέρι μὴ μᾶς γίνεσαι γουμάρι, διότι ἐμένα δὲν με λένε Χαϊνῆ, με λένε Ζαχαριᾶ Μπαρμπιτζότη· εἶπες νὰ χαλάσωμε τὸ μπαϊράκι μας, αὐτὸ μέλλει νὰ χαλάσωμε τὰ κεφάλια σας τὰ τουρκικά, διότι ἔχει πολῦτιμον Σταυρόν καὶ γράφει ἢ αἷμα, ἢ ἐλευθερία, ἢ θάνατος· σοῦ λέγω τοῦτο, σὰν ἦσαι Ζαντὲς νὰ μοῦ στείλῃς 300 λουφέδες διὰ τὰ παλικάρια μου καὶ ῥίχτα στὸ Βιλαέτη σου, ὄχι καὶ δὲ μοῦ στείλῃς, θὰ βάλω σπαθὶ στὰ κεφάλια σας καὶ φωτζιὰ στὸν καζά σας καὶ στὰ τζηφιλιχια σας. Ἄκουσε τοὺς λόγους ὁ Ἰσοῦφαγας, ἐθυμώθη καὶ ἐκίνησεν ἀπάνω τους. Ἄρχησεν ὁ πόλεμος καὶ ἐβάσταξε ὅλην τὴν ἡμέραν· ἔκαμε γιουρούσι ὁ Τζίκος ἀπάνω στὸν Ζαχαριᾶ· ὠρμησε ὁ Ζαχαριᾶς μετὰ τὸ σπαθὶ εἰς τὸν Τζίκον καὶ τὸν ἔκοψε ἀνδρίως· φωνάζει ὁ Ζαχαριᾶς, ἀπάνω τους μπαϊραχτάρη μου, τοὺς ἐπήραμε τοὺς μουρτάτες, τοὺς ἐπήραμε· ἐτζάκισαν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐσκοτώθησαν Τοῦρκοι 70, Ῥωμαῖοι 22, οἱ Ζορμπᾶδες ἐπῆραν πλιάτσικα πολλὰ καὶ ἐτράβηξαν εἰς Ξεροβούνα καὶ ἔκαμαν τὸ χαράτζι· τότες ἦρθαν καὶ οἱ Νικολέοι, Ἀντώνιος καὶ Παναγιώτης καὶ ἐχάρησαν τὸν Ζαχαριᾶν διὰ τὸ ἰνάμη ποῦ ἔδωσεν, καὶ τοῦ ἔκαμαν ὄρκο, ὅτι θὰ ἦσαν μαζί του καὶ θὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ Μιστρά ὅτι χρειάζε-

ταί· ὁ Ζαχαριᾶς τοὺς εἶπε, ὅτι γρόσια δὲν θέλω ἐγώ, βόλια, μπαροῦτι, πέτρες, τζαρούγια, αὐτὰ θέλω καὶ τὰ πληρόνω, τὰ γρόσια καὶ τὸ ψωμί τὰ πέρνω μὲ τὸ σπαθί μου. Διέτριβε στὰ βουνὰ Ξεροβούνα χρόνους 2· διὰ τὴν ἀξιοτήτά του ἐβάλθησαν νὰ τὸν ἐπαντρέψουν οἱ Νικολαῖοι, νὰ τοῦ δώσουν μία συγγενισσά τους, ὀνομαζόμενη Παγώνα, τὸν ἐκατάφεραν καὶ ἐπανδρεύθη, τὴν ἐνουμφεύθη καὶ ἐπῆρε τὴν συγγενισσά τους καὶ ἐγέναν φίλοι στενοί.

2. Γράφει ὁ Ζαχαριᾶς εἰς τοὺς Κοτζαμπασίδες τοῦ Μιστρό, ἀφοῦ ἐγένει συγγενῆς τῶν Νικολέων, ἔκαμε τοὺς Πηγαδέους συντρόφους· καὶ σὰς παρακαλῶ νὰ ὀμιλεῖσθε τοῦ Μπίμπαση νὰ μὴ μὲ κατατρέχη μὲ τοὺς Νικολέους, διότι τοὺς ἔχω συγγενεῖς μου καὶ θὰ καθήσω στὴν Λογκάστρα. (Γράμμα τοῦ Κρεβατζῆ καὶ Κοπανήτζα) Μᾶς γράφεις νὰ ὀμιλήσωμε τῆς πόρτας νὰ μὴ κατατρέχη τοὺς Νικολέους, σοῦ λέμε νὰ πᾶς ἀπὸ κεῖ ποῦ ἦλθες, διότι κοντὰ σὲ σένα θὰ χαθοῦν καὶ οἱ Νικολεοί, τὸ μαθένει ἡ πόρτα καὶ ντζογάση δὲν δίδομε μὴ μᾶς χαλάση τὸ Βιλαέτη, καθὼς ἐχάλασε τὸ Βιλαέτη τοῦ Λεονταργιοῦ, δὲ στὸ κάνομε Σιάλεσι τὸ Μιστρά, ἐσὺ θὰ χαλάσης τοὺς Νικολέους καὶ τὰ χωριά, σύρε στὴν Μπαρμπίτζα στὸ χωργιό σου.—Γράφει ὁ Ζαχαριᾶς· σὲ λόγου σας κοτζαμπασίδες· εἶδα τὴν γνώμην σας· μοῦ γράφετε νὰ φύγω, φεύγω καὶ πάγω στὸ χωργιό μου, χρωστάγω τοὺς λουφέδες τῶν παλικαργιῶν μου καὶ τὰ γυρεύουν· στείλετέ μου 5,000 γρόσια νὰ πληρώσω τοὺς λουφέδες καὶ φεύγω καὶ σηκώνω τὸ βάρος, ὄχι καὶ δὲν μοῦ τὰ στείλεις, θὰ κάψω ὄλα τὰ τζιφλικία σας καὶ τὰ τούρκικα καὶ τὰ ἰδικά σας. Ἐστενοχωρήθηκαν οἱ Μοραγιάννηδες, ἔρρηξαν τασήλι Τούρκοι Ἰωμαῖοι καὶ τοῦ στείλανε 10 πουγκιά ἄσπρα 5,000 γρόσια· ἔφυγε, ἐπῆγε στὴν Μπαρμπίτζα καὶ ἔκτισε 2 πύργους δυνατούς.

3. Ἐβγήκε ἓνας Μπουλούμπασιας μὲ πολλοὺς Τούρκους, πάει νὰ χαλάση τὸν Ζαχαργιᾶ· ὁ Ζαχαργιᾶς ἐσκέφθηκε, ἔμιλξεν τὰ καραβούλια· Ζάχω, Τούρκοι μᾶς πλάκωσαν, φέρνουνε καὶ ῥαγιάδες· ὁ Ζαχαργιᾶς ἐμίλησε, πιάστε τὰ πόστα δυνατά· δυνάμωσε τοὺς πύργους, τοὺς πύργους τοὺς δυνάμωσε ὁ Γιῶργος καὶ ὁ Τζαπάρος· τὰ μετερίζια πιάστε σεῖς καὶ ἔγω τὸν Αἰθανάση· σήμερα ἔχομε πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους μὲ Ἰωμαῖους, μεζάτη ἔχω τὸν Παντελὴν τὸν Μακελοκομένον, θὰ πάρωμε τὸ αἷμα του σὰν ἄξια παλικάργια· ὁ πόλεμος ἀρχήνησε ἀνάμεσα τὸ γιόμα. Κατὰ τάπομεσήμερο φωνάζει ὁ Ζάχος μιὰ φωνὴ ἕψηλὴ καὶ ἀνδρειωμένη· ἄστε τοὺς πύργους μοναχοῦς, ἐβγάτε ἀπὸ τὰ ταμπούργια, γιου-

ρούση νὰ τοὺς πάρωμε, τὸ αἷμά τους νὰ πγιοῦμε. Τραβᾶ ὁ Ζάχος τὸ σπαθί καὶ ἔκαμε τὸ γιουρούσι, πέρνει κεφάλια τέσσαρα καὶ 6 πληγάργιους καὶ ἄλλοι πολλοὶ σκοτώθηκαν ἀπὸ τὰ παλικάργια· σκοτόθη ὁ Κομτζάμπασης ὁ Κουλελὲς τῆς πόρτας· κακὴν κακὸς τοὺς ἐδιώξαν μὲ αἱματοχυσίαν· οἱ ῥαγιάδες φώναζαν, λυπήσου καπετάνιε μου, λυπήσου τὰ χωργιά μας, μὴν τοὺς βαρᾶς τὴν ἀφεντιά, διότι θὰ χαθοῦμε».

4. Γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ.

Πρὸς τοὺς κοτζαμπασίδες καὶ Μοραγιάννηδες· κάνετε καλὰ νὰ μοῦ πληρώνετε τοὺς λουφέδες τῶν παλικαριῶν μου, διὰ νὰ μὴν ἔχετε κάθε καιρὸν ταρχήν, 24 πουγγιά ἄσπρα τὸν χρόνον, νὰ ἡσυχάσω καὶ ὄχι νὰ ῥίχνετε τασίλι εἰς τοὺς φουκαράδες, εἰμὴ νὰ τὰ πληρόνουνε οἱ ῥαγιάδες, καὶ ἐσεῖς ποῦ τρῶτε τοὺς πτωχοῦς ὡς ἐκεῖ ποῦ τὰ δίδετε τῶν Μπουλουμπασιάδων καὶ κατατρέχετε ἐμένα· ἐμένα οἱ Μουρτάτες τί μοῦ ἔκαμαν, ὅταν ἔρχονται νὰ μὲ πολεμήσουν ἀπὸ τὴν μίαν μεριά φεύγουν ἀπὸ τὴν ἄλλη· τώρα κάνετε καλὰ νὰ μὲ πληρώνετε, εἰτέ εἶμαι ἔτοιμος φωτιὰ σπαθί εἰς τοὺς Τούρκους νὰ βάλω, αὐτὸ θὰ κάνω καὶ συλλογιστήτε το καλὰ· σὰς λέγω καὶ τοῦτο ὅτι κανεῖς νὰ κρένη τοὺς Τούρκους καὶ ὄχι τοὺς Ἰωμαῖους, νὰ τοὺς κρένω ἐγώ· μοῦ γράφετε ὅτι θὰ χαθοῦν τὰ χωριά σας· στάκτι νὰ γένουνε, τουφέκι καὶ σπαθί ἔχω, ἢ θὰ χαθοῦμε, ἢ θὰ ἐλευθεροθοῦμε.

5. Γράμμα πρὸς τὸν Ζαχαριᾶ· ἐκ τῶν Κοτζαμπασίδων.

Καπετάν Ζαχαριᾶ μὴ θέλῃς νὰ χαλάσης τὸ βιλαέτι, οἱ Ζορμπάδες δὲν ζιοῦν πολὺ, διότι ἡ πόρτα εἶναι πολὺ θυμὸς γεμάτη, ἀκούει τὰ κινήματά σας, πρέπει νὰ ἡσυχάσης.

6. Γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ πρὸς τοὺς Μοραγιάννηδες τοῦ Μιστρό.

Εἶδα τὸ γράμμα σας πῶς νὰ ἡσυχάσω· τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ μου φωνάζει, τῶν Τούρκων τὸ αἷμα εἰς Ἰοκίτζα γκαρίζει, τοῦ Σιάλεση καὶ Μπαρμπίτζα φωνάζει, οἱ Τούρκοι δὲν μὲ ἀφίνουν· ἐβγήκα ποῦ ἔβγηκα, ἀλλὰ νὰ μὲ βοηθεῖτε εἰς τοὺς λουφέδες, νὰ εἶμαι φύλακας τῶν Χριστιανῶν καὶ προστάτης αὐτῶν· ἔχω συντρόφους πολλοὺς καὶ γυρεύουν λουφέδες νὰ ἡσυχάσουν καὶ αὐτοί, πῶς θὰ ζήσωμε· ἐμεῖς ἔχομεν τὴν γενεάν τοῦ Παναγιώταρου ἀπὸ Καστανιά, τὸν Καράμπειλι, τὸν Μακρυγιάννην, τοὺς Πετμεζέους, τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Νικήτα, τὸν Ἄναγνωσταρᾶν, τὸν Γιῶργο ἀπὸ τὸν Αἰτό, τὸν Σταματέλο Ἄλεποχωρίτη, τὸν Πέτρον τὸν Ματάν, τὸν Μητροπέτροβα, τὸν Μητρομάραν, Κουλοσπύρο, Κουλομετζίνιον, Καλιοτζήν, Νικολαῖους, τὸν Μίλιο, τὸν Μάνι τοῦ Μουσαῦ, τὸν Ἀτέση, καπετανάτα 24, καὶ θέλουν ἐξοδα καὶ λουφέδες· ὄλα

τὰ βιλαέτια, 24 κατιλίγια πληρώνουν καὶ τὰ μαζεύουν καὶ τὰ τρώγουν οἱ Μπουλουμπασιάδες καὶ ἄς κάμουν ζάπτι τὸν τόπον ὅπου πληρόνετε· τοῦτον τὸν μῆνα ἀκόμη καρτεροῦμε, ἂν δὲν διορθώστε νὰ πληρονόμεθα ἀπ' ὄλα τὰ βιλαέτια, θὰ βροντίζη τὸ τουφεκί καὶ σπαθὶ καὶ φωτζιά εἰς τοὺς φαγάδες καὶ πάρη ὁ διάβολος τὴν Τουρκιὰ μὲ τοὺς Τουρκογέρους της.

7. Πεζὸς ἀπὸ τὸ Καστρί ἐρχεται εἰς τὸν Ζαχαριά.

Ἄμὰν καπετάνιε μου γλύτωσέ με ἀπὸ ἕναν Μπουράτην Χαβελά τοῦ Χωριοῦ μας ὅπου κάθεται στὸ Καστρί, λέγεται Λουμάνης, μαγάρισε ἄπειρα χωριά καὶ μὲ τὸ στανιὸ τουρκίζει παιδιὰ καὶ τσοῦπες. Τζικούση πᾶρε δέκα παλληκάρια, σῦρε εἰς τὸ Καστρί νὰ μοῦ φέρετε τὸ κεφάλι του ἐδῶ. Ἐπῆγαν, τὸν ἐπιασαν, τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸ βουνόν, τὸν ἐκοψαν, ἐπῆγαν τὸ κεφάλι τοῦ Καπετάνιου· τὸ ἄκουσαν οἱ Τρικαληταῖοι ὅπου εἶναι κάτοικοι τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἠμιλῶν τῶν Κοτσαμπασιδῶν νὰ γράψουν πρὸς τὸν Ζαχαριὰν ν' ἀφήσῃ τὸν Λουμάνην καὶ γράψουσι τοῦ Ζαχαριά.

Καπετὰν Ζαχαριά νὰ μὴ πειράξῃς τὸν Λουμάνην, μόνον σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς τὸν στείλῃς καὶ τὸν ξαγοράζομεν, διότι οἱ Τούρκοι θὰ μᾶς χαλάσουν τὰ βιλαέτια μας.

Γράμμα τοῦ Ζαχαριά εἰς τοὺς Κοιζαμπασιδες.

Εἶδα τὸ γράμμα σας μοῦ ζητεῖτε τὸν Λουμάνην. Τὸν Λουμάνην σᾶς χαρίζω τὸ κορμί του, καὶ εἶναι εἰς τὴν βράχην εἰς τὸν Ζυγόν· τὸ κεφάλι του τὸ θέλω ἐγὼ νὰ κουβεντιάσω, διότι ἔχει μεγάλα μυαλὰ καὶ αὐγατίζει τὴν Τουρκιὰ. Νὰ μοῦ στείλῃς 500 δεκάρια φουσέκια, τρία πετζὰ τζαρούχια, 500 ἀτζαλόπετρες, 2,000 γρόσια διὰ λουφέδες· μὴν τύχη καὶ δὲν μοῦ τὰ στείλετε θὰ κατέθω εἰς τὸ χωριὸ σας καὶ τότε θὰ τὰ διαλύσετε. Ὁ Κοντάκης στέλνει τὸν Μουσαῖ· ὅσα ἔγραψεν ὁ Ζαχαριάς, ὁ Πρωτόπαπας δὲν δίδει τίποτα, (ἔγραψεν ὁ Κοντάκης) τοῦ Ζαχαριά.

8. Τοῦτο εἶναι τὸ τραγοῦδι ὅπου λένε,

«Σὰν κλαίγονται πέντε χωριά, καὶ πέντε Βιλαέτια,
σὰν κλαίγεται καὶ ἕνας παπᾶς ἀπὸ τὸν ἅγιον Πέτρον,
τί τοῦ ἴκαμα τοῦ κ. . . . ποῦ κλαίγεται γιὰ μένα;
τὰ βόδια δὲν τοῦ τὰ φαγα, τὰ γίδια δὲν τοῦ πῆρα;
τὴν μίαν του νόμφη ἐφίλησα, ταῖς δύο του θυγατέρες,
τόνα παιδί τὸ σκότωσα, τᾶλλο σκλάβον τὸ πῆρα,
τὰ πεντακόσια δὺὸ φλωριά, ὅπου εἶχε στήν κασέλα,
καὶ ἄεῖνα ἴγὼ τὰ μοίρασα λουφέδες τῶν παιδιῶν μου».

(τί τοῦ ἴκαμα τοῦ κ. . .) Ἐφθασεν ἡ παγανιὰ ἀπὸ τὴν Τριπολιτζιά· ὁ

Ζαχαριάς ἐτράβηξεν εἰς τὸ Μοναστήρι τῆς Μαλεβᾶς οἱ Τούρκοι ἦλθαν εἰς Μαλεβάν· ὁ Ζαχαριάς φεύγει εἰς μίαν θέσιν Ξεροκάμπι (θέσιν Ταρμύρι) ἔφθασαν οἱ Τούρκοι εἰς Ταρμύρι ἄρχισεν ὁ πόλεμος μὲ τὸν Ζαχαριὰν τὴν 17^{ην} ἡμέρα τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην

ἔφθασε κι' ὁ Καράμπελας ὁ Καπετὰν Θανάσης·
ὁ Ζαχαριάς ἐμίλησεν ὄλοι νὰ ξεσπαθώσουν

καὶ νὰ κάμωσιν γιουροῦσι·

φιλή φωνὴ τοὺς ἔκρανε, χαράμι νὰ μᾶς γίνη,
βρὲ Μπαίραχτάρι ἄπιστε, πιάσε τὸ Μοναστήρι,
βάλτε φωτζιά στὲς πόρτες τους καὶ σκάλες γιὰ νὰ μποῦμε·
Τούρκοι πολλοὶ σκοτώθηκαν, Μπουλούμπασης φωνάζει
Μπουλούμπασης ἐμίλησε, ἠμιλᾷ τῶν καλογέρων.
τώρα νὰ μᾶς γλυτώσετε ἂν θέλτε Μοναστήρι.

Οἱ καλογέροι τοῦ μιλοῦν, παρακαλοῦμεν Ζαχαριά νὰ παύσετε τὸν πόλεμον· χαλὰν τὸ Μοναστήρι νὰ κάμετε μουσαθερέ. Μοῦ κακοφαίνεται, καλογέροι, θὰ τοὺς τελειώσω ὄλους καὶ τότες κάνω τὸν μουσαθερέν καὶ κάμνω καὶ κουθέντες,

νὰ ἰδοῦν οἱ Τούρκοι τ' ἄρματα, νὰ ἰδοῦν καὶ τὸ τουφεκί.
Ἐπῆραν πλιάτζικα πολλὰ τοῦ Ζαχαριά τ' ἀσκέρι,
ἐπῆραν ἄττα διαλεκτά, ἄρματα ἀσημένια,
πῆραν ἕνα μπεόπουλο, ποῦ ἦταν καθαλάρης.

Τότε φωνάζει ὁ Ζαχαριάς τοῦ Θανάση τοῦ Καράμπελα, ἄς παύσῃ ὁ πόλεμος νὰ ἰδοῦμε τί μᾶς λένε. Καὶ μίλησε ὁ Μπουλούμπασης, σῦρε εἰς τὸ ἴδικόν σου Βιλαέτη (τοῦ Μιστρός) καὶ μὴ μᾶς χαλᾶς τὸ Βιλαέτη. Μωρὲ Μπουλούμπαση, ὄλα τὰ Βιλαέτια δικὰ μου εἶναι καὶ πατρίδα μου, ἡ πατρίδα σου εἶναι εἰς τὴν Μέκα καὶ σῦρε σὺ στήν Μέκαν· ἐγὼ θὰ χύσω τὸ αἷμα μου διὰ τὴν σκλαβωμένην πατρίδα μου. Ὁ Ζαχαριάς ἐπῆρε τὸν ταῖφά του καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Μπαρμπίτζαν καὶ ἔκαμε τὸ χαρέτζι (ἐπῆρε καὶ τὸ μπεόπουλον).

9. Γράμματα πρὸς τὸν Ζαχαριὰν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του (ἀπ' ὄλα τὰ Βιλαέτια).

Καπετὰν Ζαχαριά, πολλὴ Τουρκιὰ συνάξεται διὰ νὰ μᾶς χαλάσουν· τί μᾶς λέγετε;

Ἀποκρίνεται.

Σᾶς λέγω νὰ εἰσθε ἔτοιμοι καὶ μὴν σαλευτε ἀπὸ τὰ Βιλαέτια σας· ὅπου ἀνταμωθῆτε μὲ τοὺς Τούρκους, τουφεκί καὶ φωτζιά, καὶ ἐγὼ τὰ

χαλάω τὰ καθούλια τῶν Τούρκων (τοὺς κάμνω ἄνω κάτω) καὶ μὴν φοβᾶσθε. Ἐσηκώθη ὁ Ζαχαριάς διὰ νυκτός καὶ ἐπέρασεν εἰς τὰ Ταμπάζικα καὶ ἔφθασεν εἰς τοῦ Κόκλα τὸν Λόγκον· εἰς τὴν μεγάλην δημοσίαν ἀπαντήθη καὶ μὲ τοὺς Ντελιμπασιδες τοῦ Βεζύρη, ἔφεραν χαζνέ καὶ ἔδωσαν σελάμι. Ὁ Ὄσμὰν Μπουλούμπασης τοῦ Ζαχαριά ἄνθρωπος τοῦ ἔδωσεν σελάμι, τοὺς ἐρώτησαν καὶ εἶπαν ὅτι ἔχουν χαζνέ· οἱ Ντελιμπασιδες ἐνόμισαν ὅτι εἶναι τοπικὸς Μπουλούμπασης, ἔφαγαν ψωμί μαζί· τότε ὁ Ὄσμὰν Μπουλούμπασης ἐκατόρθωσεν μπουγιουρντί τοῦ Βεζύρη, ὅτι νὰ δώσουν τὸν χαζνέ εἰς τὸν Ὄσμὰν Μπουλούμπαση καὶ αὐτοὶ νὰ γυρίσουν εἰς Πύργον, Ἀγουλινίτζαν, Ἀρακδιὰ καὶ Φιλιατρά καὶ νὰ ἔλθουν εἰς Ἀνδρούτζαν, καὶ ἐκεῖ σᾶς καρτεροῦμεν καὶ ἐμεῖς. Ἐδιάβασαν τὸ μπουγιουρντί τοῦ Βεζύρη εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν, τὸ ὅποιον ἔγραφεν «*Βέριτζ χαζνέ Ὄσμὰν Μπουλούμπασιέ*» ὁ γκετιηρ μιτζέ σιζ ἰζέ-κενιζ γκερι βιλαετι τεστοῦρ μονκερέμ ἰτερσηνιζ ἄζέ»

Ἐδωσαν τὸν χαζνέ εἰς τὸν Ὄσμὰν Μπουλούμπασην καὶ ἀνεχώρησαν οἱ Μπουλούμπασιδες.

10. Γράμμα Ζαχαριά πρὸς τοὺς Πετμεζαίους.

Εἰς ἐλόγουσας Πετμεζαῖοι νὰ γράψετε τῶν Κολοκοτρονέων καὶ εἰς ὅλα τὰ Βιλαέτια τῶν συντρόφων μας, νὰ ἔλθητε ὅλοι εἰς τὸ βουνὸν τοῦ κυνηγοῦ νὰ μοιράσωμεν τοὺς λουφέδες, ὅ,τι ἐπῆρα τῶν μουρτάτιδων τὸν χαζνέ καὶ νὰ σᾶς ὀρμηνεύσω πῶς νὰ περπατεῖτε, διότι ἐγὼ θὰ περάσω εἰς Κόρινθον νὰ κάμωμεν καὶ ἐκεῖ κανένα σύντροφον. Ἦλθαν ἔσμιζαν ἐμοίρασαν καὶ ὠμίλησαν καὶ ὁ Ζαχαριάς ἀνεχώρησεν εἰς Κόρινθον.

11. Γράμμα τοῦ Ζαχαριά πρὸς τὸν Κιαμήλμπεη.

Ἐνδοξότατε Χατζή Χουσεῖν Κιαμήλμπεη Ζαντέ καὶ Χαρατζή τοῦ Βιλαετίου Κορίνθου, ἐγὼ ἦλθα εἰς τὸ Βιλαέτι σου καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ ἀγαπᾶτε ὡς δικόν σου καὶ θὰ σ' ἀκούσω, ὅπου νὰ μὴν πειραχθῇ μύτη ἀπὸ τὸ Βιλαέτι σου.

12. Γράμμα Κιαμήλμπεη πρὸς τὸν Ζαχαριά.

Καπετὰν Ζαχαριά, ἔλαβα τὸ γράμμα σου καὶ ἐχάρηκα ὅπου εἶσαι πιστὸς καὶ σοῦ ρίχνω λουφέδες νὰ πληρώνεσαι καὶ νὰ φυλᾶς τὸν τόπον· νὰ μοῦ πιάσης τὸν Μῆτρον τὸν Χελιώτην, ὅπου μοῦ τάραξε τὸ Βιλαέτι ὁ χαϊντούτης, καὶ ἐγὼ νὰ γράψω τοῦ Βεζύρη νὰ σοῦ πληρώνουν τὰ 24 κατιλίγια τοῦ Μωρέως λουφέδες καὶ νὰ φυλᾶς τὸ ζάπι τοῦ τόπου.

13. Ὁ Ζαχαριάς γράφει τοῦ Μῆτρον Χελιώτη ὅστις ἀντάμωσε τὸν Ζαχαριάν, ὅστις τὸν ὀρμήνευσε τοῦτον καὶ τοῦ εἶπε· Μῆτρο, ἔχομεν

συντρόφους εις όλα τὰ Βιλαέτια καὶ μὴν κάμης τοῦ κεφαλιοῦ σου χωρὶς νὰ ἐρωτᾷς, ὅστις τὸν ἐπαρακάλεσε νὰ τὸν ἀγαπάῃ, καὶ ὅτι θὰ εἶναι πάντα εἰς τὴν προσταγὴν του. Λέγει ὁ Ζαχαργιάς· Σοῦ λέγω τοῦτο, ὅταν σοῦ λέγω κάτ'ζε, κάθου, καὶ ὅταν σοῦ λέγω σήκω, νὰ σηκώνεσαι εἰς τὸ τουφέκι καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ καὶ τὰ λοιπὰ Βιλαέτια, καὶ μὴ φοβᾶσαι, Μῆτρο, ἐγὼ εἶμαι ὁ Ζαχαργιάς καὶ θὰ γράψω τοῦ Κιαμήλμπεη νὰ σὲ ἀγαπάῃ, ἀλλὰ φρόνιμα.

14. Γράφει ὁ Ζαχαργιάς τοῦ Κιαμήλμπεη. Ἐνδοξότατε Χαντζή Χουσεῖν Ἐφέντη, τὸν Μῆτρο τὸν ἀντάμωσα καὶ μοῦ εἶπε τὰ δίκαιά του· οἱ Χαβελίδες τῶν χωριῶν τὸν ἐπείραξαν εἰς τὸ ἤρτζι καὶ διὰ τοῦτο ἔγινε κακὸς καὶ νὰ μοῦ τὸν χαρίσης, καὶ νὰ τὸν τηράξῃς ὡσάν τζιράκι σου, νὰ τοῦ δίνετε εἴκοσι λουφέδες νὰ ψωμοζῇ, καὶ τότε δὲν θάκωυν τὸ παραμικρὸν, διότι ὅσα γίνονται, γίνονται ἀπὸ ἄλλους καὶ τὰ κατάβαρα τὰ βίχουν αὐτουνοῦ.

15. Κιαμήλμπεης γράφει τοῦ Ζαχαργιά. . . Ἐγὼ προστάζω νὰ σοῦ δίνουν 40 λουφέδες οἱ Κοτζαμπασίδες καὶ σὺ δίνε τοῦ Μῆτρο ὅσα θέλεις, καὶ τὸ Βιλαέτι μου νὰ εἶναι ἤσυχον, λάβε καὶ ἔν τακῆμι σκουτιὰ καὶ μίαν ζάρκα διὰ νὰ με ἐνθυμᾶσαι διὰ πάντα· ὁ φίλος σου καὶ μπαμπᾶς σου Κιαμήλμπεης.

Γράμμα τοῦ Ζαχαργιά πρὸς τὸν Κιαμήλμπεην.

Χαντζή μπαμπᾶ Κιαμήλμπεη σᾶς εὐχαριστῶ. Τὸν Μῆτρο Μάρα τὸν ὠδήγησα, εἰς τὸ ἐξῆς παραμικρὸν δὲν θὰ ἀκούσης καὶ τοὺς λουφέδες τοὺς πληρώνω ἐγὼ κάθε μῆνα. Ὁ φίλος σου Ζαχαργιάς Μπαρμπιτζιώτης.

16. Ἐφυγε καὶ ἐπέστρεψεν ὁ Ζαχαργιάς εἰς Μπαρμπιτζα, ἐμαζεύθησαν τὰ χωργιά καὶ ἤλθαν εἰς τὸν Ζαχαργιάν καὶ τὸν ἐπαρακάλεσαν νὰ κάμη φτιάσι μετὰ τὴν ἀφεντιά, διότι θὰ χαθοῦν τὰ χωργιά τους ἀπὸ τὴν ἀφεντιά. Τοὺς ἀπεκρίθη ὁ Ζαχαργιάς, ἕνα πόλεμον θὰ κάμω· ἀκόμα θὰ κάψω καὶ τοὺς πύργους μου καὶ θὰ φύγω, καὶ σὺν φύγω, τότε θὰ ἀκούτε κλάυματα δάκρυα καὶ μυρολόγια. Ἐφθασε καὶ ἡ παγανιὰ εἰς Μπαρμπιτζα καὶ ἀνοίξεν ὁ πόλεμος ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἕως τὸ δεῖλι, ἔκαψε τοὺς πύργους του καὶ ἐτράβηξεν κατὰ τὴν ἀγίαν Παρασκευὴν, ἡ παγανιὰ ἐτράβηξεν κατὰ τοῦ Μπασαρά καὶ ἔκαμε χωσιὰν εἰς τοῦ Μαρίνου τὸ βέμμα, ὅπου ἐκεῖ ἐμελλεν νὰ περάσῃ ὁ Ζαχαργιάς. Ἐφθασεν δὲ ὁ Ζαχαργιάς εἰς τοῦ Μαρίνου τὸ βέμμα καὶ εἶπε τῶν παλληκαργιῶν νὰ ἀνοίξουν καὶ νὰ βάλουν τὸ βέμμα εἰς τὴν μέσην, μὴν τύχη καὶ ἔχουν

χωσιὰ οἱ Μπουρτάτες. Ἔβαλαν τὸ ρέμμα εἰς τὴν μέσην καὶ τῷ ὄντι οἱ Τοῦρκοι ἦταν εἰς τὸ ρέμμα χωσιασμένοι, ὥστε τοὺς ἔβαλαν εἰς τὴν μέσην καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς καὶ ἔκρινε τὸν σκοτωμὸν τῶν Τοῦρκων καὶ τὸν κλαθμὸν ὅπου ἔγεινεν. Ἐπῆγαν τὰ χαμπέρια εἰς τὸν Μιστρᾶ, ἔστρεξεν ὁ λόγος τοῦ Ζαχαριᾶ ὅπου ἔλεγεν, ὅταν θὰ φύγω τότε θὰ ἀκούστε κλάυματα δάκρυα καὶ μυρολόγια.

Χαμπέρη ἐπῆγε στὸν Μιστρᾶ, οἱ Τοῦρκοι σκοτωθῆκαν,
κλαῖνε μανάδες τὰ παιδιὰ, γυναῖκες διὰ τοὺς ἄνδρες,
κλαῖνε καὶ αἱ Χανούμισσες
ναλέτι νὰ ἔχη ἡ ἀφεντιά, νὰ τὸ ἔχη καὶ ὁ Ζαπίτης,
ποῦ τὸ Τασίλι ρίχνουνε, τὸ τρῶνε οἱ Μπιμπασιᾶδες,
τὸ τρῶνε οἱ Χαίνηδες αὐτοὶ οἱ Κοτζαμπασιᾶδες·
ἀρζιχάλη θὰ κάνωμεν στὴν Πόλιν θὰ τὸ πάμε,
στὸ βασιλιὰ θὰ δώσωμε, τὸ δίκιο μας νὰ βροῦμε.

Συνάχθησαν ὅλοι οἱ τρανοὶ καὶ μὲ τὸν Μπίμπασι συνομιλοῦν. Ἐκαμαν μουσιαθερέν, τί νὰ κάμωμεν τὸν Χαίνη τὸν Μπαρμπιτζιότη; Θὰ μᾶς χαλάση ὅλα τὰ βιλαέτια τοῦ Μωριᾶ καὶ τῆς Ρούμελης· νὰ τοῦ γράψωμεν νὰ τοῦ στείλωμεν 500 χάρτζια, νὰ μπορέσωμε νὰ τὸν ἡσυχάσωμεν· τώρα ποῦ ἔκαψε τοὺς πύργους του, τώρα θὰ μᾶς κάψη ὅλα τὰ ζευγαλατιά μας· πῶς νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ τὸν πιάσωμεν ἢ κρυφὰ νὰ τὸν σκοτώσωμεν, ὅτι ἄλλος τζαρές δὲν γίνεται. Ὅλοι μὲ μίαν γνώμην ὠμίλησαν, ὁ ὀρισμὸς τοῦ ἐνδοξοτάτου ἄς γείνη. Διορίζει ὁ Μπίμπασης τοὺς Κοτζαμπασιᾶδες νὰ τοῦ γράψουν καὶ τοῦ ἔγραψαν.

17. Καπετὰν Ζαχαριᾶ, ὠμιλήσαμεν μὲ τὸν Ζαπίτην καὶ ἀπεφασίσαμεν νὰ σοῦ πληρώνωμεν 500 λουφέδες καὶ νὰ φυλᾷς τὸν τόπον ἀπὸ τοὺς κακοὺς καὶ νὰ παύσουν, νὰ μὴ σκοτώνουν τοὺς Τοῦρκους, νὰ μὴ χαλᾶν τὰ τζιφιλιῖα τῶν ἀγάδων.

18. Γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ πρὸς τοὺς Κοτζαμπασιᾶδες.

Εἶδα τὸ γράμμα σας καὶ σᾶς λέγω νὰ μοῦ δίδετε 1000 χάρτζια ἔξοδα ποῦ θέλω νὰ πληρώνω εἰς τοὺς συντρόφους μου, καὶ νὰ μὴν τὰ ρίχνετε καὶ πληρώνουν οἱ φουκαράδες, διότι τὸ μαθαίνω καὶ ὕστερα ντζεβάπι δὲν μοῦ δίδετε, τότε θὰ κάμω τὰ τζιφιλιῖα σας σὰν τοὺς πύργους μου καὶ θὰ βλέπετε τὰ κεφάλια τῶν Τοῦρκῶν 40 εἰς τὸ γρόσι.

19. Γράμμα Κοτζαμπασιᾶδων πρὸς τὸν Ζαχαριᾶν.

Δέξου 500 χάρτζια καὶ κατόπιν τὰ αὐγατιζόμεν ὡς λέγεις.

20. Ἀπάντησις Ζαχαργιά πρὸς τοὺς Κοιζαμπασίδες.

Δὲν τὰ θέλω, τὰ παίρνω μὲ τὸ σπαθί μου,

καὶ τοῦ Τζιαούση μίλησε, τοῦ Μπαϊρακτάρη λέγει·

Τζιαούση μοίρας' τὸ ψωμί, ἄνοιξε τὸ μπαϊργιάκι,

καὶ ἐκατέβη εἰς τὸν κάμπον καὶ εἶπε τῶν πτωχῶν Σέμπρων· Πτωχοί, βγάλτε τὰ πράγματά σας, διότι θὰ κάψω τὰ χωργιά. Τὰ ἔβγαλαν τὰ πραγματά τους ὅλα ἔξω, καὶ ἔκαψεν τὴν Κάκαρη, τὸ Βαφίο, τὴν Σκουρᾶν, Φλόκα, Πλατάνα καὶ Ζαγάνου καὶ τὴν Ῥιζιά καὶ ἐτράβηξεν εἰς τὰ Μπαρδουνοχώργια, ἐπῆγεν εἰς τὸν Σκουφομύτη, ὅπου συνορεύει μὲ τὴν Μάνην καὶ Μπαρδούνια, ἀγόρασεν τόπον ἀπὸ τοὺς Βαβουλιάνους καὶ ἔκτισεν δύο πύργους, μίαν ἐκκλησίαν, ἐρύτευσεν ἀμπέλι. Τοῦτο μαθοῦσα ἡ Πόρτα, ἐτρόμαξε πολὺ περισσότερον, διότι ἔσμιξεν μὲ τὴν Μάνην, καὶ ἔκαναν σύναξιν Τοῦρκοι καὶ Ῥωμαῖοι καὶ ὀμιλοῦνε, τί νὰ κάμωμε, ἔ τῶρα θὰ χαθῆ ἡ Τουρκιά μὲ τὸν χαϊνή, ἐκεῖ ὅπου ἐρρίζωσε, τῶρα θὰ ἔχη καὶ τὴν Μάνην βοηθούς.

21. Τοῦ γράφουν οἱ Κοιζαμπασίδες καὶ μ' ἓνα μπουγιουρτί τοῦ Βεζύρη· Σὲ ἑσένα Καπετὰν Ζαχαργιά τὰ 24 καταλίγια τοῦ Μωρέως ἀποφασίσαμεν νὰ σοῦ δίνωμεν 2,000 χάρτζια, καὶ νὰ εἶσαι Ντερβέναγας καὶ Ζαπίτης, νὰ κунηγῆς τοὺς χαϊνήδες, καὶ ἡ Πόρτα θέλει σοῦ κάμει περισσότερες χάρες, νὰ εἶσαι ἓνας Ζαπίτης, νὰ φυλᾷς ὅλα τὰ Βιλαέτια.

22. Γράμμα τοῦ Ζαχαργιά πρὸς τοὺς Πετιμεζιάδες καὶ Κολοκοτροναίους καὶ Ἀναγνωστιαρᾶν.

Συντρόφοι μου, νὰ γράψητε εἰς ὅλους τοὺς συντρόφους, εἰς ὅλα τὰ Βιλαέτια, ἡ Πόρτα μὲ ἔκαμεν τεσλήμ. Μουκερέμ νὰ φυλάω τὸ Ζάπι. Ὁ Βεζύρης μοῦ δίνει 2,000 χάρτζια νὰ φυλάω καὶ νὰ μὴ κουνιώσασθε, καὶ κάθε μῆνα νὰ στέλνετε τὸν τζαούση του καθέννας νὰ παίρνετε τὸ μερδικόν σας, καὶ ὅταν μοῦ κόψουν τὰ χάρτζια, ἐγὼ σᾶς γράφω καὶ τότε σηκωνόμασθε μὲ τὸν χορόν. Σᾶς λέγω καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Μπεράκος ἐτήκωσε ἄρματα ἐναντίον τῆς Πόρτας, ἡ Πόρτα ἔστειλε τὸν Μουσαγὰν νὰ τὸν πολεμήσῃ εἰς τὸ Δαφνί, καὶ τὸν πολεμάει τρεῖς μῆνας καὶ δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τίποτα, καὶ μοῦ γράφει ἐμένα ἡ Πόρτα νὰ πάω ἐγὼ νὰ τὸν πολεμήσω.

23. *Τραγοῦδι ποῦ λένε.*

Τρία μπαριάκια βγήκανε μέσα ἀπὸ τὴν Μάνην,
τὰ δύο ἦτανε τοῦ Ζαχαριᾶ, τὸ ἄλλο τοῦ Μουσάγα.
Ὁ Ζαχαριᾶς ὠμίλησε καὶ τοῦ Μουσάγα λέει,
Μουσάγα φύγε ἀπ' ἐδῶ, Μουσάγα τράβα χέρι.
Μουσάγας χέρι ἐτράβηξε, ὁ Ζαχαριᾶς 'μιλάει'
Μεράκο, γιὰ προσκύνησε μὲλον τὸν ταῖφά σου
νὰ σοῦ χαρίσω τὴν ζωὴ, νὰ σ' ἔχω μπουλουξή μου.
"Ὅσο εἶν' ὁ Μέρης ζωντανὸς κανέν' δὲν προσκυνάει'
Ζάχο, σῦρε στὸν τόπον σου, μὴν χάνης τὴν ζωὴν σου
Καὶ ὁ Ζαχαριᾶς ἐθύμωσε καὶ γράφει τῶν Κοσμίων,
Λαγουμιτζίδες γιὰ νάρθου, νὰ ἀνοίξουν τὸ λαγοῦμι.
Λαγουμιτζίδες ἤρθανε καὶ ἀνοίξαν τὸ λαγοῦμι,

καὶ τὸ ἔκαμαν χαζίρι. Πάλιν τὸν κραίνει ὁ Ζαχαριᾶς

Μεράκο, γιὰ προσκύνησε· τί σοῦ ἔβαλα λαγοῦμι;
Αὐτὰ τὰ λένε στὴ Βλαχιά, τὰ λένε στὴν Μπαρμπίτζα.
Εὐθύς φωτιὰ τοὺς ἔβαλαν, τὸν Πύργον τὸν γυρίζουν,
ἓνα ἀγκωνάρι τ' ἔμεινε, οἱ Τοῦρκοι τοῦ φονάζουν
ἀλλάχ, ἀλλάχ γιαραμπήμ,
σὲ προσκυνᾶμε Ζαχαριά, δούλοι σου νὰ γινοῦμε.

Τὸν ἐπροσκύνησαν Τοῦρκοι 34 καὶ 12 'Ρωμαῖοι' τοὺς Τοῦρκους ἀπεκεφάλισαν, καὶ στέλνει τὰ κεφάλια τῶν εἰς τὴν Πόρτα (στὸν Μῶρα Βαλεσί), τοὺς 'Ρωμαῖοὺς τοὺς κράτησε μαζί του. . . .

24. Ὁ Μῶρα Βαλεσίς γράφει πρὸς τὸν Ζαχαριᾶν Ντερβέναγα, Ζαπίτη τοῦ Μωρέως.

"Ἔστειλες τὰ κεφάλια τῶν Χαϊντούνιδων καὶ τοῦ Μεράκου καὶ εὐχαριστήθηκα, ἀλλὰ τὰ κεφάλια τῶν 'Ρωμαίων δὲν μοῦ τὰ 'στειλες.

25. Ἀπάντησις τοῦ Ζαχαριᾶ.

Ντοβλετιλῆ μου Βεζύρη, Μῶρα Βαλεσί τῆς μεγάλης Πόρτας. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι ἐδικοί σας, οἱ 'Ρωμαῖοι εἶναι ἐδικοί μου, θὰ τοὺς παιδεύσω κατὰ τὸν νόμον τὸν 'Ρωμείκον (Κιτάπι), καὶ μὴν τὸ κάμης φταιξιμον. Τοῦ κακοφάνη τοῦ Βεζύρη.

26. Ὁ Κιμήλμπεης γράφει κρυφὰ εἰς τὸν Ζαχαριᾶ.

Ὁ Βεζύρης τὰ ἔφτιασε μὲ τοὺς Νικολαίους νὰ ἠμπορέσουν νὰ σὲ σκοτώσουν, καὶ τὰ χάρτζια, ποῦ δίδει ἡ Πόρτα σὲ ἐσένα, νὰ τὰ δίνῃ τῶν Νικολαίων, διότι ὁ Βεζύρης τοῦ ἔκακοφάνη, ποῦ βάζεις τὸ ὄνομά σου εἰς τὴν ἐπάνω μερὶν εἰς τὰ γράμματά σου, καὶ δεῦτερον ποῦ δὲν ἔστει-

λες τὰ κεφάλια τῶν Ῥωμαίων ποῦ ἦταν μὲ τὸν Μεράκον, καὶ ἔχε τὸν νοῦ σου.

27. Γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ πρὸς τὸν Κιμῆλμπεην.

Μπαμπά μου, σὲ εὐχαριστῶ, ὁ Θεὸς νὰ σοῦ αὐξήνῃ τὸ Μουράτι σου, ὕστερις θὰ 'κοῦς τί θὰ γένη.

Γράφουν οἱ Νικολαῖοι, Καπειτὰν Ζαχαριᾶ σὲ προσκυνοῦμε.

Πολλὴ Τουρκιὰ μᾶς ἔκλεισεν εἰς τὰ πέντε ἀλώνια καὶ νὰ μᾶς προφθάσης, διότι θὰ χαθοῦμεν. Εὐθύς ὁ Ζαχαριάς ἐμίλησε·

28. Τζαούση μοίρασ' τὸ ψωμί, δὸς τῶν παλικαργιῶν μου, σήμερα ἔχομε πόλεμο μὲ Τούρκους, μὲ Ῥωμαίους· καὶ τὸ παῖράκι του ἀνοιξε καὶ ἀφ' τὸν σωρὸν παγαίνει, τοὺς Νικολαίους ἔκλεισε ἀντάμα μὲ τοὺς Τούρκους, μιὰ μπαταργιὰ τοὺς ἔρριξαν, ψιλὴ φωνὴ τοὺς βάζουν·
 Ποῦ πᾶτε Νικολόπουλα καὶ ἐσεῖς παλιομουρτάτες; τώρα νὰ ἰδῆτε πόλεμον, τάνδρεια τὰ τουφέκια, ἐδῶ εἶν' ἀτός του ὁ Ζαχαριάς ὁ Βλαχομπαρμπιτζώτης, ἔχει τουφέκι σιουσιανέ, πιστόλα καργιοφύλη, καὶ τὸ σπαθί του δαμασκι καὶ ἀτός του παλικάρι. Εὐθύς οἱ Τούρκοι ἐτζάκισαν ὁ Ζαχαριάς μιλάει·
 Τώρα νὰ ἰδῶ λογιάτες μου ὄλους νὰ τοὺς σκοτώστε, ἐσὺ Μάνι Μπουτούμπασι, χαράμι νὰ σοῦ γείνη, βρὲ Μακρουγιάννη ἄπιστε
 τώρα πᾶρε τὸ αἷμά σου ἀπ' τοὺς παλιομουρτάτες.

Ὅπως ὁ λύκος μπαίνει στὸ μανδρὶ ἐμπῆκαν οἱ Ζορμπάδες, καὶ τοὺς Τούρκους πολὺς φόβος τοὺς ἐτζάκισε, οἱ Τούρκοι καὶ ἔφευγαν,

οἱ Νικολαῖοι τζάκισαν, κινδύνευσε ἡ ζωὴ τους.
 Χαμπέρια πάνε στοῦ Μιστρᾶ πικρὰ φαρμακωμένα, μέγα κακὸν ἐγένηκε στὰ τούρκικα κεφάλια, μόνοι δώδεκα γλύτωσαν καὶ ἐκεῖνοι λαθωμένοι.
 Ἐκλαιγαν τὰ χαρέμια των, πῶς θλίβονται καὶ κλαῖνε!
 καὶ ἓνα χαρέμι θλίβεται σὰν πετρογελιδόνι·
 Κυπαρισσένιο μου παιδί, ἔτζι ἦτον τὸ γραφτό σου, μ' ἄφηκες γιὰ νὰ θλίβομαι ὅλην μου τὴν ζωὴν μου.
 Βεζύρη κακορρίζικε, φθορὰ εἶσαι τῶν Τουρκῶνε, τί σέ 'καμεν ὁ Ζαχαριάς π' ἔστειλες νὰ τὸν κόψῃς; ἐκεῖνος δὲ μᾶς ἔκραινε· τί σέ 'φταιε ὁ ἐρίφης; στὴν Πόλιν θὲ νὰ γράψωμεν, ἀζύλι νὰ σὲ κάμουν.

Ὁ Ζαχαριάς ἐσπλάθωσεν ὅλα τὰ πράγματα τῶν Νικολαίων. Τὰ τρά-

βηξε εις τὸ ντερβενάκι τοῦ Κρεβατᾶ· ἀπὸ πάνω περνάει μιὰ χανούμισσα μὲ τὲς δύο τζούπες της, εἶχε καὶ μπράβους 12· ἀριβάρισαν στοῦ Κρεβατᾶ τὸ χάνι. Τοὺς Τούρκους

ὁ Ζαχαρίας τοὺς ἔδεσε, στοὺς πύργους του τοὺς στέλνει, ἔστειλε καὶ τὲς τζούπες της μ' ἄλλους εἰς τὸ Σκουρμέτι.

Ὁ σκοπὸς του νὰ τὲς βαπτίσῃ· τὲς ἐβάπτισεν καὶ τὲς ἐπάνδρευσεν στὰ παλληκάρια του, ποῦ ἐφύλαττον τοὺς πύργους, τοὺς δὲ Τούρκους ἔκοψεν. Ἡ πόρτα ἔστειλε νὰ τὰς δώσῃ, ὁ Ζαχαρίας τοὺς εἶπε, σὰν θέλουν αἱ κόραι ἄς ἔρθουν· αἱ κόρες εἶπαν, ἔμεῖς χριστιανὲς γεινήκαμε καὶ ἐπάνδρευθήκαμε, καὶ πατέρα μας γνωρίζουμε τὸν Ζαχαριάν.

Γράφει στὴν Πόρτα ὁ Ζαχαρίας (τοῦ Βοϊβόντα) καὶ ἓνα τοῦ Μπίμπασι, σὲ σένα μουρτάτη Μπίμπασι, ποῦ ἔβαλες τοὺς Νικολαίους μὲ ἀπιστιὰ νὰ μὲ σκοτώσουν, ἀλλὰ δὲν θὰ μοῦ γλυτώσῃς, κ' ὕστερα θὰ σοῦ κόψω τὸ κεφάλι.

29. Γράφουν οἱ Κοτζαμπάσιδες εἰς τὸν Βεζύρη νὰ σηκώσῃ τὸν Μπίμπασι, διότι ὁ Ζαχαρίας εἶναι πολὺ θυμωμένος, καὶ θὰ χαλάσῃ τοὺς Τούρκους τοὺς 12, ὅπου ἔπιασε στοῦ Κρεβατᾶ, καὶ φοβοῦμαστε νὰ μὴν κινήσῃ καὶ μᾶς χαλάσῃ τὸ Βιλαέτη. Ὁ Βεζύρης ἔστειλεν ἄλλον Βοϊβόντα, ὁ καινούριος Βοϊβόντας γράφει πρὸς τὸν Ζαχαριάν· καπετὰν Ζαχαριά, θέλω νὰ ἔχω τὴν φιλίαν σου, καὶ νὰ φυλάξ τὸ ζάπι, καὶ νὰ σοῦ μεγαλώσω τοὺς λουφέδες. Ὁ φίλος σου Βοϊβόντας Ζαπῆς καὶ χαρατζίης τοῦ Μιστρούς.

30. Γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ (ἀπάντησις) πρὸς τὸν Βοϊβόντα.

Φίλε μου Βοϊβόντα, εἶδα τὸ γράμμα σου· κατάλαβα τὴν ἀπιστιὰ τοῦ κερατοβεζύρη, ἔβαλε τοὺς Νικολαίους νὰ μὲ σκοτώσουν. Ἐγὼ τώρα δὲν τὸ πιστεύω, ἀλλὰ τοῦ ζητῶ πόλεμον νὰ πολεμήσω μὲ αὐτὸν ἢ ἐκεῖνος στὸν Μωριᾶ ἢ ἐγὼ, οἱ λουφέδες μου κρέμονται εἰς τὸ σπαθί μου, καὶ τὸ τουφεκί θὰ μᾶς χωρίσῃ. Ὁ Μπίμπασις γράφει τοῦ Βεζύρη, τὸ γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ στέλνει εἰς τὸν Βεζύρη· γράφει ὁ Βεζύρης εἰς ὅλα τὰ Βιλαέτια, νὰ συναχθῇ ἢ Τουρξιά νὰ χαλάσῃ τὸν Ζαχαριάν, οἱ μεγάλοι μεγάλοι νὰ πάνε εἰς τὴν Τριπολιτζιᾶ, νὰ κάμουν μουσαβερέν, πῶς νὰ κινήσωσι τὸν πόλεμον. Γράφει τοῦ Βεζύρη, ὅλες τὲς ἀπιστιὰς τὲς μεταχειρίσθῃς μὲ τοὺς Νικολαίους. Τώρα σοῦ ζητῶ πόλεμον εἰς τὰ Ἡμηλιάτικα χωριά, ἢ ἐσὺ ἢ ἐγὼ, τό ἔχω βαρεμένο, αἷμα, ἐλευθερία ἢ θάνατος. Εἰς ὅλους τοὺς Μωραγιάνιδες Τούρκους καὶ Ῥωμαίους ἐσκέφθησαν

νὰ στείλουν δύο ἀνθρώπους τοῦ Βεζύρη, πῶς τοὺς κυνηγᾷ ὁ Βεζύρης νὰ τοὺς χαλάσῃ, καὶ νὰ πὰν εἰς τὸν Ζαχαριάν Λουφετζίδες, μὲ τρόπον νὰ σκοτώσουν τὸν Ζαχαριά, καὶ νὰ τοὺς δώσῃ ὁ Βεζύρης 500,000 πουργιὰ ἄσπρα, 25,000 γρόσια.

31. Γράφει ὁ Μουραμπούτης τοῦ Ζαχαριᾶ.

Ὁ Μουραμπούτης ἀπὸ Ἀρκαδιᾶ γράφει εἰς τὸν Ζαχαριᾶ κρυφά, ὅλα τὰ κρυφὰ τοῦ Βεζύρη καὶ τῶν Κοτζαμπασίδων· νὰ φυλάγῃσαι, Ζαχαριά, διότι ἔβαλαν δύο Τούρκους νὰ ἔλθουν νὰ σταθοῦν σὲ ἔσένα παλληκάρια, πῶς τοὺς κυνηγᾷ ὁ Βεζύρης, καὶ νὰ ἔχῃς τὸν νοῦν σου δυνατά.

Ὁ Ζαχαρίας ἀπαντᾷ τοῦ Μουραμπούτη.

Σὲ εὐχαριστῶ, φίλε μου Μουραμπούτη Χατζῆ Μουσταφᾶ, ὅπου μοῦ ἔδωκες νὰ καταλάβω.

Οἱ δύο ἐπῆγαν εἰς τὸν Ζαχαριάν καὶ τὸν ἐχαιρέτισαν, ὅστις τοὺς ἐρώτησεν, πῶς σᾶς λέγουν· ὁ ἓνας Σούλφης, ὁ ἄλλος Μουσταφᾶς· μωρὲ πῶς ἤλθατε; ἡμεῖς καπετάνις μου εἰς τὴν Ῥούμελη εἴμαστε κλέφτες· ὁ Ἀληπασιάς μᾶς κυνηγάει νὰ μᾶς χαλάσῃ καὶ ἐφύγαμεν, ἤρθαμεν εἰς τὸ Βεζύρη στὴν Τριπολιτζιᾶ διὰ ψωμί· ὁ Ἀλήπασας ἔγραψεν σὲ ἐτοῦτον τὸν Βεζύρη νὰ μᾶς πιάσῃ, καὶ κάποιος φίλος μας μᾶς τὸ εἶπε, καὶ ἐφύγαμεν καὶ ἤλθαμεν στὸ ναζάρι σου. Μιλᾷει ὁ Ζαχαρίας τοῦ Ὁσμὰν Μπουλούμπασι, πᾶρ' τοὺς αὐτοὺς τοὺς δύο εἰς τὸ κονάκι σου, καὶ νὰ τοὺς δώνῃς τὸ ταῖνι τους. Τοὺς ἐπῆρεν ὁ Μάνις εἰς τὸ κονάκι του.

32. Γράμματα Ζαχαριᾶ πρὸς τοὺς συντρόφους του, εἰς ὅλα τὰ καπετανάτα τοῦ Μωρέως, εἰς ὅλα τὰ Βιλαέτια, Πετμεζαίους, Κολοκοτροναίους. Νὰ γράψετε γράμματα εἰς ὅλα τὰ Βιλαέτια, εἰς τοὺς καπετάνιους καὶ συντρόφους νὰ ἤξεύρουν, διότι ἐμένα ὁ κερατοβεζύρης ἔστειλεν δύο Ἀρβανίτες διὰ νὰ μὲ σκοτώσουν μὲ ἀπιστιάν· ἔτσι μοῦ τό 'καμε καὶ μὲ τοὺς Νικολαίους, καὶ τοὺς Νικολαίους τοὺς πῆρεν εἰς λαιμόν του, καὶ ταχὺ θὰ στείλω τὰ κεφάλια τῶν δύο, ὅπου μοῦ ἔστειλεν μὲ ἀπιστιάν νὰ μὲ σκοτώσουν, καὶ ἄς τὰ ψήσῃ νὰ τὰ φάῃ. Ἐγὼ τοῦ ἔγραψα τοῦ κερατᾶ νὰ βγῇ νὰ πολεμήσωμεν στὰ Ἡμηλιάτικα χωριά, καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ Πασᾶς ἐσεῖς τάκοῦτε, καὶ τότε νὰ σηκωθῆτε ὅλοι εἰς τὸ τουφεκί καὶ σπαθί, καὶ φωτιὰ εἰς τοὺς μουρτάτες, καὶ μὴ πειραχθῇ Ῥωμιός. Ἐγὼ θὰ στείλω νὰ μαζεύσω ὅπου εἶναι Ἀρβανίτης μὲ τὸν λουφέ, καὶ ὅλοι θὰ ἐρθοῦνε, διότι ὁ Σουλτάνος ἔστειλε Κίρ-φερμὰν διὰ νὰ χαλάσουν τοὺς Ἀρβανίτες. Οἱ Ἀρβανίτες τρέχουν κρυμμένοι μέσα στὲς στάνες καὶ στὰ βουνά, καὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς, καὶ θὰ τοὺς μαζεύσω ὅλους

μέ τόν Ὀσμάν Μπουλούμπασι καί μέ τόν Μακρυγιάννην, θά τόν στείλω εἰς τήν Σκαρδαμούλαν, Σταυροπήγιον Γαϊτζαῖς ὡς τὸ Οἶτυλο, νά βγοῦν οἱ Μανιάτες· εἰς τὰ Μαλεῦρι θά γράψω εἰς τοὺς καπεταναίους νά ἔλθουν καί ἀπ' ἐκεῖ, καί σεῖς νά εἴσθε ἔτοιμοι καθὼς σᾶς γράφω. Ἀρβανίτες ἐσυνάχθησαν 1300, Μανιάτες 600, τὸ μπουλούκι τοῦ Ζαχαριᾶ Μωραῖτες 400, περισσότεροι τῶν 2,000. Ἐνα καράβι ἦταν εἰς τήν Μπούκα (τὸ Νησί) διὰ νά φορτώσῃ σῦκα· στέλνει ὁ Ζαχαριάς, ἠμιλάει τοῦ καρβοκύρη, ναυλώνει τὸ καράβι νά πάρῃ μέρος ἀπὸ τὰ παλληκάρια νά τὰ ξεμπαρκάρῃ εἰς τήν Τζακωνιάν. Στέλνει καπετάνιον τὸν Μακρυγιάννην καί τὸν ὀρμηνεύει· Νά ἕνα γράμμα καί ἀφοῦ ἐβγῆς εἰς τήν Τζακωνιάν νά τραβήξῃς εἰς τὰς Ρίζες, καί σάν ἀκούσῃς τὸν πόλεμον νά καμῶνεσαι πέντε ἡμέρες, τότε νά στείλῃς τὸ γράμμα μου εἰς τὴν Τριπολιτζιάν, καί νά γράψῃς τὴν ἡμέραν ποῦ τὸ στέλνεις, καί νά τὸ βουλώσῃς. Τὸ γράμμα ἔγραφε ταῦτα τὰ λόγια· Εἰς ἐλόγου σας ἀγάδες νά μὴ κάμετε κονάκια διὰ τρεῖς ἡμέρες. Μὴν ἀκοῦστε τὸν Βεζύρη, διότι μπαίνω μέ τὸ σπαθί μου, καί τότε ἄλλους θά κόψω, ἄλλους θά σκλαβώσω καί μέρος θά βαπτίσω, καί θά πκνδρευθοῦμε καί βιὸς θά φορτωθοῦμε, ἀπὸ τὰς καντοῦλες χέρι δὲν τραβοῦμε.

33. Ὁ Ζαχαριάς γράφει τοῦ Βεζύρι.

Λάβε Βεζύρι τὰ κεφάλια τῶν δύο, ὅπου ἔστειλες νά μὲ σκοτώσουν· ψῆσ' τα, φά τα, πόλεμο σου ζητῶ εἰς τὰ Ἡμηλιάτικα χωριὰ, εἰς τόπον Ἀγροβοῦνι, νά πολεμήσωμεν παλληκαρίσια καί ὄχι μὲ ἀπιστίες· ἂν δὲν ἔρθῃς σὲ γράφω ἕναν Παπᾶν, ἕναν Χαχάμη. Ὁ Βεζύρης ἐθυμώθη, γράφει εἰς ὅλα τὰ βιλαέτια τοῦ Μωρέως, καί ὁ Βεζύρης ἐτράβηξεν κατὰ τὰ Ἡμηλιάτικα. Ὁ Ζαχαριάς ἐδυνάμωσε τ' Ἀγριοβοῦνι, ἔφερον βαγένια ἀπὸ τὰ χωριὰ, ἔβαλε νερά, ψωμιά, τυριά, μπαρούτια, βόλια, τουφεξήδες, ὅλα ὅ,τι ἐχρειάζοντο.

Ὁ Μακρυγιάννης ἔφθασεν μέ τὸ καράβι εἰς τὴν Τζακωνιάν μέ ἄνδρες 700, ὁ Ζαχαριάς ἔστειλε δύο μπαργιάκια καί καρτεροῦσεν τὸν Βεζύρη. Τετράδη ἡμέραν ἀρχίζει ὁ πόλεμος.

Ὁ Βεζύρης ἔρριξε τζαντιῖρι εἰς τῆς Τζακωνιάς τὸ Χάνι, ἀντίκρυ μέ τὸ κιάλι τηράει τὸν πόλεμον π' ἀρχίζει, ἡ Τουρκιά ἐφώναζε σεφέρ-σεφέρ, γκισοῦρ γκιελί· οἱ Ἀρβανίτες ἐθάραγαν πιστὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βεζύρη, ὅτι ἐκήρυξαν τὸ φερμάνι νά σκοτώσουν τοὺς Ἀρβανίτες, καί ἐθάραγαν στὰ σωστά, διότι ζῶν δὲν εἶχον, καί ὁ Ζαχαριάς τοὺς ἔλεγεν, βαρᾶτε τοὺς ἀτλίδες καί ὄχι τόσον εἰς τοὺς πεζοὺς. Εἰς τρεῖς

ἡμέρας ἐσκοτώθηκαν ἄλογα περισσότερα ἀπὸ 200 καί ἐζόχως εἰς τοὺς πεζοὺς, οἱ ἄνθρωποι τοῦ Βεζύρη τοὺς ἔγεινε μέγαν κακόν, Μανιάτες φώναζαν σάν ἄγρια θηρία·

οἱ Ἀρβανίτες χαίρονταν καί τὸν χορὸν ἐστοῦσαν.

Ὁ Βεζύρης μέ τὸ κιάλι τοὺς τηράει, ἔβλεπεν τοὺς Μανιάτες καί τοὺς Ἀρβανίτες ποῦ ἐχόρευαν, στέκονταν συλλογισμένος,

ἠμιλάει τῶν Μωραγιάννιδων μουσαβερὲς νά γείνη,
τί λέτε ἐσεῖς ἀγιάννηδες;

Ἐκκμον κονσοῦλτο παρασκευὴ νά πέσουν μέ γιουροῦσι εἰς τὰ ταμπούρια τοῦ Ζαχαριᾶ καί τοῦ γράφει ὅτι τὴν Παρασκευὴν ὁ Βεζύρης τὸ ἔχει ἀμει-μουαμὲι νά σᾶς κάμουν τὸ γιουροῦσι. Ὁ Ζαχαριάς ἔβαλε ὀληνύκτα καί ἔκοψαν χανδάκι πλατύ, τὸ γέμισαν ἀσφάλαια, καί καρτεροῦσεν ὀλην τὴν νύκτα ὡραν τὴν ὡραν τὸ γιουροῦσι· ἦτον ὀλοι χαζήρι, τ' ἄρματα καλὰ ἦταν γεμισμένα, ὡρμησεν ἡ Τουρκιά εἰς τὰ ταμπούρια, στοχάσου 1600 τουφέκια ἀνδρῖκια τί κακόν τοὺς ἔγεινε τῶν Τουρκῶν, πόσα ἄτια ἔπεσαν εἰς τὸ χανδάκι καί ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ σφαλάντια ἐμπλέξαν, χάθησαν ὀλοτελῶς· μέγας φόβος ἐκυρίευσεν τὸν Βεζύρη, ὅπου ἔβλεπεν τοὺς Τούρκους φοβισμένους καί ἔλαβαν μέγαν κιστιλίκι. Γράφει ὁ Βεζύρης εἰς ὅλα τὰ βιλαέτια, νά μαζωχτῇ ἡ Τουρκιά, νά φέρουν καί κανόνια νά βαρέσουν τὸν χαῖνη τὸν Ζαχαριάν, ὅτι ὁ τόπος ὅπου κρατεῖ ὁ Ζαχαριάς εἶναι δυνατός, καί τώρα ποῦ τὸν κλείσαμεν δὲν μᾶς γλυτώνει, διότι μέ ρεσάλτο δὲν παίρνεται, καί νά ἔλθοῦν γρήγορα, μὴ μᾶς φύγῃ. Γράφουσι τοῦ Βεζύρι· Ντοβλετιλή Μώρα Βαλεσί, μᾶς γράφεις νά ἐρθοῦμε μεντάτι, πῶς νά ἐρθοῦμε; εἰς ὅλα τὰ βιλαέτια ἐσήκωσαν ἄρματα καί τοῦτο ἀλλαλὲμ θά εἶναι δάκτυλος τῆς Φραγγιάς, καί ἔχομε σεφέρι μέγαν καί μεντάτι μέγαν, μὴν καρτερᾶς τότε. Ὁ Βεζύρης ἐφοβήθη τὴν μεγάλην Πόρτα διὰ τὸ κεφάλι του, ὁ πόλεμος ἐδούλευε ἕως τὰς 9 ἡμέρας. Ὁ Μακρυγιάννης ἔφθασεν στὰς Ρίζες, στέλνει τὸ γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ μέσα εἰς τὴν Τριπολιτζιάν, εὐθὺς μέ τάρταρη τὸ στέλνουν εἰς τὸν Βεζύρη. Μιλάει τῶν ἀγάδων καί κοτζαμπασίδων νά διαβάσουν τὸ γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ· τὸ διάβασαν καί φοβήθησαν καί τοῦ Βεζύρι λέγουν· Ἀπάτη μᾶς ἔκαμε ὁ Ζαχαριάς, ἐδῶ δὲν εἶναι «πάνε τὰ χαρέμια μας καί πᾶν καί τὰ παιδιὰ μας», κακὸ ποῦ μᾶς ἔκαμες Βεζύρι μου, χάνομε τὰ παιδιὰ μας, χάνομε καί τὴν πίστιν μας. Ἀλλάχ μπελασινὴ

βερσίν σεμπέπ δλανά. Ἐρώτησε ὁ Βεζύρης τὸν Τάρταρην, εἶναι πολλοὶ εἰς τὰς Ῥίτζες; Τζὸκ τζὸκ ἐκὶ μπὶν βάρ. Ἀνακατεύθησαν οἱ Τοῦρκοι, ἄρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὰ ταμπούρια τοῦ Ζαχαριᾶ, ὁ Ζαχαριᾶς φωνάζει, μπρὲ παλικάρηγα μου οἱ Τοῦρκοι θὰ μᾶς φύγουν, βάνει τὸ κιάλι καὶ τηρᾶ· εἶδεν ποῦ ἐτοιμάζοντο εἰς τὴν φυγὴν, ἐτοιμάστε βρὲ παιδιᾶ νὰ τοὺς πάρωμε στὸ πόδι, νὰ τοὺς πάμε κόβοντας ἕως τὴν Τριπολιτζά, θὰ πάρωμε πλιάτσικα καὶ γρόσια πολλά.

Τραβοῦνε ὄλοι τὰ σπαθιά, στὸ πόδι τοὺς πηγαίνουν,
ὄλη ἡ Τουρκιά ἐτζάκισεν καὶ ἴσω δὲν τηράζουν,
μέγα κακὸ τοὺς ἔγεινεν,
ἕνας τὸν ἄλλον πάταγε καὶ ἴσω δὲν τηράζουν.

Ὅσοι Τοῦρκοι ἦσαν μὲ τὸν Βεζύρη φίλοι τοῦ Ζαχαριᾶ, ἐστάθηκαν ἐμίλησαν τοῦ Ζαχαριᾶ,

Ζάχο παῦσε τὸν πόλεμον, κάμε κχι μερχαμέτι,

ἐχθροὶ σου ὄλοι δὲν εἶναι, βρίσκονται καὶ δικοὶ σου. Τοῦ Ὀσμάνη τοῦ ἐμίλησαν· βρὲ Ὀσμάνη ἀδελφὲ ἔχομεν μίαν πίστιν,

Μανιάτες μᾶς ἐσκότωσαν, αὐτοὶ εἶναι Ῥωμαῖοι,
ὁ Ζάχος εἶναι ξακουστός, ἄς κάμη καὶ νισάφι,
τί πταίμε οἱ κακόμοιροι οἱ παλιολουφεντζήδες;

Οἱ Ἀρβανίτες ἔμιλησαν·

Ζάχο παῦσε τὸν πόλεμον καὶ ἐρχόμεθα μαζί σου.
Τοῦ μπαργιαχτάρι μίλησε νὰ παύσουν τὸ τουφέκι·
Τοὺς Ἀρβανίτες δὲν χαλῶ, τοὺς θέλω παλληκάρια.

Κ' ἔτσι ἔπαυσε ὁ πόλεμος καὶ ὁ Ζαχαριᾶς ἐτράβηξεν εἰς τὰς Ῥίτζες καὶ ἔσμιξεν μὲ τὸν Μακρυγιάννην, καὶ ἐμοιράσθησαν 4 μπουλούκια Βέρθενα, Μαυρίκια, Πιαλή καὶ Βλαχοκερασιά, διὰ νὰ ἀκούσουν τί θὰ κάμη ὁ Βεζύρης· ὁ Βεζύρης ἔκραξε ὄλους τοὺς Τρανούς καὶ τοὺς Σπαχίδες τοῦ Μωριᾶ 1600 σπαθιά καὶ κάμουν τὸ κουσουλτο νὰ καταβάλουν γρόσια νὰ κατατρέξουν τὸν Ζαχαριᾶ· ὄλοι τοῦ ἀποκριθήκανε «Πολλοὺς τρόπους ἐκάμαμε τόσα χρόνια καὶ τίποτα δὲν τοῦ ἐκάμαμε, μόνον τοῦτο μᾶς ἔβλαψε χειρότερα, μᾶς ἔκαψε 50 φορές τὰ τζιφιλίκια μας καὶ Σπίτια μας, ἔχει τόση Τουρκιά σκοτωμένη καὶ σκλαβωμένους, τῶρα πῆρε καὶ τοὺς Ἀρβανίτες, ἔχει καὶ τοὺς Μανιάτες, ἔχει συντρόφους καὶ τοὺς Χαϊνήδες, τοὺς Πετμεζάδες, Κολοκοτρόνηδες

καὶ ἄλλους πολλοὺς εἰς ὅλα τὰ Βιλαέτια, καὶ τίποτα δὲν τοῦ κάμο-
μεν· σὰν ἀγαπᾶς, γράψε εἰς τὴν Πόλιν νὰ ἔρθουν μετὰτα ξένα». Τὸν
Βεζύρι δὲν τὸν συμφέρει, διότι γίνεται ἄζιλη ἀπὸ τὴν Πόρτα, ἐσκέ-
φθηκαν οἱ Μωραγιάνιδες καὶ Σπαχίδες καὶ γράφουν εἰς τὴν Πόλιν ὅτι
εἰς τὸν Μωριᾶν εἶναι πολλοὶ Ζορμπάδες, ὁ Ζαχαριάς εἶναι καλὸς καὶ
πιστὸς τῆς Βασιλείας καὶ κυνηγᾷ τοὺς Ζορμπάδες, καὶ παρακαλοῦν
τὴν Πόρτα νὰ τοῦ σταλῆ ἀτζικ μπουγιουρτί μὲ ἀνοικτὸν φερμάνι νὰ
κυνηγᾷ τοὺς Ζορμπάδες, καὶ νὰ πληρώνεται ἀπὸ τὸ μυρί· ὑπόγρα-
ψαν ὅλοι καὶ στέλνουν εἰς τὸν Βεζύρην τὲς βούλες, ἐκαλοσύστησαν τὸν
Ζαχαριᾶ. Τοῦ ἐστάλη τοῦ Ζαχαριᾶ τὸ μπουγιουρτί καὶ τὸ φερμάνι εἰς
τὸν Μῶρα Βαλεσῆ.

Ὁ Κιαμήλμπες καὶ λοιποὶ μεγάλοι παρακαλοῦν τὸν Βεζύρι νὰ τὸ
στείλῃ τοῦ Ζαχαριᾶ διὰ νὰ ἡσυχάσῃ ὁ τόπος, τὸ ἔστειλεν εἰς τὸν Μπίμπασι
τοῦ Μιστρός, καὶ ὁ Μπίμπασης γράφει εἰς τὸν Ζαχαριᾶν· Καπετὰν Ζαχα-
ριᾶ Μπάσμπογλι, ἡ Πόρτα σὲ ἐτίμησε μὲ μπουγιουρτί καὶ μὲ φερμάνι
ἀνοικτό, καὶ ὅπου ἀγαπᾶς νὰ κοπιᾶσης νὰ σοῦ τὸ στείλω. Ἦλθεν ὁ
Ζαχαριᾶς εἰς τὸν Μπαρσινίκον ἀποπάνω εἰς τὸν Μιστρά. Γράφει τοῦ
Μπίμπασι ὁ Ζαχαριάς ὅτι ἦλθεν εἰς Μπαρσινίκον, ὁ Μπίμπασις ἀμέσως
τὸ δίδει εἰς δύο ἱμάμηδων νὰ τοῦ τὸ πᾶνε, καὶ τοῦ πήγανε μὲ στῶσι
ὀλόχρυση καὶ δίσκον στολισμένον τὸ φερμάνι τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

34. Πρὸς τὸν καπετὰν Ζαχαριᾶν Μπάσμπογλι.

Ἡ μεγάλη Πόρτα σὲ γνωρίζει ἓνα πρῶτον Ντερβέναγα εἰς τὸν Μωριᾶ
Βαλεσί, εἰς τὰ 24 κατηλίγια τοῦ Μωρέως, νὰ φαίνεσαι ζαπίτης εἰς τοὺς
κακοὺς καὶ ὅ,τι κάμνεις εἶναι καλὰ καμωμένα, εἰς τὸ ζάπι, σὺλα τὰ
κατηλίγια καὶ χῶρες καὶ κάστρα, νὰ φέρνεσαι ἀνοικτὰ καὶ νὰ πλη-
ρώνεσαι ἀπὸ τὰ 24 κατηλίγια τοῦ Μωρέως κ.τ.λ. κ.τ.λ. Ὁ Ζαχαριάς
ἐχάρη καὶ ἐπέταξεν ἓνα μανδηλι φλωριά τῶν ἱμάμηδων καὶ εὐχαριστή-
θηκαν οἱ ἱμάμηδες.

35. Γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ πρὸς τοὺς Κοπεταναίους τοῦ Μωριᾶ καὶ Μάνης.

Τοὺς ἔγραψε ὅτι τοῦ ἐστάλη τὸ φερμάνι καὶ ὅτι θὰ πληρώνεται ἀπ’
ὅλα τὰ κατηλίγια τοῦ Μωρέως· αὐτὰ εἶναι μία καλὴ πληρωμὴ, μόνον
νὰ εἶναι ἡσυχοὶ νὰ μὴ κάμωμεν τίποτα, ὅσο νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ σηκώ-
σωμεν ἀπὸ τὸν τόπον τὴν μικρολογιά, νὰ γλυτώσωμεν τὴν πατρίδα.
Ἐχάσθηκαν ὅλοι καὶ ἔκαμαν χαρὲς μεγάλες εἰς ὅλα τὰ Βιλαέτια, Τοῦρκοι
καὶ Ῥωμαῖοι «ὦ μεγάλο καλὸν ὅπου μᾶς ἔγεινεν ἀπὸ τὴν ἀφεντιάν».

36. Ὁ Ἀνδρουτζος ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον ἄκουε τὰ θαύματα τοῦ Ζαχαριᾶ, ἀμὰ δὲν τὰ πίστευε, ὅτι τρέχει μὲ μπαργιάκι ἀνοικτὸν καὶ μὲ σταυρόν· ἐσηκώθη, ἐμπαρκαρίσθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Μωριάν, καὶ ἀπὸ κακοκαιρίαν ἄραξε εἰς τὴν Αἰγίναν. Οἱ Αἰγινίτες τοῦ ἔκαμαν μεγάλην τρομάραν καὶ κόντευσε νὰ χαθῆ μὲλον τὸ ἀσκέρι τοῦ, καὶ σηκώθη τὸ καράβι καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Μάννην καὶ ἄραξε εἰς τὴν θέσιν Κότρονα· εὐθὺς οἱ Μανιάτες τοὺς ἐπερικύκλωσαν, τοὺς ἐρωτᾶνε, ἀποκρίθησαν πῶς εἶναι τοῦ Ζαχαριᾶ, τοὺς ἐπῆραν οἱ Μανιάτες καὶ τοὺς πάνε εἰς τὸν Ζαχαριάν· ἦταν τοῦ Ἀνδρουτζου 400 ἄνδρες, τοὺς ἐδέχθη ὁ Ζαχαριάς, ἐφίλησεν τὸν Ἀνδρουτζον, ἐκάθησεν 66 ἡμέρας ὁ Ἀνδρουτζος εἰς Σκουφομούτι καὶ παρατηροῦσε τοὺς τρόπους τοῦ Ζαχαριᾶ πῶς τὸν συμφέρει τόσον ἀσκέρι. Ἀφοῦ ὠμίλησαν ὅσα ἐχρειάσθη καὶ ἐξηγήθησαν ἀνεχώρησεν ὁ Ἀνδρουτζος νὰ φύγῃ καὶ ὠμολόγησεν τί τοῦ ἔκαμαν εἰς τὴν Αἰγίναν, ὁ Ζαχαριάς τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τοῦ τὸ πληρώσῃ διπλὸ ὅ,τι τοῦ ἔκαμαν. Ὁ Ζαχαριάς τοῦ ἐπρότεινεν, νὰ ὑπάγωμεν ἀπὸ Βοστίτζα νὰ μπαρκαρισθῆ, διότι ἐδῶ καίγια δὲν εὐρίσκομεν νὰ περάσῃς εἰς τὴν Ρούμελην, καὶ σὰν ἐμπαρκαρισθῆς εἰς τὴν Βοστίτζα νὰ περάσῃς εἰς τὸ πέρα μέρος, τότες τραβῆς διὰ τὸν Ὀλυμπον καὶ νὰ μοῦ γράφεις πάντα, ἐπὶ στήν Ρούμελην καὶ ἐγὼ εἰς τὸν Μωριᾶ νὰ ἀκουώμαθε, καὶ νὰ βαστάτε τοὺς δικούς μου τρόπους, ν' ἀκούεσθε μὲλα τὰ καπετανάτα τῆς Ρούμελης καθὼς καὶ ἐγὼ ἀκούομαι εἰς τὸν Μωριάν, καὶ ἐγὼ θάρχισω νὰ ἀκούγωμαι μὲ τὴν Φραγκιά, ἴσως ἐλευθερώσομεν τὴν πατρίδα μας ἀπὸ τοὺς Μουρτάτες· ὅταν σοῦ δίδουν χάρτζια νὰ τὰ μοιράζῃς εἰς ὅλα τὰ καπετανάτα καθὼς κάμω καὶ ἐγὼ, ὅταν ὁ Μουρτάτης Ἀληπασιᾶς δίδει ἐνοῦ λουφέδες καὶ τὰ μοιραζόμεσθε, νὰ εἴσθε ἀγαπημένοι καὶ νὰ μὴν κυνηγᾶ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διότι ἐσήμερα χάνεις ἐμένα καὶ ταχὺ ἐσένα — νὰ ἔχετε τὸν νοῦν σας. Βλέπεις, μὲ πληρώνουν νὰ βαρέσω τοὺς ἄλλους καπεταναίους, ἐγὼ τοὺς ἔχω συντρόφους, πῶς τοὺς βαρῶ; τὰ μοιράζομαι ἐκεῖνα ποῦ παίρνω· δὲν θέλω γρόσια, θέλω συντρόφους διὰ τὴν Πατρίδα.

37. Ἐκαμαν τὴν ἀπόφασιν καὶ ἐκίνησαν μὲ τὸν Ἀνδρουτζον, ἔφθασαν εἰς τόπον λεγόμενον *Κιτζόκες*, ὁ Ζαχαριάς ἐπρόσταξε τὸν τζαούση καὶ ἀγόρασεν σρακτὰ ψητὰ καὶ ἔκαμαν ταινία διὰ τὸ γεῦμα καὶ ἔτρωγαν. Ὁ Βεζύρης ἦταν νεοφερμένος, ἀκούοντας ἐξεκίνησε μὲ ὄλον του τὸ ἀσκέρι καὶ ἔβγαλεν καὶ τοὺς ἐντοπίους καὶ ἔκλεισαν τὸν Ζαχαριάν μὲ τὸν Ἀνδρουτζον. Ὁ Ζαχαριάς τοῦ λέγει, καπετὰν Ἀνδρουτζο μὴν ταρα-

ζεσαι ἀπὸ τὸν τόπον σου, ἄς φάῃ τ' ἀσκέρι σου ψωμί, τὸ Μωρχίτικο χούι δὲν τὸ γνωρίζεις, ἐγὼ ἔχω τοὺς Ἀρβανίτες. Οἱ Ἀρβανίτες δὲν βαροῦν, διότι ἔχουμε μὲ τοὺς Ἀρβανίτες μπέσα πολλές βολές, ἔχουν ψωμί δικό μου φαγωμένο καὶ τρῶνε καὶ τὸν Πασιᾶ, τώρα τώρα τὸν βλέπεις.

38. Ὁ Ζαχαριάς φωνάζει, Ὁσμὰν Μπουλούμπασι πᾶρε τὰ παλληκάργια σου νὰ ἀνοίξῃς τὸ τουφέκι, κατόπιν καρτέρα καὶ τὸν Μακρυγιάννην, κατόπιν καρτέρα καὶ τοὺς Βαβουλιάνους, τοὺς Μανιάτες.

Τότε οἱ Μανιάτες φώναζαν σὰν ἄξια παλληκάργια·
 Σταθῆτε Τοῦρκοι ἀπὸ κοντά, σὰν εἴσθε παλληκάργια.
 Ὁ Ζάχος σκούζει μιὰ φωνὴ μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι·
 Ἀνδρείοι Μανιάτες φοβεροὶ σήμερα νὰ δειχθοῦμε,
 σήμερα θὰ χορτάσομε, τὸ αἷμα τους θὰ πιοῦμε
 Τοῦρκοι ποῦ θὰ μᾶς φύγετε γειτόνοι θὰ γινοῦμεν·
 ἀπὸ τὸν τόπον φύγετε, γιατί εἶναι πατρικός μας,
 πατρίδα τῶν Χριστιανῶν καὶ ὄχι τῶν Μουτουλμάνων.
 Οἱ Τοῦρκοι κατεσκόπησαν, μὲς τὰ κλαργιά κρυβῶνται.

Πολλοὶ Τοῦρκοι σκοτώθησαν, δὲν εἶδεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Γυρίζομενος ὁ Ζαχαριάς τὸν ἀγκάλιασε ὁ Ἀνδρουτζος, τὸν ἐφίλησε· Ζαχαριά, εἶσαι καλύτερός μου. Ἐβλεπεν τὸν Ζαχαριάν ὅταν ἔτρεχεν, ἔδειχνεν ὅτι εἰς τὴν γῆν δὲν ἐπάταγε. Τότε εἶπεν ὁ Ἀνδρουτζος, καλὰ τὸ λένε ξεφτέρι Ζαχαριά· τοῦ λέγει ὁ Ἀνδρουτζος, σὲ γνωρίζω πρῶτον μου καὶ νὰ μὲ ὀρμηνεύης, ἐγὼ εἶμαι ἰδικός σου, καὶ χαρίζει ὁ Ἀνδρουτζος μίαν φέρμελη μ' ἀσημένια κουμπιὰ τοῦ Ζαχαριᾶ, ὁ Ζαχαριάς τοῦ χαρίζει ἓνα σπαθὶ τοῦ Ἀνδρουτζου καὶ τοῦ λέγει, τὸ σπαθὶ μου εἰς τὴν Ρούμελην καὶ τὸ τοποῦζι τῆς Ρούμελης εἰς τοὺς Τοῦρκους, τοὺς Μωραίτες. Εἰς τὴν Βοστίτζα τοὺς ἐμπρκάρησεν καὶ ἀποχαιρέτηθησαν, πέρασαν τὸ πέρα μέρος καὶ ἐβγήκαν εἰς τ' Ἄσπρα.

39. Ὁ Ζαχαριάς ἀνεχώρησεν καὶ ἦλθεν εἰς Μπαρμπίτζαν, ἀνοικτὰ τὰ μπαργιάκια του καὶ ῥοβολᾶν εἰς τοῦ Μαρίνου τὸ ρέυμα· κάτωθεν τοῦ χωρίου Μπασαρά ἀπάντησεν πεζὸν φέροντα γράμματα τοῦ Ζαχαριᾶ, ὅτι ὁ Μουσάγας πολεμᾶ τοὺς πύργους τοῦ Ζαχαριᾶ· ὁ Γιατράκος κατεβαίνει ἀπὸ τοὺς Ζουγραίους καὶ δίδει τὴν εἶδησιν τοῦ Ζαχαριᾶ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς Μπαρδούνιας τοῦ ἔχουν χωσιὰν εἰς τὴν Τάραντζαν. Ὁ Ζαχαριάς ἐγνώριζεν τὸν τόπον (ἐπῆγεν κοντά του καὶ ὁ Γ. Γιατράκος), τοὺς Τοῦρκους ἔκλεισαν εἰς τὴν μέσην, ἔφθασεν ἡ μεγάλη Καστάνια, ἡ Μηλιά, τὸ Σελεγοῦδι, Ἅγιος Νικόλαος, Πετρίνα ὡς μεντάτι τοῦ Ζαχαριᾶ.

Ἐγένετο μέγας σκοτωμὸς εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ Μουσάγας ἐχάθη, ἐντύθη τζοπάνικη καπερόνα καὶ ἐκρύφθη εἰς ἕναν τζοπάνον, ὅτι οἱ συντροφοὶ τοῦ ἐχάθησαν ὅλοι. Τότε ἡ μάνα τοῦ Μουσάγα ἄκουσε τὸν χαλασμὸν τοῦ παιδιοῦ τῆς, ἔκλαιεν ἀπαρηγόρητα, ἔτρεξεν εἰς τὰ κονάκια τοῦ Ζαχαριᾶ εἰς τοῦ Σκουφομούτη, εὕρισκε τὸν Ζαχαριάν, τὸν ἐφίλησεν, Καπετάνιο μου, ὁ Θεὸς νὰ σοῦ χαρίσῃ τὸ μουράτι σου, παιδί μου νὰ σὲ κάμω, φέρε μου τὸ παιδί μου, μὴ τὸ χαλάσῃς Ζάχο μου.

40. Ὁ Ζαχαριᾶς τὴν δέχτηκε καὶ στέλνει τὸν τζαούση του καὶ ὅλα τὰ παλληκάργια του εἰς ὅλα τὰ χωρία νὰ ἔβγουν παγανιά, μπέλκι καὶ τὸν εὐροῦνε τὸν Μουσάγαν. Ἐβγήκαν παγανιά εἰς ὅλους τοὺς λόγκους καὶ τὸν εὕρισκουν εἰς μίαν στάνην καὶ τὸν εὕρισκουν εἰς μίαν σπηλιὰν μὲ μίαν καπερόνα τζοπάνικην, καὶ τὸν πιάνουν καὶ τὸν παγαίνουν εἰς τὸν Ζαχαριάν. Τότε ἡ μάνα τοῦ Μουσάγα ἔβγαλεν τὸ πουκάμισό τῆς καὶ τὸν ἔνδυσε τὸν Ζαχαριάν καὶ τὸν ἐπέρασε ὡς παιδί τῆς καθὼς τὸν Μουσάγαν, ὁ Ζαχαριᾶς ἐλογίσθη παιδί ψυχικὸν τῆς χανούμης, καὶ ἐγλήντησαν τρεῖς ἡμέρας. «Ἄλλην μίαν φορὰν, Μουσάγα, νὰ μὴ μοῦ ἔβγῃς εἰς πόλεμον, διότι σοῦ κόβω τὸ κεφάλι, καὶ τὴν ἀδελφήν σου καὶ τὴν μάννα σου θὰ τὲς βαπτίσω καὶ θὰ τὲς δώσω γυναῖκες τῶν παλληκαργιῶν μου· τοῦτο στὸ χαρίζω, καὶ νὰ προσκυνᾷς πάντα τὸ σπαθί μου, ὅτι ὁ Μουχαμέτης δὲν βγαίνει ἐμπροστὰ εἰς τὸν δικὸν μας τὸν Χριστόν». «Πέκει, πέκει».

41. Ὁ Ζαχαριᾶς ἐτοιμάζεται, τοῦ Τζαούση λέγει· Τζαούση νὰ διορίσης τὰ παλληκάργια μας νὰ γίνουν χαζίρι, μοιρασέ τους φουσέκια πολλά, ἀτζαλόπετρες, τζαρούγια διπλά, νὰ σιᾶξουν τὰ τουφέκια τους καλά, νὰ χαζιρευτοῦν, νὰ εἶναι ἐτοιμασμένοι ὅλοι οἱ Μπουλουξήδες, διότι σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ κινήσωμεν διὰ πόλεμον, νὰ χαλάσωμεν τὴν Αἴγιναν, νὰ πάρωμεν τὸ δανεικὸν ὅπου μᾶς χρεωστοῦν. Διὰ τὸν καπετάν Ἀνδρουτζὸν ἐσύναξαν καίκια μανιάτικα κουσάρικα καὶ ἐκίνησαν διὰ τὴν Αἴγιναν· εἰς τὸν δρόμον ἐπιασαν Κρανιδιώτικα καὶ Σπετζιώτικα, καίκια ὅλα 36· ἐβγήκαν εἰς τὴν Αἴγιναν, ἐξαφνα ἐκλείσαν τὸ Ζαπίτι καὶ ὅλα τὰ δυνατὰ σπίτια τὰ ἐπιασαν καὶ κατέσφαξαν τοὺς Τούρκους, ὅλον τὸν βίον τους καὶ τὴ μονέδα τους τὰ ἐσήκωσαν καὶ τὰ ἔβαλαν εἰς τὰ καίκια καὶ ἤλθαν εἰς τὴν Μάνην.

42. Ὁ Ζαχαριᾶς ἐμίλησεν· Ἐσεῖς Γρηγοριάνοι νὰ σταθῆτε φρόνιμοι, μὴ σκοτωθοῦν τὰ παλληκάργια, ἐσεῖς νὰ τὰ μοιράσετε τοῦ καθενὸς ὅπως πρέπει. Τὸ ἔμαθεν ὁ Βεζύρης καὶ ἐσκοτίσθη πολὺ, μαζεύει τοὺς σπαίδες,

ἔκαμαν ἀρτζιχάλι, ἐπάτησαν τὲς βοῦλλες των καὶ ἔστειλαν φερμάνι εἰς τὸν Ζαχαριᾶ νὰ ἡσυχάσῃ, εἰς τὸ φερμάνι νὰ γράψῃ καὶ ὁ Πατριάρχης (Πατριάρχης). Τὸ φερμάνι τοῦ γράφει, νὰ κυνηγῇ τὸν δρόμον ὅπου εἶχεν καὶ πρῶτα. Τὸ Πατριαρχεῖον γράφει· Ζαχαριᾶ, εὐχόμεθά σε, κάμνεις καλὰ νὰ ἀκούῃς τοῦ Ντοβλετίου τὴν προσταγὴν, καὶ καλοὺς λουφέδες σοῦ δίδουν, μὴν εἶναι κανεὶς ἀχάριστος, τὸ Ντοβλέτι σὲ ἀγαπάει καὶ πρέπει νὰ συμφέρεσαι μὲ μεγάλην γνώσιν. Ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως.

43. Ὁ Ζαχαριᾶς γράφει εἰς ὅλους τοὺς καπεταναίους νὰ συναχθοῦν νὰ μοιράσουν τὰ πλιάτζικα ὅπου ἔφεραν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν· ἔσιξαν, ἐμίλησαν, τοὺς ἐχάρησεν χάρες χρυσῆς καὶ ἀλλοῦ ἀσημένιες καὶ εὐχαριστήθηκαν πολὺ ὅλοι. Τοὺς ἐμίλησεν ὁ Ζαχαριᾶς ὅτι νὰ εἶναι ἡσυχοὶ καὶ νὰ μὴ τηράζουν τίποτε, ὅτι τοῦ ἤλθεν καινούργιο φερμάνι καὶ θὰ παίρνουν ὅλοι λουφέδες. Ἀδελφοὶ Πετμεζαῖοι, εἴσασθε παλαιότεροι καὶ πρέπει νὰ μὴ τὸ πολυχαλάτε, νὰ μὴ γίνωμεν Κουντάνηδες, ὅτι καὶ οἱ Κουντάνηδες τοῦ μιλάνε, οἱ ἄλλοι Κολοκοτροναῖοι νὰ εἶναι καὶ ἡσυχώτεροι· ἀλλὰ τίνος τὰ λές, ἐγὼ σᾶς ἔχω ἀδελφούς καὶ νὰ στεκόσθε ὁ καθένας εἰς τὸ Βιλαέτι σας, διότι ὁ φόβος ὁ δικὸς σας δὲν τοὺς κάνει νὰ ξεκινήσουν μεντάτι τοῦ κερατοβεζύρι· ὅταν ἐσεῖς δὲν τοὺς ἐτρίβετε τὴν κασίδα ἀπὸ τὰ Βιλαέτια, τότε ἤθελε συναχθῇ ὅλη ἡ Τουρκιὰ νὰ μὴ βγαίνω ἀπὸ τὴν Μάνην ἐξω, διὰ ἕνα Βιλαέτι τοῦ Μιστρᾶ καὶ δι' ἕνα κερατοβεζύρι· ἐγὼ τοὺς ἀλωνίζω, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον βασιτώμαστε ὡς νὰ εὐρωμεν καιρόν, καὶ μὲ τὴν συντροφίαν τῆς Ρούμελης νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν πατρίδα μας, καὶ πάντα νὰ λογαριάσωμεν τὸν ἀριθμὸ πόσα ἄρματα ἔχομεν νὰ βάνωμεν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Τουρκῶν· μᾶς χρειάζεται ἡ Ρούμελη διὰ νὰ βασιτήξουν τῆς Ρούμελης τὴν Τουρκιάν, νὰ τοὺς πιάσουν τοὺς στενοὺς τόπους, γιὰ νὰ μὴν ἔμποῦν οἱ Ἀρβανίτες εἰς τὸν Μωριάν· ἐτουνούς τοὺς Μωραῖτες τούρκους τοὺς παστρεύομεν ἐμεῖς.

44. Γράμμα ἤλθεν τοῦ Ζαχαριᾶ ἀπὸ τὴν Ρούμελην.

Καπετάν Ζαχαριᾶ, ἔμαθα τῆς Αἴγινας τὸ φασίλι καὶ ἐχαρήκαμε, ὅλα τὰ καπετανάτα. Μεγάλες χάρες ἐκάμαμεν ἡ Ρούμελη ὅπου ἔβγαλες τὸ ἄχτι μας· ὅλοι σὲ γνωρίζομεν ὡς μπάρμπα μας, ὅπου μᾶς ἐτίμησες, καὶ λάβε μίαν σάρκα χρυσῆν ἀπὸ τὸν τόπον μας καὶ ἕνα τακίμι τουζλούκια καὶ φέρμελη διὰ νὰ μᾶς θυμᾶσαι. Ὁ Ἀνδρουτζὸς καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι τοῦ Ὀλύμπου.

45. Ὁ Ζαχαρίας γράφει πρὸς τοὺς Καπεταναίους τῆς Ρούμελης.

Ἔλαβα τὸ γράμμα σας καὶ ἐχαρήκαμε πολὺ ποῦ σὰς βλέπομε ἀγαπημένους καὶ εἴμαστε ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τοῦ Μωριά χαρὰ γεμάτοι ποῦ σὰς βλέπομεν ἀδελφωμένους, διότι αὐτὴ ἡ ἀδελφότης μας θὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα μας, καὶ νὰ εἰσασθε τὴν ἀνοιξιν χαζήρι νὰ σηκωθοῦμεν ἡμεῖς εἰς τὸν Μωριά καὶ σεῖς εἰς τὴν Ρούμελην· ἔχουμε σύντροφον καὶ βοηθὸν μας τὴν Μάνην, ὅλα τὰ Μωριάτικα χωριά εἶναι χριστιανικά. Τοῦρκοι στὰ χωριά δὲν εἶναι, ὅλοι στὲς χώρες καὶ εἰς τὲς χώρες εἶναι καὶ Χριστιανοί, καὶ τὰ κάστρα τὰ ἔχουν ἔρημα καὶ χωρὶς ζαερέδες, καὶ θὰ τοὺς κλείσωμεν τοὺς μουρτάτες, τοὺς τὰ παίρνωμεν καὶ ἐλευθερώνωμεν τὴν Πατρίδα μας, καὶ σεῖς νὰ βαρεῖτε τὴν Ρούμελη νὰ μὴν ἡμποροῦν οἱ Τοῦρκοι νὰ μπάσουν μαντάτα εἰς τὸν Μωριά, καὶ ἐγὼ θὰ γράψω εἰς τὴν Ζάκυνθον εἰς τοὺς μεγάλους νὰ γράψουν εἰς τὴν Φραντζαν νὰ μᾶς δώσουν οἱ Φραντζέζοι μεντάτι νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Πατρίδα, καὶ ὅταν μοῦ ἔλθῃ ἡ ἀπάντησις σὰς στέλνω τὸ ἴδιον γράμμα τῶν ἀρχόντων.

46. Γράμμα τοῦ Ζαχαριᾶ.

Εἰς ἐλόγου σας ἀρχοντες τῆς Ζακύνθου καὶ λοιπῶν 7 νησιῶν, ἡμεῖς εἴμαστε τόσα χρόνια σκλαβωμένοι ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, καὶ ὡς Χριστιανοὶ νὰ μᾶς λυπηθῆτε, τώρα μᾶς ἐμαγάρισαν τὴν πίστι μας, ἀρχισαν μὲ στανιά καὶ κουρτζίζου τοὺς Χριστιανούς, νὰ μᾶς λυπηθῆτε νὰ μᾶς βοηθήσετε νὰ γλυτώσωμεν τοὺς ἀδελφούς μας, Χριστιανοί, ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ τυράννου. Τὸν σταυρόν μας ὑβρίζουν, τὴν εἰκόνα μας, τὴν κολυμβήθραν μας, τὰ κοράσια μας καταμαγαρίζουν, οἱ Χριστιανοὶ δὲν ὀρίζουν τὲς γυναῖκες των, τὰς ἐκκλησίας μας καταπατοῦν, σῶστε ἀδελφοὶ Χριστιανοὶ νὰ ἐλευθερώσετε τοὺς ἀδελφούς σας, τοὺς ἐπτώχυναν, τοὺς ἐπῆραν τὰ μούλκια τους, τοὺς ἔχουν τὸ ξερὸ κορμί ἀφισμένο. Ἐγὼ τὸ βαστῶ τόσα χρόνια μὲ τοὺς συντρόφους μας τῶν βιλαετιῶν, καὶ ὁ φόβος ὁ δικός μας κρατεῖ τοὺς Χριστιανούς, ἀλλέως θὰ τοὺς εἶχον ἄλλους Τοῦρκους, καὶ ἄλλους νὰ πουλήσουν σκλάβους, τώρα ἀκουστήκαμε μὲ τοὺς καπεταναίους τῆς Ρούμελης. Ἡ Μάνη εἶναι ὅλη χριστιανὴ καὶ καλεῖ εἰς τὸν πόλεμον. Σὰς παρακαλοῦμεν, γράψετε στὴν Φραγγιὰν νὰ μᾶς βοηθήσῃ ἕνας βασιλέας, καὶ μεῖς σὲ εἴκοσι ἡμέρες τὰ κάστρα τὰ παίρνωμεν. Ζαχαρίας Μπαρμπιτζιώτης.

47. Γράφουν τοῦ Ζαχαριᾶ ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ λοιπὰ νησιά.

Καπετὰν Ζαχαριᾶ, ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου καὶ ἐλυπηθήκαμε διὰ τοὺς ἀδελφούς μας χριστιανούς, ἀκοῦμε ὅλα τὰ κτήραγαθήματά σου καὶ

τῶν λοιπῶν συντρόφων σου καὶ χαιρόμεθα ὅπου ἐφανήκατε προστάτης τῶν ἀδελφῶν μας χριστιανῶν, καὶ κάμνεις καλὰ νὰ γράψῃς γράμμα μὲ πολλὰς ὑπογραφὰς τῆς Μάνης, τῆς Ρούμελης, τοῦ Μωρέως, εἰς τὸν ὑπουργόν τοῦ Βασιλέως Μποναπάρτη, καὶ θὰ κάμωμε καὶ ἡμεῖς γράμματα καὶ τότε θὰ γείνη τζαρές, νὰ ξεσκλαβωθῇ ἡ πατρίδα καὶ νὰ εἴσθε ὅλοι χαζήρι εἰς τὰ ἄρματα. Ἴσως ὁ Θεὸς καὶ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Ἀυτοκράτορος ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίδα. Ἔστειλεν ὁ Ζαχαρίας ὑπογραφὰς πολλὰς, ἀπὸ Μάνην, Ρούμελην καὶ Μωρέαν, εἰς τοὺς ἄρχοντας. Οἱ ἄρχοντες ἀνέφεραν, ἔστειλαν καὶ τὰς ὑπογραφὰς εἰς τὸν ὑπουργόν τοῦ Βασιλέως, χάρες μεγάλες ἔστειλαν οἱ ἄρχοντες εἰς τοὺς καπεταναίους καὶ ἔξοδα τοῦ πολέμου πρὸς τὸν Ζαχαριᾶν.

48. Ὁ ὑπουργὸς τοῦ Ἀυτοκράτορος στέλνει πρὸς τὸν Ζαχαριᾶν γράμμα.

Στρατηγὲ Ζαχαριᾶ, τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ἀυτοκράτορος σοῦ προσφέρει τὸ πολεμικὸν καράβι μ' ὅλα μπαρούτια καὶ ὅλα τὰ χρειάζουμενα τοῦ πολέμου, πρὸς χρῆσιν τῆς πατρίδος σου, καὶ τελειώνοντας ὁ πόλεμος τῆς Βιέννας θέλει κενώσει τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ γίνῃ ἀποθήκη τοῦ πολέμου, νὰ εἴσθε ὅλοι ὅλοι ἔτοιμοι στὰ ἄρματα, νὰ μοιρασθῆτε τὰ κάστρα, καὶ σὰν συστηθῇ ὁ σταθμὸς, τότε νὰ ζητήσῃς τὴν βοήθειαν τοὺς Φραντσέζους νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίδα σας.

49. Ἐξεφόρτωσε τὸ καράβι εἰς τὴν Σκαρδαμουλιαν, τὰ ἔλαβεν ὁ Ζαχαρίας ὅσα τοῦ ἐπαράδωσεν ὁ κουμαντάντης, ἐφίλευσε τὸν κουμαντάντην ἕνα χαντζάρι ὅλο πετράδια καὶ εὐχαριστήθη ὁ κουμαντάντης, ὡς μέγα δῶρον. Οἱ Μπέδες ὅταν εἶδαν ὅτι τοῦ Ζαχαριᾶ ἦλθε πλοῖον φορτωμένον ὅπλα βασιλικά (ἦταν καιρὸς ποῦ ἄλλαζαν τὰ Μπεϊλίκια), Μούρτζινος καὶ Καβαλιέρος ἔστειλαν εἰς τὴν Πόλιν, ὅτι τοῦ Ζαχαριᾶ τοῦ ἦλθε καράβι βασιλικὸν μπαρούτι, σπαθιά, μολύβι, τουφέκια πλῆθος, καὶ ἄλλα πολλὰ τοῦ πολέμου. Ὁ Βεζύρης τῆς βούλλας ἐδιόρισεν τὴν Ἀρμάταν μὲ καπετὰν Πασιὰ τὸν Σαρετμέμπεην νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Μάνην, νὰ τὴν στενοχωρήσῃ μὲ φερμάνι, καὶ ὅποιος πιάσῃ τὸν Ζαχαριᾶν ζωντανὸν αὐτὸς θὰ γίνῃ μπέης τῆς Μάνης. Καὶ ἀφοῦ οἱ μεγαλοσιάνοι τῆς Μάνης ἐδιάβασαν τὸ φερμάνι, ἐστάθηκαν ξεροί, ὁ Ζαχαρίας ζωντανὸς δὲν πιάνεται, διότι ὅτι ἡ Μάνη ἡ μικρολογία τὸν ἀγαπᾷ.

Τότε ὁ Μούρτζινος εἶπε τοῦ Κουκέα· Ἐσὺ τὸν Ζαχαριᾶν τὸν ἔχεις κουμπάρον καὶ ἂν ἐσὺ πιάσῃς καὶ τὸν σκοτώσῃς, ἐσὺ θὰ γείνης Μπέης. Τότε ὁ Κουκέας γράφει τοῦ Ζαχαριᾶ νὰ προφτάσῃ, νὰ τοῦ μαρτυρήσῃ

τὰ μυστικά τῆς Ἀρμάτας· ὁ Ζαχαρίας ἐπῆγε μὲ ὀλίγους ἀνθρώπους καὶ ἐμπῆκε μόνος του εἰς τὸν πύργον τοῦ κουμπάρου του, διὰ νὰ κουβεντιάσουν τὰ μυστικά. Ὁ κουμπάρος του εἶχε 12 νομάτους κρυμμένους μὲ τρομπόνια, συγγενεῖς τοῦ Κουκέα· ἐσκότωσαν τὸν Ζαχαριάν. Τ' ἄκουσεν ὁ καπετὰν Πασιάς, ἐμίλησε τοῦ Κουκέα νὰ ἔλθουν ὄλοι, ἐσκότωσαν τὸν Ζαχαριάν, νὰ τοὺς φορέσῃ τὸ καφτάνι. Τότε τοὺς εἶπεν· Ἐσεῖς τὸν ἐσκοτώσατε; *Ναί, ἀπεφάνθησαν.* Ὁ καπετὰν Πασιάς λέγει· Τὸ Ντοβλέτι τὸν ἤθελε ζωντανόν, ὄχι σκοτωμένον· τώρα τί τζεβάπι θὰ δώσω ἐγὼ εἰς τὸ Ντοβλέτι; *κάλλιο τὰ δικά σας κεφάλια, παρὰ τὸ δικό μου.* Τοὺς ἐκρέμασεν εἰς τὰ πανιά τοῦ καραβιοῦ, τὰ δὲ κεφάλια τοὺς ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τ Ε Λ Ο Σ

Παροράματα εἰς τὸν Βίον τοῦ Ζαχαριᾶ.

- Σελ. 557 στ. 16 ἀντὶ Ντζάνιο γρ. Ντζάκο.
 » 559 στ. 4 ἀντὶ Κοτζάμπασις γρ. Τομπτζίμπασις
 » 560 στ. 7 ἀντὶ Μπουράτην γρ. Μουράτην.

ΣΗΜ. Τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἀσύντακτα, ἀσαφῆ καὶ τινα ἀκατανόητα, οὐδόλως μειοῦντα τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς ἱστορικῆς ταύτης πηγῆς, προσερχόμενα δὲ ἀπὸ τὴν κακὴν ἀντιληψιν τῶν ἐπὶ τῇ βᾶσει παλαιότερων σημειωμάτων συνταξάντων τὸ ἐν τῇ Ἑθν. Βιβλιοθήκῃ πρωτόγραφον, ἀφήσαμεν ὡς ἔχουσι.